6/14

Czasopis

Białoruskie pismo społeczno-kulturalne, poświęcone zagadnieniom współczesności, historii, literatury i sztuki, miejsca człowieka w świecie.

Nr 6 (276). Чэрвень –czerwiec 2014. http://czasopis.pl ■ Cena 5 zł (w tym 5% VAT)

Pudlaśka mołodioż perestała byti zwiazana z zemloju i siête słowo treba ponimati na dwa sposoby: zemla jak miêstie, de prychodit żyti czołowiêkowi, i zemla jak krynica... *(str. 21)*

Chrzest bojowy jako organizator carskiego polowania przeszedł Newerly we wrześniu 1894 roku. Do Białowieży przyjechał wówczas car Aleksander... (str. 36)

Фільм Юрыя Каліны «Сейбіт» – хутчэй зьвернуты ў чароўна-настальгічнае і незваротнае мінулае Падляшша, чым у яго будучыню. Тыя пад... (str. 44)

У вясковай хаце засталіся на стале недапісаныя вершы і паэмы Міколы Арочкі, а на кніжных паліцах сумуюць сёння без свайго гаспадара... (str. 46)

Fot. na okładce Paweł Tadejko

Юрка Хмялеўскі

Ад Рэдактара. 25 гадоў таму – 4 чэрвеня 1989 г. – напаўсвабодныя парламенцкія выбары запачаткавалі ў Польшчы рэзкія палітычныя перамены. Значыць, можна сказаць – крыху спрошчваючы – што ўжо чвэрць стагоддзя жывем вось у некамуністычнай дзяржаве. Першы некамуністычны прэм'ерміністр Тадэвуш Мазавецкі мінулае адразу аддзяліў „тоўстай рыскай" і загадаў перакіраваць дзяржаву на новую „правераную ў вольным свеце" палітычную ды эканамічную сістэму.

Хуценька нейкая акцёрка з экранаў тэлевізараў аб'явіла ў Польшчы канец камунізму. Але папраўдзе яна ж не ведала, што гаворыць. Бо ці з дня на дзень магчыма закончыць тое, што дзесяцігоддзямі ўрасло ў мазгі людзей? А яшчэ для многіх „камуна" не была зноў такая і кепская. У выпадку нас – беларусаў – яе прыхільнікаў было (і надалей ёсць) вельмі шмат. Наш народ да болю запамятаў даваенную нэндзу „панскай" Польшчы – таму для многіх „камуна" была як божае збаўленне, нягледзячы на яўны атэізм, які насільна прапагандавала тая ж „чырвоная" сістэма.

Старэйшыя з нас яшчэ сёння і чуць не хочуць, што пасляваенны капіталізм у заходніх краінах быў ужо даволі людскі. Многія італьянцы, партугальцы і іншыя нацыі да вайны былі такімі ж галышамі як мільёны беларусаў і палякаў. І вось без ніякай там „камуны" хутка падняліся з бяды і ў якасці жыцця нас куды перагналі. Не паспрабавалі яны як мы ў 70-ыя і 80-ыя пустых паліцаў у крамах, картачак на цукар, на кілбасы, нават на масла і сыр...

З таго моманту як ляснула „камуна" прайшло, жартачкі, чвэрць стагоддзя. За гэты час вырасла ўжо новае пакаленне, для якога гады Народнай Польшчы гэта ўжо цьмяная гісторыя. Дарэчы, анічым непрывабная. А дзесяць гадоў ужо як мы і ў „капіталістычным" Еўрасаюзе.

Паклоннікі мінулай эпохі леглі або, недабіткі, лягуць у магілу, цвёрда перакананыя ў тым, што „камуна" была ім раем на зямлі. Так як вядомы са старонак нашага „Часопіса" ветэран Васіль Петручук, які да канца будзе ўсім даказваць, што калі б не „камуна", па сённяшні дзень быў бы ён... пастушком.

Так – сум па „камуне" сапраўды канчаткова прыкрыюць з лёскатам апошнія векі трунаў на могілках. Дух папярэдняй эпохі хутка, аднак, не знікне. Нам, беларусам, забыць пра той „дабрабыт" не дазваляе яшчэ і савецкая па сутнасці Беларусь. Нягледзячы на шчыльную мяжу, адтуль усё-такі пранікае да нас саветчына.

Гавару тут пра культурніцкую дзейнасць нашай меншыні, паколькі – як дырэктар Дому культуры ў Гарадку – добра ведаю, што ў гэтай якраз дзялянцы адбываецца. Даволі часта таксама езджу з гарадоцкімі калектывамі ў Беларусь, як і сустракаю іхнія ў сябе. Магу тады параўноўваць. Аказваецца, культурныя мерапрыемствы – агляды беларускай песні, фестывалі, мастацкія выстаўкі – у і іх і ў нас амаль аднолькавыя, калі гаворка пра сцэнар, дэкарацыю сцэны і арганізацыю. Розніца ёсць у маштабе (у нас, вядома, мерапрыемствы нагул сціплейшыя) і ў тым, што па-за сцэнай гучыць там руская мова, а ў нас польская. На жаль, так там, як і ў нас, рэдка дзе са сцэны плыве беларускі аўтэнтызм ды жывая выканаўчая спантаннасць. У выпадку Беларусі звяртае ўвагу вывучанае на памяць кожнае слова, абавязковая надзьмутая ўсмешка, багацце касцюмаў і музычных інструментаў. Але ўсё гэта напаказ, штучнае яно і менавіта савецкае. Хаця фанаграма (плейбек) там не так яшчэ паўсюдная як у нас.

Савецкасць пранікае да нас таксама з Радыё Рацыя ці тэлебачання Белсат. Але тут няма чаго здзіўляцца, паколькі значная частка людзей, што там працуюць – гэта „саветы", хаця некаторыя даволі таленавітыя і адкрытыя на свет. Іх менталітэт, аднак, які нам чужы, паступова праходзіць і на калегаў з Польшчы – беларусаў і палякаў (дзякуючы беларускай справе шмат палякаў мае там заробак). Але найгоршае тое, што такая ненатуральная пераважна беларускасць даходзіць да тэлегледачоў і радыёслухачоў. Праўда, гэтая аўдыторыя не такая зноў і вялікая, але, усё ж... На Беласточчыне Белсат глядзіць мала хто, а ў выпадку Рацыі, аўдыторыя – пэўна шматтысячная – зводзіцца да суботняга канцэрта пажаданняў і пару іншых перадач. У эфіры часта гучыць ненатуральная для нас беларуская мова, крыху „савецкая" менавіта. Але праз узгаданы кан-

цэрт пажаданняў („падляшскі”) тыя штучныя словы з цвёрдым „с” распаўсюджваюцца і ў нас, калечачы пашыя прыгожыя крынічныя гаворкі. Калісь у размове са мною вядомы польскі палітык – скандаліст, які балаціраваўся нядаўна ў еўравыбарах каб „ліквідаваць сядзібу Еўрапарламента і размясціць у ёй... бардэль”, сказаў, што польскія моўныя дыялекты спаліла радыё, а пасля тэлебачанне. Значыць, такую з’яву наглядаем цяпер на нашай Беласточчыне. Цікава, што Радыё Рацыя часам намагаецца распаўсюджваць больш вартасную эстрадную музыку і песні чымсьці „беларускае дыска пола”, але слухачам суботняга канцэрта пажаданняў яны зусім не па душы. Ім давай „Касіў Ясь канюшыну”, і нічога што цалкам без музычных інструментаў, толькі з электронным камп’ютарным піскам.

Зняты для Белсату апошні дакументальны фільм колішняга нашага рэдакцыйгага калегі Юркі Каліны таксама здаўся мне крыху „савецкім”. Я ўжо даўно бачыў зробленыя ў падобным стылі стужкі рэжысёраў з Беларусі. Хаця героя „Сейбіта” (загаловак, праўда, характэрны?) паказаць у іншы спосаб пэўна было б цяжка, паколькі ён таксама імпартуе да нас свет замежнага ўсё ж такі беларускага Палесся з усімі яго прыкметамі, не толькі пазітыўнымі. Ну і што як што, але плакат гэтага фільма гэта сапраўды – добрая „савецкая” школа.

Друкаваных выданняў пароўноўваць тут не буду, хаця, пэўна, і ў нашым „Ч” знайсці можна нейкія рэшткі „савецкасці”, і не толькі ў тэкстах аўтараў з Беларусі. Справа, аднак, у тым, што такіх выданняў – невялікіх, жывых і непасрэдных як нашае – у Беларусі проста няма і не было. І ў гэтым якраз мы іх бездыскусійна перавышаем.

Жыццё пры рэальным сацыялізме ў Польшчы ўсё ж такі не было такое „чырвонае” як у савецкай Беларусі. Я той час добра памятаю, паколькі тады вывучыўся на інжынера і пачаў дарослае жыццё. Таму тамашняга кавалка свайго жыцця цалкам не аддзяляю „тоўстай рыскай”, бо той час у Польшчы меў і добрыя бакі. Гэта перадусім сацыяльны парасон дзяржавы над грамадствам, якое тады не ведала што такое беспрацоўе. А сённяшняя „дэмакратыя”, якая адмяніла „камуну”, мае таксама свае хібы. Гэта не толькі боязь за працу, але і паўсюдная „вольная амерыканка”, якая давяла да таго, што ўжо, скажам, самі не ведаем што ямо... А свабода думкі і інфармацыі нібыта ёсць, але праўды цяжка часам даведацца. Як у выпадку падзеяў ва Украіне – вядома, што пратэстуючых хтосьці аплачваў, але хто такі, гэтага ўжо не кажуць.

Ну, але што б тут не гаварыць, палітычна-эканамічная сістэма, пры якой цяпер жывем, без ніякіх дыскусій намнога больш жыццёвая і прагрэсіўная чымсьці ранейшая. І даволі ўжо жыць мінулым, трэба ісці наперад. І, вядома, быць сабою! ■

Tamara Bołdak-Janowska

Tatarskim tropem. Przyszła do mnie radiowa dziennikarka, pani Magdalena Szydłowska, aby porozmawiać o mojej tatarskości. Mam to nazwisko po mieczu, Bołdak, co po tatarsku oznacza Czyste Pole i jest nazwą miejscowości, gdzie się urodził Dżyngis chan, który przedtem miał tatarskie imię Temudżyn. Mam tak mieszane pochodzenie, że najlepiej by mi się żyło w nowoczesnym wielonarodowym Wielkim Księstwem Litewskim. Pani Magdalena wyznała, że z pochodzenia jest Greczynką. Pytam, czy z ten nowej emigracji, którą mieliśmy w PRL? Nie. Jeszcze w 19. wieku przodkowie wyjechali z Grecji. Byli represjonowani za udział w

Powstaniu Styczniowym. To tak, jak moi przodkowie – mówię. Też byli represjonowani za udział w tym samym powstaniu.

Przy moim stole na poddaszu wieżowca w Olsztynie stwarzamy nasze małe WKL.

Dobrze mi się rozmawiało z panią Magdaleną. O Tatarach opowiedziałam, co wiem. Polscy Tatarzy uważają się od dawna za Polaków tatarskiego pochodzenia. Polski islam to sunnici. Sunna oznacza tradycję. Bóg jest ideą. Religia jest rozumiana jako szkoła myślenia. Kobiety Tatarki nigdy nie nosiły chust. W polskim islamie nie było wielożeństwa ani haremów. Nasze meczety są podobne architektonicznie do podlaskich cerkwi. Słynni nasi Tatarzy to między innymi Magdalena Abakanowicz, Henryk Sienkiewicz, inżynier Witold Stanisław Michałowski, matematyk Bruno Abakanowicz. Dodaję, że mamy znakomitego tłumacza poezji europejskiej w osobie Adama Pomorskiego. Tatarzy dali nam między innymi konie, ułanów, wojskowość, spodnie, papierowe pieniądze i waleczność na polu boju, a także lojalność wobec spraw polskich. Obecnie wkracza do nas obcy islam, arabski. I już czepiają się kobiet, że nie noszą chust. Nie podoba mi się to. Pokazuję mój Koran w języku polskim i mówię, że jest to czysta poezja, głęboka i piękna. To niemal najpiękniejsza Księga świata. A komu by się to nie podobało, nasz europejski islam z wolnymi kobietami? Niech się to zachowa, niech żyje pięknie, jak dotychczas.

Mówię, że rok temu chodziłam i chodziłam po mizarze w Kruszynianach i coś mnie ściskało za serce. Byłam u siebie. I znowu, po wielu latach, miałam ten sam sen, co w dzieciństwie: pędzę na koniu przez bezkresny zielony step. W dzieciństwie śniłam, że matka ze mną w chuście na piersi pędzi na koniu przez ten step. Musi być w nas pamięć genetyczna. Ten sen opisywałam już w Czasopisie, ale robię to ponownie, bo łączy się z inną sytuacją.

Magdalena dzieli się ze mną podobnym uczuciem. Po tylu latach od przyjazdu greckich przodków do Polski, po spolszczeniu się, doświadcza czegoś niewytłumaczalnego – kiedy jeździ do Grecji i błądzi po cmentarzach, to jest u siebie. Ogarnia ją niesprecyzowana nostalgia. Dziwne słodkie uczucie: jestem wśród swoich umarłych ludzi.

Przy moim stole, w naszym małym WKL na poddaszu, dzielimy się tym, co nas łączy.

Przyglądam się Magdalenie i widzę piękną sowiooką Greczynkę. Ona zapewne widzi we mnie azjatyckie rysy, podprawione słowiańskimi.

Polskie Tatarki były wykształcone od zawsze. Nigdy nie zamykano ich w haremie. Podoba mi się to.

Przyglądam się sobie. Jeśli ostrzygę się na jeżyka i włożę coś czerwonego, wyglądam jak mich buddyjski. Tatarzy to był lud turecko-kipczacki, a Mongołowie – lud buriacko-chachłacki, jak czytam w Wikipedii. W mojej fizjonomii widać jedno i drugie. Ludy mieszają się i będą mieszać.

Na koniec poruszę drażliwą sprawę. Chodzi o „współpracę" krymskich Tatarów z Hitlerem. Stalin przesiedlił 200 tysięcy krymskich Tatarów „za masową współpracę z Hitlerem".

Nie.

Tatarzy nie współpracowali masowo z Hitlerem, o czym świadczy mizerna liczba „współpracujących", czyli najemników do Waffen-SS. To raptem 3,5 tysiąca.

Tak, tatarska Brygada Górska, czyli Waffen-SS, tylko tylu miała członków. To naprawdę nic w porównaniu z najemnikami do Waffen-SS w Europie.

Podam teraz przerażające liczby najemników do Waffen-SS spośród narodów, które liczyły na pomoc osób trzecich, czyli nazistów. To było oczekiwanie, że pomoże nam banda psychopatów i narkomanów. „Pomoże" wyrwać się z komuny, albo z jakiejś innej niewoli, albo pozwoli panować nad podludźmi nam, rasie panów.

Nasi przyjaciele świadczą o nas. Nasze oczekiwanie, że naziści okażą się odważnymi prawymi ludźmi było naszym europejskim kretynizmem, krańcową bezmyślnością, krańcowym zaniedbaniem rzetelnego intelektualizmu!

Oto liczby, a podaje w nich tylko niektóre narody Europy, pędzące do nazistów, ze względu na liczbę.

Do Waffen-SS popędziło 20 tysięcy Ukraińców, a ponadto aż 12 tysięcy Rosjan i Białorusinów z terenu Ukrainy; 50 tysięcy Rosjan z Rosji; 30 tysięcy Chorwatów, 20 tysięcy Estończyków; 15 tysięcy Serbów; 15 tysięcy Węgrów; 50 tysięcy Holendrów; 20 tysięcy Włochów; 39 tysięcy Łotyszy; 38 tysięcy Belgów; 10 tysięcy Duńczyków; 20 tysięcy Estończyków. Resztę narodów z niechlubną bandycką historią w tym temacie znajdziecie w internetowych statystykach pobranych z dokumentów, ale to już nie są tak straszne liczby i ograniczają się od kilkuset to kilku tysięcy.

Straszne, prawda?

Bardzo, bardzo dużo Europejczyków wychowali dziadkowie naziści.

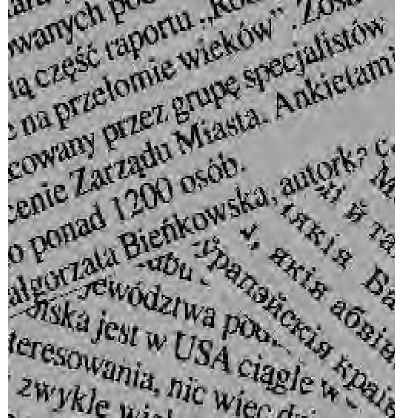
Chyba tak jest, skoro nazizm odżywa tu i tam?

Nas stwarzają nasi przyjaciele, nasi przzodkowie, nasi wyznawcy. Nie ma inaczej.

Europa dziś w warstwie inteligenckiej jest szczególnie uczulona na nazizm, i bardzo dobrze.

Oddziały Waffen-SS zajmowały się czystkami etnicznymi, zabijały ludność cywilną, paliły żywcem wioski, katowały dzieci. Te oddziały słynęły z okrucieństwa. Ci niedokończeni ludzie, kreujący się na nadludzi, czerpali rozkosz z zabijania i katowania. Przy powyższych zestawieniach liczbowych trudno oskarżać Tatarów o masową współpracę z Hitlerem poprzez masowe organizowane oddziałów Waffen-SS. Co znaczy 3,5 tysiąca bandytów na kilkaset tysięcy Tatarów?

Natomiast przerażają tu Słowianie! Małe narody wyłoniły z siebie po kilkadziesiąt tysięcy bandytów! Słowianie zabijali Słowian w skali niewyobrażalnej! ■

Opinie, cytaty

(...) Dziwną wojnę, która toczy się na Ukrainie, uwzględniło w strategiach jako potencjalne zagrożenie wiele państw, także Polska. Można ją nazwać konfliktem dywersyjnym. To wojna prosta, tania, nie wywołuje takich reperkusji międzynarodowych jak regularny konflikt. Wniosek z tego prosty: skoro narzędzie się sprawdza, będzie używane częściej. (...) W wypadku Polski mogłoby dojść np. do rzekomej **irredenty podlaskich Białorusinów (?! – red.)**, wymyślonej i podsycanej przez wywiad rosyjski. Niewyobrażalne? Do niedawna jednostronne przesuwanie granic w Europie także było niewyobrażalne.

Andrzej Talaga (były zastępca red. nacz.), „Rzeczpospolita”, 9 maja 2014

(...) Cieszę się, że tradycja paschalnych pielgrzymek młodzieży prawosławnej na Świętą Górę Grabarkę trwa i rozwija się nieprzerwanie już od 35 lat. To wyjątkowa okazja, by umacniać więzy łączące członków i sympatyków młodzieżowych bractw prawosławnych z Polski oraz młodych pielgrzymów z całego świata. To szansa pogłębionego doświadczenia wiary i przyjaźni oraz poznania wspaniałej, rdzennej kultury Podlasia.

Z listu prezydenta **Bronisława Komorowskiego** do uczestników XXXV Paschalnej Pielgrzymki Młodzieży Prawosławnej na Świętą Górę Grabarkę, 17 maja 2014, za cerkiew.pl

– Я не адчуваю сярод жыхароў нашага павета адназначнай ідэнтыфікацыі з беларускай нацыянальнасцю. (...) Часта, калі спытацца ў нашых людзей, ці з’яўляюцца яны беларусамі, адказваюць, што не, яны з’яўляюцца праваслаўнымі.

Мікалай Мантур, сямятыцкі староста, кандыдат у Еўрапейскі парламент (ад Грамадзянскай Платформы), у „Ніве”, 18 мая 2014

Крынскія сустрэчы з традыцыяй, ініцыяваныя „Тэрра інкогнітай”, адыходзяць у гісторыю. Прычына – адсутнасць якой-небудзь і скуль-небудзь падтрымкі. На чацвёртым годзе арганізацыі мерапрыемства выявілася, што справа зусім недастойная ўвагі. Крынскае валоканне загінула ў моры арганізаваных якраз у гэтым часе так званых „маювэк”. Памерла смерцю натуральнай.

Іаанна Чабан, старшыня таварыства „Тэрра інкогніта”, у „Ніве”, 18 мая 2014

(...) Pojawienie się w Słonimiu na festiwalu „Polonez” polskich dyplomatów można uważać za dobry znak. Może to oznaczać, że oficjalna Warszawa w końcu zaczyna rozumieć, kto na Białorusi naprawdę promuje język polski i kulturę, a kto tylko zajmuje się polityką.

polaki.org, 19 maja 2014

Nie głosujcie na Czykwina...

W wyborach samorządowych w 2006 roku z ofertą wspólnego startu zwróciła się do Forum Mniejszości Podlasia Platforma Obywatelska. Nie bez obaw przyjęliśmy tę ofertę. Jednak z politycznego punktu widzenia wspólne pójście do wyborów z dużą partią, która w swoich programach nie ma antychrześcijańskich poglądów, dawała szansę na uzyskanie dobrego wyniku wyborczego. (...) W ten sposób rozpoczęliśmy efektywną współpracę z tym ugrupowaniem politycznym. (...) W tegorocznych wyborach do Parlamentu Europejskiego Forum nie wystawiło swego kandydata. Ale wbrew pozorom w tych wyborach mamy o co grać. Jeśli europosłem zostanie pani prof. Barbara Kudrycka, kandydatka Platformy Obywatelskiej, to Forum Mniejszości Podlasia będzie miało swojego posła w Sejmie. Panią profesor zastąpi Aleksander Sosna, kandydat FMP w ostatnich wyborach parlamentarnych, któremu do uzyskania mandatu zabrakło zaledwie kilkuset głosów.

Do europarlamentu z list SLD w naszym regionie kandyduje również poseł Eugeniusz Czykwin, który w ten sposób wspiera prof. Tadeusza Iwińskiego. Paradoksalnie głosowanie na prawosławnego kandydata w wyborach europarlamentarnych zmniejsza szansę wprowadzenia do sejmu Aleksandra Sosny. Głosowanie na prof. Barbarę Kudrycką tę szansę zwiększa.

Z przedwyborczej odezwy **Jarosława Werdoniego**, przewodniczącego Forum Mniejszości Podlasia

Minął miesiąc

W regionie. 27 kwietnia zakończył się w Supraślu szósty festiwal cerkiewnego dzwonienia. W tym roku wzięło w nim udział blisko dwadzieścia osób z Polski, Białorusi i Rosji. Nagrody przyznano w dwóch kategoriach: krajowej – otrzymał ją Paweł Pawluczuk z Hajnówki – i międzynarodowej – nagrodzono Mikołaja Abramowa z Moskwy. To jedyna taka impreza w kraju. Jej celem jest przede wszystkim kultywowanie ginącej w Polsce, a unikatowej, tradycji i twórczości cerkiewnego dzwonienia. Tradycyjnie odbywa się ona tydzień po świętach wielkanocnych. Głównym organizatorem festiwalu pod hasłem „Obwieszcza, wychwala, nawołuje", jest Muzeum Ikon w Supraślu, oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku.

Szkoła Podstawowa nr 4 w Białymstoku, w której jako jedynej publicznej placówce w mieście można uczyć się języka białoruskiego, nie przyjęła w pierwszej rekrutacji sześciorga dzieci – spoza obwodu szkolnego – których rodzice zadeklarowali chęć nauki języka białoruskiego. Zaprotestowało Stowarzyszenie na rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA, które skierowało otwarty list do władz Białegostoku, Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji oraz do Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Departament edukacji urzędu miejskiego zapewnił, że znajdzie odpowiednie rozwiązanie i w przyszłości podobna sytuacja się już nie powtórzy. *Treść listu na str. 54.*

1 maja – w rocznicę wejścia Polski do Unii Europejskiej – wojewoda podlaski Maciej Żywno na przejściu granicznym w Kuźnicy osobiście witał wjeżdżających do Polski Białorusinów, wręczając im prezent – zapach do samochodów z logo Unii Europejskiej. Takie szczególne powitanie zostalo zorganizowane w ramach akcji pod hasłem „poczuj Unię".

iSokolka.eu

Kumy i Swańki na majowej białoruskiej imprezie w Dąbrowie Białostockiej

W dniach 2-3 maja w Zwierkach koło Zabłudowa miały miejsce doroczne uroczystości ku czci męczennika Gabriela, patrona prawosławnej młodzieży. Zwierki to rodzinna miejscowość świętego. Głównej liturgii w tamtejszej cerkwi przewodniczył abp Jakub, ordynariusz prawosławnej diecezji białostocko-gdańskiej, w asyście biskupa supraskiego Grzegorza. Do Zwierek przybyły piesze pielgrzymki z całego regionu, m.in. z Hajnówki, Gródka, Michałowa, Supraśla.

4 maja w Dąbrowie Białostockiej odbyły się II Dąbrowskie Spotkania z Kulturą Białoruską. Na scenie kina Lotos wystąpiły białoruskie zespoły z Podlasia (Białegostoku i Hajnówki) oraz z Mińska. Dzieci z Koła Teatralnego, działającego przy Stowarzyszeniu AB-BA, zaprezentowały spektakl „Zwierzaki – cudaki" na podstawie wierszy Miry Łukszy z muzyką Anny Babik. Występom towarzyszył

Odwet burmistrza

Mikołaj Greś, który pod koniec marca demonstracyjnie zrzekł się funkcji redaktora naczelnego „Gazety Michałowa", ujawniając cenzorskie zapędy burmistrza Marka Nazarki, w konsekwencji został zwolniony z pracy (był kierownikiem gminnej biblioteki).

Kwietniowe i majowe wydanie „GM" zostały przygotowane przez pracowników urzędu miejskiego i Gminnego Ośrodka Kultury. Nazwiska nowego redaktora naczelnego w stopce redakcyjnej nie podano. Ukazały się za to dwa obszerne wyjaśnienia burmistrza i jego zastępczyni, którzy rezygnację Gresia uznali za element „politycznej rozgrywki przed jesiennymi wyborami samorządowymi".

Mikołaj Greś, jeszcze jako pracownik podległy burmistrzowi, po ukazaniu się tych oświadczeń oznajmił, że od czerwca znów będzie redaktorem naczelnym, ale nowego, niezależnego od magistratu tytułu „Głos Michałowa".

Na ruch włodarza nie trzeba było długo czekać. Żeby było ciekawiej, burmistrz wręczył Mikołajowi Gresiowi wypowiedzenie z pracy (w drodze porozumienia stron) 8 maja, czyli w... Dniu Bibliotekarza. (**jch**)

podlaskamarka.pl

Przełożona monasteru na Świętej Górze Grabarce odbiera nagrodę w plebiscycie Podlaska Marka Roku

jarmark lokalnych produktów, głównie serów i chleba. Organizatorem imprezy były Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Dąbrowskie Stowarzyszenie Produktu Lokalnego.

5 maja w kinie Forum w Białymstoku odbył się premierowy pokaz nowego filmu Jerzego Kaliny „Siewca” (biał. *Сейбіт*). Oprócz projekcji filmu miało miejsce spotkanie z bohaterami i twórcami dokumentu, występ zespołów folklorystycznych „Chościsławianie” i „Wioskowa tabuła” z białoruskiego Polesia oraz „Żemerwa” z Bielska Podlaskiego. Bohaterem filmu jest Doroteusz Fionik, białoruski działacz społeczny i kulturalny, mieszkający z rodziną w Studziwodach, gdzie założył Muzeum Małej Ojczyzny.

6 maja w Białymstoku odbyła się siódma edycja szkolnej imprezy pod nazwą Festiwal Kultur. Jak co roku uczniowie z podlaskich szkół pod kierunkiem nauczycieli i instruktorów prezentowali dorobek kulturalny mniejszości narodowych zamieszkujących nasz region, w tym białoruskiej. Organizatorem festiwalu jest Szkoła Podstawowa Nr 12 im. Zygmunta Glogera w Białymstoku.

9 maja w Białymstoku odbyła się finałowa gala 10. edycji plebiscytu Podlaska Marka Roku. Laureatem tegorocznego wyróżnienia został m.in. monaster na Świętej Górze Grabarce. Oprócz monasteru nagrodzono Polskie Radio Białystok za konkurs literacko-plastyczny pamięci Simony Kossak, Wydział Mechaniczny Politechniki Białostockiej za projekt Hyperion – Łazik Marsjański, Okręgową Spółdzielnię Mleczarską w Piątnicy za Serek Wiejski Naturalny oraz Białowieski Park Narodowy. Wszyscy laureaci otrzymali kryształowe statuetki, zaprojektowane przez prof. Leona Tarasewicza, oraz nagrody finansowe o wartości 15 tys. zł. Organizatorem plebiscytu jest Podlaski Urząd Marszałkowski.

14 maja Forum Mniejszości Podlasia i Platforma Obywatelska podpisały list o współpracy w nadchodzących wyborach samorządowych. To już po raz trzeci PO oraz FMP ustaliły, iż kandydaci Forum do rady miasta Białegostoku oraz sejmiku województwa znajdą się na listach PO. Po wyborach wejdą w skład klubów PO, ale będą mogli utworzyć własne koło. PO i FMP wyłonią ponadto wspólnego kandydata na prezydenta Białegostoku. Dzięki współpracy FMP ma swoich przedstawicieli zarówno we władzach Białegostoku, jak i województwa. *Czyt. na str. 9*

W dniach 14-17 maja odbył się w Hajnówce doroczny Międzynarodowy Festiwal „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej”. Wzięły w nim udział 24 chóry z Polski, Białorusi, Ukrainy, Gruzji, Rosji, Serbii, Francji i Izraela. Przez trzy dni trwały przesłuchania w soborze Świętej Trójcy w Hajnówce, gdzie odbył się również jeden z koncertów galowych; drugi koncert wy-

facebook.pl

Inaugurację festiwalu muzyki cerkiewnej w hajnowskim soborze Świętej Trójcy swą obecnością zaszczyciło wielu polityków i dygnitarzy. Z okazji pokazania się przed wyborami skorzystali też kandydaci do Parlamentu Europejskiego. Na rozpoczęciu bliźniaczego festiwalu w Białymstoku tak znaczących twarzy było już wyraźnie mniej

I kto tu robi rozłam, panie pośle Czykwin?

Poseł SLD Eugeniusz Czykwin od niepamiętnych czasów ubolewa, że społeczność białorusko-prawosławna na Podlasiu, której w Sejmie jest teraz jedynym reprezentantem, jest rozbita i nie potrafi zająć wspólnego stanowiska w kluczowych dla siebie sprawach. Powtórzył to w swej wypowiedzi w majowym numerze „Cz”, jako kandydat do Parlamentu Europejskiego. To, że nie zostanie wybrany, wszystkim – łącznie z nim samym – było doskonale wiadome. Czykwin startował w tych wyborach jako sługa swej partii, żeby zebrać jak najwięcej białorusko-prawosławnych głosów w okręgu, wspierając w ten sposób lidera listy, prof. Tadeusza Iwińskiego.

Tymczasem politycznie reprezentujące prawosławnych w regionie Forum Mniejszości Podlasia, oficjalnie popierane przez Cerkiew, w majowych wyborach poparło kandydatkę Platformy Obywatelskiej, prof. Barbarę Kudrycką. I nie tylko dlatego, że z tym ugrupowaniem ma ono od lat podpisane porozumienie o współpracy, bo tym razem chodziło o wprowadzenie do Sejmu jeszcze jednego prawosławnego posła. W razie zwycięstwa prof. Barbary Kudryckiej jej miejsce na Wiejskiej przypadało Aleksandrowi Sośnie, któremu w 2011 r. do uzyskania mandatu zabrakło niewiele głosów (zabrał je drugi ówczesny prawosławny kandydat na liście PO, burmistrz Michałowa Marek Nazarko).

I tak też się stało, ale Czykwin otwarcie pokazał, że ani mu w głowie wspólny prawosławny front wyborczy na Podlasiu. I kto tu robi rozłam?

A tak na marginesie, nasze środowisko wcale nie jest aż tak rozbite, jak usilnie wmawia to redaktor naczelny „Przeglądu Prawosławnego”. Poszczególne organizacje białoruskie przejawiają wzajemnie uzupełniające się inicjatywy i realizują projekty kulturalne, edukacyjne i społeczne na rzecz całej mniejszości. I nikt nikomu nie wchodzi w drogę, panuje zgoda i jest współpraca. (**sw**)

brzmiał w białostockiej cerkwi Hagia Sophia. Międzynarodowe jury przyznało Grand Prix rosyjskiemu chórowi Konserwatorium Muzycznego w Kazaniu. W grupie chórów parafialnych wiejskich pierwsze miejsce zdobył chór parafii prawosławnej św. Apostoła Jakuba z Łosinki (Podlaskie). Wśród chórów parafialnych miejskich najlepszy okazał się chór miejscowy – parafii prawosławnej Świętej Trójcy w Hajnówce, zaś w grupie chórów innych grupa wokalna zespołu muzycznego Instytutu Straży Granicznej z Mińska w Białorusi. W kategorii chórów akademickich pierwsze miejsce jurorzy przyznali kameralnemu chórowi Wydziału Sztuki Uniwersytetu Państwowego „Crescendo” w Krzywym Rogu na Ukrainie. Specjalną nagrodę otrzymał izraelski chór Shir Hadash. Festiwalowi w Hajnówce oficjalnie patronuje Cerkiew, a organizują go społeczny komitet i stowarzyszenie Miłośnicy Muzyki Cerkiewnej, pomagają też miejscowe samorządy.

Tydzień później, w dniach 20-25 maja w Białymstoku odbyła się bliźniacza impreza – 33. Międzynarodowy Festiwal Muzyki Cerkiewnej „Hajnówka 2014”. W konkursie wzięło udział 25 chórów z Polski, Białorusi, Rosji, Litwy, Ukrainy, Mołdawii, Słowacji, Rumunii i – po raz pierwszy – z Australii. Organizatorem drugiego z majowych festiwali muzyki cerkiewnej jest Fundacja Muzyka Cerkiewna. Odwołuje się ona do początków imprezy, ale już od ponad dziesięciu lat nie ma poparcia Cerkwi prawosławnej w Polsce i polskie chóry cerkiewne w tym festiwalu nie biorą udziału. Wśród uczestników są chóry różnych wyznań – prawosławne (z innych krajów), katolickie, grekokatolickie i protestanckie), jak i chóry świeckie. W tym roku główną nagrodę w najbardziej prestiżowej kategorii chórów profesjonalnych zdobył Chór „Sofia” Narodowego Związku Kompozytorów Ukrainy z Kijowa.

W dniach 15-16 maja w Białymstoku odbyło się Forum Miast Partnerskich Polska-Białoruś. Było to pierwsze od dwunastu lat tego typu spotkanie na temat współpracy transgranicznej. Zorganizowało je miasto Białystok pod patronatem wicepremier i minister infrastruktury i rozwoju Elżbiety Bieńkowskiej oraz szefa MSZ Radosława Sikorskiego. Samorządowcy z Polski i Białorusi rozmawiali m.in. o zarządzaniu miastami, rozwoju infrastruktury, komunikacji miejskiej, ale również o bezpieczeństwie, ochronie granic i kulturze. W spotkaniu uczestniczył wiceminister spraw zagranicznych Białorusi Aleksander Gurjanow, polski rząd reprezentowała podsekretarz stanu w MSZ Katarzyna Kacperczyk. Obecni byli przedstawiciele polskich i białoruskich samorządów lokalnych.

W dniach 16-18 maja kilkuset młodych ludzi wzięło udział w 35. Ogólnopolskiej Pielgrzymce Młodzieży Prawosławnej na Świętą Górę Grabarkę. W tym roku do sanktuarium przybyła młodzież nie tylko z Polski, ale także z Rumunii, Mołdawii, Ukrainy, Czech i Białorusi. Młodzi ludzie modlili się i dyskutowali – z udziałem prawosławnych hierarchów – o kwestiach dotyczących spraw wiary i problemach społecznych istotnych z punktu widzenia młodzieży. Specjalny list do uczestników pielgrzymki skierował prezydent RP Bronisław Komorowski. Organizatorem Pielgrzymki jest Bractwo Młodzieży Prawosławnej w Polsce.

17 maja przy meczecie w Bohonikach, wzorem poprzednich lat, wspólnie modlili się duchowni muzułmańscy, katolicy i prawosławni. Wszyst-

kich zjednoczyła intencja pokoju i sprawiedliwości na świecie, zwłaszcza w kontekście wydarzeń na Krymie i całej Ukrainie. Organizatorem wspólnych modłów był Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej.

19 maja maturzyści zdawali egzaminy z języków mniejszości narodowych. Na Podlasiu były to białoruski i litewski. Jako przedmiot obowiązkowy język białoruski zdawały 252 osoby (z czego siedem w Białymstoku), a język litewski – 27. Natomiast jako przedmiot dodatkowy język białoruski w regionie wybrało 17 abiturientów, a litewski – 9.

Płytę „Wieloma językami" Karoliny Cichej i Barta Pałygi promuje śpiewany po białorusku utwór „Za reczkaju". Wcześniej artyści prezentowali inną kompozycję – śpiewany w języku jidysz „Bialystok majn hejm". Materiał do płyty – wyróżniony w ubiegłym roku grand prix na Festiwalu Polskiego Radia „Nowa Tradycja" – zawiera oryginalne pieśni białoruskie, ukraińskie, litewskie, tatarskie, cygańskie, żydowskie i polskie.

W kraju. Siedem zabytkowych cerkwi odrestauruje prawosławna diecezja lubelsko-chełmska, dzięki blisko 13 mln zł dotacji z programu ministerstwa kultury (85 proc. kosztów). Umowę na realizację projektu „Wschodniosłowiańskie dziedzictwo kulturowe – konserwacja, renowacja, digitalizacja zabytkowych cerkwi" podpisali 2 maja w Lublinie wiceminister kultury i dziedzictwa narodowego Monika Smoleń oraz ordynariusz diecezji lubelsko-chełmskiej abp Abel. Diecezja uzyskała dofinansowanie z programu „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego"

25 АБ-БА Аркестр

18-19 ліпеня ў Гарадку адбудзецца юбілейнае 25-ае Басовішча. З гэтай нагоды Аб'яднанне ў карысць дзяцей і моладзі, што вывучаюць беларускую мову АБ-БА ў Беластоку прыдумала паказаць на сцэне ў Барыку незвычайны музычны праект. Выканае яго гурт, які называецца 25 АБ-БА Аркестр. Спявае ў ім 25 дзетак з Пачатковай Школы н-р 4, якімі апякуецца Аліна Ваўранюк, настаўніца беларускай мовы. На гітарах іграюць музыканты з Гміннага цэнтра культуры ў Гарадку ды з Міхалова. У гурце яшчэ і сам Лявон Вольскі – славуты музыка з Мінска.

На Басовішча гурт рыхтуе праграму, у якой дзеткі праспяваюць песні, якія іх бацькі слухалі калісь на гэтым жа фестывалі. Гэта творы між інш. гуртоў Крама, Мроя і Н.Р.М. Ідэю прыдумаў Юрка Асеннік, які ў мінулым спяваў у неіснуючым даўно гурце Р.Ф. Брага з Гарадка.

Рэпетыцыі 25 АБ-БА Аркестра адбываюцца ў школе і не толькі. У канцы красавіка ў Доме культуры ў Гарадку дзеткі з музыкантамі ўпершыню праспявалі на сапраўднай сцэне. У палове мая падобная рэпетыцыя прайшла ў будынку Падляшскай оперы ў Беластоку. Дзеткі захоплены песнямі з Басовішча, на якіх выраслі іх бацькі.

На праект 25 АБ-БА Аркестр аб'яднанне АБ-БА атрымала 48 тыс. зл. датацыі (19 тыс. зл. ад міністэрства адміністрацыі і лічбавізацыі. 11 тысю зл. ад маршалка ваяводства ды 18 тыс. зл. з беластоцкага магістрата). **(юх)**

Фота з Дому культуры ў Гарадку

Рэпетыцыя 25 АБ-БА Аркестра на сцэне дому культуры ў Гарадку. Асабліва жыва і з захапленнем дзеткі спявалі „Тры чарапахі" з рэпертуару Н.Р.М.

Nowa propozycja marszałka

Zaproponowany dwa miesiące temu przez marszałka Jarosława Dworzańskiego nowy projekt podziału województwa na okręgi wyborcze zakwestionowały rady powiatów białostockiego i hajnowskiego. Przypomnijmy, że zmiana granic okręgów stała się konieczna, gdyż znowelizowany kodeks wyborczy z godnie z prawem europejskim nakłada obowiązek umożliwienia wyborcom należącym do mniejszości narodowych głosowania w jednym okręgu wyborczym. Marszałek zaproponował zatem wariant, polegający na dołączeniu powiatu hajnowskiego do wspólnego okręgu z powiatami bielskim, siemiatyckim, wysokomazowieckim i zambrowskim. Taka propozycja natychmiast została skrytykowana przez środowisko białoruskie, domagając się, aby do jednego okręgu weszły powiaty, obejmujące wszystkie skupiska mniejszości białoruskiej w regionie, czyli hajnowski, bielski, siemiatycki, sokólski i dwie gminy powiatu białostockiego – Gródek i Michałowo.

Marszałek, który w poprzednim wariancie przy okazji chciał osłabić konkurencyjny elektorat swej partii z zachodnich powiatów, teraz zaproponował troszeczkę nowe rozwiązanie. Zgodnie z nim w jednym okręgu znalazłyby się powiaty białostocki, bielski, hajnowski, siemiatycki, wysokomazowiecki i zambrowski. Do podziału w nim byłoby 10 mandatów, ale powiat sokólski, gdzie też mieszkają Bialorusini, nadal byłby w innym okręgu.

Do tej propozycji powinni się teraz ustosunkować rady powiatów. Będzie ona rozpatrywana na najbliższym posiedzeniu sejmiku, które ma odbyć się 23 czerwca.

w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014. Odrestaurowanych zostanie pięć świątyń w woj. lubelskim: w Tomaszowie Lubelskim, Hrubieszowie, Lublinie, Sławatyczach i Kobylanach oraz dwie cerkwie w woj. podlaskim: w Białowieży oraz na Świętej Górze Grabarce. Cerkwie będzie można potem zwiedzać w ramach przygotowywanego szlaku „Śladami wschodniosłowiańskiej tradycji”.

Podczas przemówienia na temat polityki zagranicznej Polski minister Radosław Sikorski wspomniał o Białorusi. – Liczymy na poprawę stosunków z Białorusią, choć łatwiej byłoby uwierzyć w szczerość deklaracji tamtejszych władz, gdyby więźniowie sumienia nie byli wciąż za kratami, polska mniejszość mogła się swobodnie samoorganizować, a na Białorusi z każdym rokiem nie przybywałoby rosyjskiej infrastruktury wojskowej – powiedział Sikorski w Sejmie. Minister zapewnił o wsparciu dla rozwoju stosunków międzyludzkich, także przez dotacje dla białoruskich organizacji pozarządowych i stypendia dla studentów oraz o gotowości do uruchomienia małego ruchu granicznego i finalizacji umowy oświatowej.

Telewizja Biełsat chce współtworzyć europejską rosyjskojęzyczną telewizję – oznajmiła 15 maja podczas konferencji prasowej w Warszawie szefowa niezależnej białoruskiej stacji Agnieszka Romaszewska-Guzy, nawiązując do wystąpienia szefa MSZ Radosława Sikorskiego. Sikorski podczas swojego wystąpienia w sejmie powiedział m.in., że „warto poważnie rozważyć paneuropejski projekt telewizji w języku rosyjskim, którego stworzenie postulują nasi sojusznicy z krajów bałtyckich”. Romaszewska-Guzy podkreśliła, że nowa telewizja stanowiłaby przeciwwagę dla wielkich rosyjskich stacji, uprawiających propagandę na terenie państw wchodzących niegdyś w skład ZSRR (m.in. Ukraina, Białoruś, państwa bałtyckie).

23 maja podczas Warszawskich Targów Książki ogłoszono nominacje do literackiej nagrody „Nike”. Znalazła się wśród nich powieść Ignacego Karpowicza „Ości”.

25 maja w wyborach do Parlamentu Europejskiego zwyciężyła Platforma Obywatelska zdobywając 32,1 proc. głosów. Prawie tyle samo, bo tylko o pół procenta mniej, uzyskało Prawo i Sprawiedliwość. Obu partiom przypadło po 19 mandatów. 7 proc. próg wyborczy przekroczyły jeszcze trzy ugrupowania. SLD zanotował wynik zaledwie 9,4 proc., co dało 5 mandatów. PSL z 6,8 proc. poparcia uzyskał cztery mandaty. Największą niespodzianką tych wyborów, zdobywając 7,15 proc. głosów, okazała się Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikkego (4 mandaty). W naszym okręgu nr 3, obejmującym województwa podlaskie i warmińsko-mazurskie do Parlamentu Europejskiego wybrani zostali zgodnie z przewidywaniami „jedynki” na listach PiS i PO – Jan Karski (zdobył 68 tys. głosów) i Barbara Kudrycka (61,4 tys. gł.). Frekwencja była niewielka – zaledwie 21,6 proc i o dwa procent niższa niż średnio w kraju.

Ogłoszono XV Ranking Szkół Wyższych „Perspektywy 2014”, przygotowany przez Fundację Edukacyjną Perspektywy. W zestawieniu ocenionych zostało w sumie 195 polskich uczelni w trzech kategoriach. Ranking oparto na 33 kryteriach, podzielonych na sześć grup: prestiż, potencjał naukowy, efektywność naukowa, innowacyjność, warunki studiowania oraz umiędzynarodowienie. Wśród uczelni akademickich na czele uplasował się Uniwersytet Warszawski, następnie Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, wśród politechnik prym wiedzie Politechnika Warszawska. Z białostockich uczelni w ogólnym zestawieniu najwyżej uplasował się Uni-

10 lat Polski w Unii Europejskiej

Dziesięć lat temu, 1 maja 2004 r., Polska wstąpiła do Unii Europejskiej. Z tej okazji w pierwszej dekadzie maja w całym kraju zorganizowano Dni Otwarte Funduszy Europejskich. Takie imprezy odbyły się także w naszym regionie. Celem tej ogólnopolskiej akcji promocyjnej było przybliżenie mieszkańcom przedsięwzięć, zrealizowanych na ich terenie z udziałem środków unijnych. Była to również okazja do refleksji, jak po wstąpieniu do UE zmieniło się ich życie.

1 maja w miejskim amfiteatrze w Bielsku Podlaskim zorganizowano festyn „My w Europie" z koncertem największych europejskich przebojów muzycznych.

9 maja podobna impreza odbyła się w Zespole Szkół w Gródku. Wójt Wiesław Kulesza powiedział, że gmina potrafiła wykorzystać możliwości, jakie dało przystąpienie Polski do UE. Gródecki samorząd z funduszy unijnych pozyskał ok. 10 mln zł. Pieniądze te zainwestowano głównie w infrastrukturę i remonty budynków publicznych, jak szkoły, dom kultury, gminna targowica, świetlice wiejskie. Równocześnie wybudowano lub wyremontowano wiele odcinków dróg i ulic.

Podczas dyskusji, która przetoczyła się przez cały kraj, podkreślano, że Polska, choć tak wiele zyskała na wstąpieniu do Unii Europejskiej, wciąż mocno odstaje materialnie i cywilizacyjnie od krajów zachodnich. W ciągu minionych dziesięciu lat dystans ten troszeczkę się zmniejszył, ale nadal polskie płace są kilkakrotnie niższe niż zachodnie. Wstąpienie do UE nie przyniosło też poprawy na rynku pracy. Bezrobocie jak dotąd wcale nie zmalało. Mimo o wiele niższego niż średnio w UE wynagrodzenia, Polacy boją się utraty pracy, wielu też wyjechało „za chlebem" za granicę. Ale taką możliwość – swobodnego podróżowania po Europie i legalnego zatrudniania się w innych krajach – dało właśnie członkostwo Polski w UE.

Fot. Jerzy Chmielewski

Debata młodzieży gródeckiej o plusach i minusach życia w Unii Europejskiej. Gimnazjaliści skonfrontowali oczekiwania mieszkańców przed integracją ze stanem obecnym, sięgając do miesięcznika „Wiadomości Gródeckie – Haradockija Nawiny" sprzed dziesięciu lat

Po 2004 r. chcąc nie chcąc przejęliśmy też z Europy tańsze tanie technologie i obce nam kulturowo wzorce. Dlatego nie uświadczysz dziś w naszych sklepach żywności równie smacznej i naturalnej jak kiedyś. Bruksela bowiem zniosła rygorystyczne normy i teraz na przykład wędliny nie muszą być wcale produkowane z mięsa, ale mogą być robione z mączki kostnej, soi i innych zamienników. Aby przypomnieć smaki potraw z dzieciństwa, trzeba się dziś niemało natrudzić, by zdobyć odpowiednie składniki.

W rozpoczynającej się od tego roku nowej perspektywie finansowej fundusze unijne tym razem mają być przeznaczone nie tylko na budowę dróg i poprawę infrastruktury, ale także, co bardzo ważne, na rozwój przedsiębiorczości i walkę z bezrobociem.

Jerzy Chmielewski

wersytet Medyczny w Białymstoku – 19. miejsce. Uniwersytet w Białymstoku znalazł się na 41. pozycji (awans o 7 miejsc w porównaniu z rokiem ubiegłym), zaś Politechnika Białostocka na 52. miejscu (oczko wyżej niż rok temu). W rankingu niepublicznych uczelni magisterskich na 80 miejsc w połowie stawki jest Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku (42.).

W Republice Białoruś. 26 kwietnia odbył się w Mińsku doroczny marsz poświęcony rocznicy katastrofy w Czarnobylu. Wzięło w nim udział kilkaset osób. Uczestnicy marszu oprócz manifestowania pamięci o tragicznym zdarzeniu sprzed lat, wyrażali również głośno swój sprzeciw wobec budowy pierwszej w Białorusi elektrowni atomowej w Ostrowcu, ok. 250 km na północny wschód od Grodna, przy granicy z Litwą. Manifestanci domagali się również usunięcia z terytorium Białorusi rosyjskich samolotów zdolnych do przenoszenia broni jądrowej. Milicja zatrzymała grupę najbardziej aktywnych uczestników marszu, których skazano na kary od 15 do 25 dni aresztu.

29 kwietnia, dziewiątego dnia po Wielkanocy, prawosławni Białorusini obchodzili Radaunicę, czyli dzień pamięci zmarłych, jedno z najstarszych świąt, wywodzących się jeszcze z tradycji przedchrześcijańskiej (pogańskiej). Tego dnia mieszkańcy odwiedzają groby swoich bliskich, które porządkują i ozdabiają. Niektórzy przynoszą na cmentarz jedzenie. Dawniej

na grobie zjadano posiłek i pito wódkę, a na talerzach zostawiano zmarłym dużo jedzenia. Oficjalnie Radaunica jest dniem wolnym od pracy.

„Majowe święta po sowiecku" zaproponował mieszkańcom Grodna podgrodzieński kompleks turystyczny Korobczyce. W czasie majowych świąt w Białorusi, czyli od 1 do 11 maja kompleks ozdabiały transparenty ze znanymi z czasów sowieckich hasłami „Światu pokój!" czy „Pokój! Praca! Maj!". Pracownicy Korobczyc nosili pionierskie chustki, a specjalni animatorzy proponowali dzieciom udział w najpopularniejszych zabawach ich rodziców i dziadków. Mężczyźni mogli powspominać sowieckie czasy, stojąc w kolejce po piwo lane z kurka. Przy tym ceny tego napoju, jak również wszystkich innych towarów i usług, podawane były w radzieckich rublach. Na przykład obiad w sowieckiej restauracji „Wierzba płacząca" kosztował rubla i dwadzieścia kopiejek.

8 maja, po odbyciu wyroku 1,5 roku kolonii karnej, wyszedł na wolność młody opozycjonista białoruski Andrej Hajdukou, uznany przez obrońców praw człowieka za więźnia politycznego. Hajdukou został 1 czerwca 2013 r. skazany na 1,5 roku pozbawienia wolności za próbę kontaktu z agentami zagranicznych służb specjalnych. Swoją sprawę uważa za całkowicie sfingowaną. Według niego była to prowokacja przeciwko jego niezarejestrowanemu Związkowi Młodych Intelektualistów.

9 maja jak co roku obchodzono uroczyście w Białorusi Dzień Zwycięstwa. Główne obchody święta w stolicy zbiegły się z dniem otwarcia mistrzostw świata w hokeju na lodzie. Prezydent Aleksander Łukaszenka tradycyjnie złożył kwiaty pod pomnikiem Zwycięstwa w Mińsku, a w swoim przemówieniu do weteranów zapewnił, że białoruskie siły zbrojne są gotowe bronić kraju. Łukaszenka wyraził zaniepokojenie niestabilną sytuacją na Ukrainie. – Niepokoi nas fakt, że wykorzystuje się to jako pretekst do nasilenia wojskowej aktywności NATO bezpośrednio u naszych białoruskich granic. Wymaga to szczególnej czujności i konsolidacji narodu – podkreślił prezydent. Zwracając się do prezydenta Rosji Władimira Putina zapewnił zaś, że Białoruś będzie „stać z Rosją ramię przy ramieniu". – Musimy być razem – oznajmił Łukaszenka. – Osobno będzie to samo, co na Ukrainie.

Białoruskie święto polskiej kultury

Fot. Jerzy Chmielewski

W przemarszu przez centrum Słonima uczestnicy festiwalu byli oznaczeni tabliczkami. W tym przypadku treść napisano niepoprawnie (powinno być „Польшча")

17 maja w Słonimiu odbył się jubileuszowy X Festiwal „Polonez – 2014". Jest to sztandarowa impreza, organizowana w tym mieście wraz z władzami rejonowymi przez oficjalny a nieuznawany przez Warszawę Związek Polaków na Białorusi. Mimo to byli na niej obecni dwaj konsule z polskiego konsulatu w Grodnie. Jak co roku festiwal wspierało też stowarzyszenie pomocy Polakom na Wschodzie Rubież z Białegostoku. Zaproszenie do udziału w nim przyjęło również kilka zespołów z Polski – w tym chór dziecięcy z SP 32 i orkiestra dęta Zespołu Szkół Elektrycznych w Białymstoku. Na scenie pałacu kultury a następnie w miejskim parku wystąpiły także (po białorusku) zespoły z Gródka – Chutar i Jesienny Liść.

W festiwalu wzięło udział ogółem ponad trzydzieści zespołów, głównie z Białorusi (przeważnie ze środowisk niepolonijnych), także z Litwy. Uroczystość rozpoczęła się złożeniem wieńców przed pomnikiem z „wiecznym ogniem" ku czci ofiar II wojny światowej i chwały żołnierzy radzieckich. Po przemówieniach oficjalnych – wygłoszonych po białorusku i rosyjsku (z wyjątkiem działaczki związku, która przemawiała kresową polszczyzną) – wszystkie zespoły przemaszerowały w pochodzie na miejsce imprezy.

Słonimski festiwal poloneza nawiązuje do wybitnego osiemnastowiecznego kompozytora Michała Kleofasa Ogińskiego, który w tym mieście spędził dzieciństwo. Jego polonez „Pożegnanie ojczyzny" przed wojną codziennie rozbrzmiewał z wieży budynku straży pożarnej. W Słonimiu swoją posiadłość miał stryj kompozytora, Michał Kazimierz Ogiński. Wybudował on Kanał Ogiński oraz okazały teatr, znany w całej Europie. Komponował też muzykę do wystawianych na jego deskach sztuk. *Więcej o festiwalu za miesiąc.* (**jch**)

Od 9 do 25 maja trwały w Mińsku hokejowe mistrzostwa świata. Oprócz gospodarzy udział w zawodach wzięło 15 ekip: Kanada, Szwecja, Czechy, Słowacja, Norwegia, Dania, Francja, Włochy, Rosja, Finlandia, USA, Szwajcaria, Niemcy, Łotwa i Kazachstan. W finale „zborna" Rosji pokonała Finlandię, zdobywając po raz piąty od upadku ZSRR tytuł hokejowego mistrza świata. Drużyna Białorusi dotarła do ćwierćfinału i uległa Szwecji. Według danych przedstawionych przez Biuro Informacyjne Solidarności z Białorusią i Białoruskie Stowarzyszenie Dziennikarzy spośród 35 tys. biletów dla zagranicznych kibiców mistrzostw 17 tys. kupili Rosjanie. Akredytowanych zostało 260 dziennikarzy i 130 fotoreporterów. W Polsce mistrzostwa te zostały prawie niezauważone.

Co najmniej 26 dysydentów aresztowano przed mistrzostwami świata w hokeju na lodzie w Mińsku – poinformowało Centrum Praw Człowieka „Wiasna". Działacze zatrzymywani byli wyłącznie na podstawie wymyślonych, jednakowych zarzutów (najczęściej drobne chuligaństwo czy niepodporządkowanie się poleceniom milicjantów). Zdaniem działaczy opozycji, poprzez takie naciski władze starały się, by na czas zawodów zamilkły wszystkie krytyczne głosy w kraju.

Ukazała się nowa książka Alesia Bialackiego, białoruskiego więźnia politycznego, szefa Centrum Praw Człowieka „Wiasna". Publikacja nosząca tytuł „Rtęciowe srebro życia", poświęcona jest wydarzeniom lat 2010-2011 w Białorusi. Autor napisał ją w kolonii karnej. Od sierpnia ubiegłego roku fragmenty książki były publikowane na jego blogu na opozycyjnym portalu „Biełorusskij Partizan". Jest to już druga książka Bialackiego, jaka ukazuje się w czasie odbywania przez niego kary. W zeszłym roku wydano na Litwie książkę „Oświeceni białoruskością", zawierającą literaturoznawcze teksty Bialackiego. Aleś Bialacki został skazany 24 listopada 2011 r. na 4,5 roku kolonii karnej o zaostrzonym rygorze wraz z konfiskatą mienia.

Kolejny wyrok śmierci został wykonany w Białorusi. Stracono 45-letniego mężczyznę narodowości romskiej, skazanego za zabójstwo współwięźnia. Ryhor Juzapczuk, bo o nim mowa, skazywany był w sumie siedem razy, przedostatni raz na 25 lat pozbawienia wolności za podwójne zabójstwo. W ubiegłym miesiącu informowano o wykonaniu jeszcze jednego wyroku śmierci w Białorusi – na młodym mężczyźnie, który zabił żonę i jej kochanka. Ponadto w kwietniu Sąd Najwyższy Białorusi pozostawił w mocy dwa wyroki śmierci: dla 26-letniego zabójcy studentki oraz dla 54-letniego mężczyzny za zabójstwo pięciu osób. Białoruś jako jedynie państwo w Europie nie zniosło kary śmierci. Nie ma dostępu do oficjalnych statystyk białoruskich dotyczących tej kary. Według danych ONZ od 2010 do 2012 r. wykonano w Białorusi pięć wyroków śmierci.

Białoruskie ministerstwo leśnictwa zaleciło opracować sposoby wykorzystania mięsa bobra w gastronomii. W ten sposób władze postanowiły rozwiązać problem rosnącej populacji tego gryzonia w kraju. Według białoruskich specjalistów liczebność bobrów w Białorusi sięga 70 tys. osobników i cały czas rośnie. Nadmierna ich populacja szkodzi lasom, drogom i użytkom rolnym. Według myśliwych mięso bobra ma znakomite własności kulinarne i było niegdyś uważane za delikatesowe, zwłaszcza tylne nogi, wątroba i ogon. Można z niego przyrządzić kotlety, kiełbasę, a nawet szaszłyki czy zupę. Przy tym waga jednej tuszy może sięgać 30 kg. Konsultant wydziału myślistwa białoruskiego ministerstwa leśnictwa Wiktar Żołudź dodaje, że mięso bobrów mogłoby być wykorzystywane także w farmaceutyce.

Na świecie. Pociągi polskiej firmy PESA Bydgoszcz SA zaczęły od 1 maja kursować na trasie Mińsk-Wilno. Białorusinów przyciągają do Wilna niższe niż w Białorusi ceny oraz niewielka odległość od Mińska – zaledwie 185 km. Co miesiąc do Wilna i z powrotem jeździ koleją 22 tys. Białorusinów. Wszystkie bilety na nowe pociągi są sprzedawane po cenie drugiej klasy i kosztują 224 tys. rubli białoruskich (68 zł). Zgodnie z umową zawartą przez Kolej Białoruską z PESĄ Bydgoszcz SA, Białoruś otrzymała w tym roku trzy pociągi. Są to trzywagonowe składy z miejscami dla 145 pasażerów. Pociąg ma długość prawie 80 m i może rozwijać prędkość 140 km/h.

W dniach 9-15 maja arcybiskup białostocki i gdański Jakub przebywał na zaproszenie parafii św. Juryja w Chicago. W niedzielę 11 maja odprawił Liturgię św. ku czci patrona – św. Juryja (święto przypada 6 maja, ale wierni w USA, jak w wielu krajach na świecie, święta przypadające w tygodniu przenoszą na najbliższą niedzielę). Parafia prawosławna św. Juryja w Chicago wchodzi w skład nowojorskiej greckiej archidiecezji Patriarchatu Konstantynopolitańskiego, której zwierzchnikiem jest arcybiskup Nowego Jorku Dymitr. Wierni parafii to przede wszystkim emigranci z Podlasia. Proboszczem parafii jest pochodzący z Polski o. Michał Pasieka. Władyka Jakub przekazał amerykańskiej parafii ikonę św. męcz. Gabriela z cząsteczką jego relikwii.

18 maja na Uniwersytecie w Tel Awiwie Krzysztof Czyżewski, szef Ośrodka Pogranicze z Sejn, odebrał prestiżową Nagrodę Fundacji Dana Davida. To drugi – po Adamie Michniku – Polak uhonorowany tym wyróżnieniem, zwanym „izraelskim Noblem". Fundacja Dana Davida co roku przyznaje trzy nagrody (każda o wartości miliona dolarów) za wybitne osiągnięcia w dziedzinie nauki, technologii i dokonań kulturalno-spo-

łecznych w trzech kategoriach: Przeszłość, Teraźniejszość i Przyszłość. Czyżewski podzielił się nagrodą z francuskim historykiem Pierre'em Nora i badaczem Holocaustu Saulem Friedlaenderem (każdy z laureatów otrzymał ponad 300 tys. dolarów). W uzasadnieniu przyznania nagrody napisano m.in.: „Czyżewski, pisarz, intelektualista i działacz społeczny, poświęcił się pracy nad włączeniem polskiej pamięci w tworzenie silnego społeczeństwa obywatelskiego we współczesnym świecie, zdolnego zgłębić skomplikowaną przeszłość i połączyć ją z budowaniem teraźniejszości i fundamentów przyszłości".

25 maja w Ukrainie odbyły się przedterminowe wybory prezydenckie, ogłoszone w lutym po ucieczce z kraju dotychczasowego prezydenta Wiktora Janukowycza i odsunięciu go od władzy przez parlament. Wystartowało 21 kandydatów. Na wschodzie kraju głosowanie starali się uniemożliwić separatyści prorosyjscy. Zgodnie z przewidywaniami już w pierwszej turze zwyciężył przodujący w sondażach 48-letni oligarcha Petro Poroszenko, określany jako „król czekolady" (ekscentryczny właściciel fabryki słodyczy). Zdobył 55,9 proc. głosów. Frekwencja przekroczyła 60 proc., ale na wschodzie była dużo niższa. ■

Modlę się po białorusku

Jak to możliwe, że urodziwszy się w polskiej katolickiej rodzinie, gdzie otrzymałem polskie patriotyczne wychowanie, zacząłem utożsamiać się z białoruskością? Kiedyś zadawałem sobie to pytanie, ale z biegiem czasu doszedłem do wniosku, że skoro ludzki rozum nie ogarnia wszystkiego, odpowiedź nie leży w sferze logicznego oglądu świata (myślenia), a odnosi się do boskiej perspektywy. Skoro tak – niech się dzieje wola Twoja.

Gdybym wmawiał sobie coś nie mającego duchowego odniesienia, a wynikającego tylko z potrzeby realizacji nieumotywowanej głębiej zachcianki, narzucając sobie jakąś wizję samego siebie, toczyłbym wewnętrzną walkę, czego skutkiem byłoby samozniszczenie. Ja natomiast nieustannie jestem świadomy, że moja tożsamość jest źródłem radości i wypływa z odczuwanego już od dawna głosu duszy. Inaczej nie byłbym w stanie, żyjąc w całkowicie polskojęzycznym środowisku, przeżywać takiego związku.

Na co dzień, poza wyjątkowymi sytuacjami, nie rozmawiam z innymi po białorusku. W języku tym zupełnie naturalnie płyną natomiast moje myśli, a także modlitwa – można więc powiedzieć, że jest to dla mnie mowa kontaktu z samym sobą i z Bogiem. Na taki słowny kontakt ze Stwórcą poświęcam około godziny dziennie. Bardzo ważną jego częścią jest podzięka za wszystko co mnie spotyka – także i za to, co nierzadko jest bolesne i nieprzyjemne, jednak jest potrzebne, gdyż może wykreować pozytywną przemianę. Dziękuję także za swą tożsamość narodową. Wydaje mi się, że gdyby nie była właśnie taka, nie powstała w wyniku wsłuchania się w samego siebie, nie byłaby przedmiotem jakiejś refleksji, a czymś zupełnie normalnym i oczywistym – dlatego mógłbym nie wyrażać za nią podzięki.

Świadom jestem szczególnego znaczenia modlitwy we wspólnocie. W tym przypadku większa jest jej siła, co przeze mnie, jako wrażliwą osobę, jest tym bardziej odczuwalne. Dlatego uważam, że ważna jest forma celebrowanego w świątyni jakiegokolwiek nabożeństwa – poczucie łączności z Bożym źródłem poczujemy tym bardziej, gdy wspólna modlitwa będzie miała uroczysty charakter, nie stanowiąc pośpiesznego i bezwiednego odklepywania wyuczonych na pamięć formułek bez uzmysławiania sobie ich sensu. Napełnić się tym co Boże mogę zwłaszcza słuchając muzyki i śpiewu, tym bardziej kiedy sam wydaję z siebie głos razem z innymi uczestnikami Mszy świętej. Muszę być szczególnie uwrażliwiony na dźwięk, skoro częstokroć, słysząc już pierwsze rytmy granego np. na organach utworu, wzruszam się, czując jakby me ciało przeszywał snop iskier, co zewnętrznie może objawić się w postaci „gęsiej skórki" i łez w oczach. Wcale nie są potrzebne do tego jakieś wielkie dzieła sławnych mistrzów, tak jak raczej nie wywołują takich wrażeń jakieś bardzo złożone kompozycje. By wzruszyć się i poczuć Bożą siłę wystarczą mi proste utwory, tym bardziej gdy zawierają słowa odnoszące się do wartości duchowych, czy kontemplujące piękno świata, także te często słyszane w radio. Dobrą energią na pewno nie może napełnić muzyka pochodząca z inspiracji szatańskich.

Stąd tak ważny dla mnie jest utalentowany organista czy dobrze śpiewający kościelny chór. W odróżnieniu od cerkwi, w katolickich świątyniach nie są to wcale powszechne zjawiska. Odczuwałem to już jako dziecko, przejawiając skłonności do przejścia na prawosławie, co zdumionym rodzicom tłumaczyłem: „bo tam ładniej śpiewają". Już wtedy pociągało mnie brzmienie wschodniosłowiańskich języków, których melodykę mogę poczuć tym bardziej teraz, gdy np. odmawiając po białorusku codziennie w południe Pozdrowienie Anielskie mam wrażenie, że słowa już po chwili stają się pieśnią.

Dlatego bardzo ucieszyła mnie zapowiedź występu 30 kwietnia w moim kościele chóru „Cantus Cordis” z Mińska. Cieszą mnie związki mej parafii z białoruskim Kościołem – często goszczą tu pochodzący stamtąd kapłani, zakonnice, czy kilkakrotnie nawet tamtejsi hierarchowie. Wyjątkowa jest architektura samej świątyni – kopii nieistniejącej już perły wileńskiego baroku północnej Białorusi, berezweckiej cerkwi i kościoła w jednych murach, których historia może stanowić wymowny przykład współistnienia chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu.

wroclawskie.pl

Chór „Cantus Cordis” często występuje w różnych miastach Polski. Na zdjęciu jego niedawny koncert pod Wrocławiem

Chór, który przyjechał do nas z białoruskiej stolicy, działa przy parafii św.św. Szymona i Heleny, znanej jako „ Czyrwony Kaścioł”. Świątynia ta odegrała ważną rolę w białoruskim ruchu narodowym – tam powstały pierwsze struktury stołecznego Białoruskiego Frontu Narodowego „Adradżennie”. Pamiętam, że gdy kiedyś poprosiłem mego przebywającego w Mińsku znajomego o przywiezienie białoruskojęzycznego mszału, powiedział mi, że było to jedyne miejsce w mieście, gdzie odpowiedziano mu w tym języku.

Chór „Cantus cordis”, którego łacińska nazwa oznacza „śpiew serca”, powstał w 2004 r. z inspiracji Janiny Chwalko, pełniącej funkcje kierownika artystycznego i dyrygenta. Zrzesza prawie pięćdziesiąt osób w różnym wieku – przedstawicieli wielu narodowości i zawodów, wykonujących utwory nie tylko sakralne, ale też klasyczne, piosenki ludowe i rozrywkowe. Zespół prowadzi aktywną działalność – oprócz koncertów wykonywanych również za granicą organizuje liczne imprezy, włączając się w życie kulturalne wielu parafii i mniejszości polskiej. Spodziewałem się, że chór, określający się jako „polonijny”, występując w białostockiej parafii zaprezentuje polskojęzyczny repertuar, jednak żywiłem też nadzieję, że zaśpiewa cokolwiek po białorusku. Miałoby to dla mnie szczególne znaczenie – taki mały akcent może być jak przysłowiowa kropla krusząca skałę. Jednak na naszym pograniczu katolicyzm nadal powszechnie utożsamiany jest tylko z polskością, a to co określa się jako białoruskie, jest często synonimem prawosławia.

Słuchając goszczących u nas chórzystów mogłem poczuć przechodzące w ciele prądy, napełniające mnie tym co dobre i pochodzi z Bożego źródła. Bardzo budujące było dla mnie to, że z sekretarzem chóru, panem Anatolem Hardziejem, mogłem porozmawiać właśnie po białorusku, a w tym języku – chyba po raz pierwszy w mej świątyni, mogłem wysłuchać chociaż jednej strofy pewnego utworu. Pogląd, że właśnie ten kościół jest szczególnie predystynowany do rozbrzmiewania w jego murach Bożego słowa po białorusku, jak też nadzieję na to, wyraziłem na łamach „Cz” już dwanaście lat temu, pisząc o historii berezweckiej świątyni i jego kopii. Do tej pory mowa ta była dwukrotnie użyta przy ołtarzu białostockiego tzw. Starego Kościoła, za co jestem wdzięczny kapłanowi, który zechciał nas odwiedzić i tym wszystkim, którzy uczestniczyli w nabożeństwie i prowadzonej przeze mnie modlitwie – były to w większości osoby wyznania prawosławnego, co nadawało naszym spotkaniom ekumenicznego charakteru.

W każdą niedzielę we wspólnocie wiernych parafii na Wysokim Stoczku modlę się z innymi po polsku, jednak w szczególnie ważnych momentach, gdy można w ciszy zwrócić się do Boga, używam języka białoruskiego – ma to miejsce chociażby podczas tzw. Podniesienia, kiedy to następuje przemiana ofiarowanego chleba i wina w Ciało i Krew Chrystusa. I znowu ludzki rozum instynktownie zechce postawić pytanie „dlaczego ta mowa?”. To właśnie jest jednym z najpiękniejszych przykładów uzewnętrzniania się tajemnicy Bożej obecności w mym życiu. Czuję, że własna tożsamość i modlitwa w tym języku, zwłaszcza w murach zachodniej świątyni, jest dla mnie wspaniałym Bożym darem, którego uzmysławianie sobie pozwala napełnić się Wiarą, Nadzieją i Miłością i tym bardziej pozostawać w jedności ze Stwórcą. Przypominam sobie, jak mając może 12 czy 13 lat nachodziły mnie myśli o tym, jak dobrze byłoby być członkiem mniejszości narodowej. Ale wówczas z żalem konstatowałem, że to przecież niemożliwe. A już na pewno, z racji tak mocno kształtujących ogląd świata stereotypów, nie wyobrażałem sobie, że mogę być Białorusinem. Jednak

mimo wciąż mocnego jeszcze muru wzajemnej nieufności i często wrogości między oboma narodami, Kościołami i jednocześnie wspólnotami cywilizacyjnymi, okazało się to możliwe. W tym przypadku potrzebna była wrażliwość młodego człowieka na śpiew kościelny i cerkiewny, piękno bliskiego języka, zainteresowanie prawosławiem, Białorusią z całym jej dziedzictwem kulturowym, a także przekonanie się, że tamtejsi katolicy są w większości białoruskojęzyczni i zasłużyli się w historii swej ziemi w osobach wielu wybitnych twórców kultury i działaczy społecznych. Po prostu zbyt wielka jest moja wrażliwość, by żyjąc na naszym pograniczu i znając historię tych ziem uważać się za Polaka. Na pewno w jakiejś części (jak to się ostatnio mówi określając samych siebie) nim jestem – nie zastanawiam się nad tym w ilu procentach. Odpowiadając w ostatnim spisie powszechnym na pierwsze pytanie dotyczące narodowości, nie zawahałem się określić własnej tożsamości jako białoruskiej. Czuję bowiem, że bardziej mogę się przysłużyć właśnie temu narodowi. Mający tak wspaniałe osiągnięcia na kartach swej histori, Polacy nie są zagrożeni zanikiem swego języka, czy upadkiem i eliminacją własnej kultury z życia społecznego, co dzieje się u naszych wschodnich sąsiadów, gdzie wciąż nie zakończone jest kształtowanie się poczucia etniczno-kulturowej odrębności i dopiero trwa uświadamianie konieczności jej realizacji poprzez istnienie osobnego bytu państwowego.

Krzysztof Goss ■

U vas adczuvajem siabie vielmi svojska

Razmova z Anatolem Hardziejem, sakratarom chora „Cantus cordis"

Sioleta adzaczajecie jubilej dziejnaści. Jakija byli paczatki vaszaha isnavannia? Ad kaho vyjszła dumka, kab sabracca i supolna śpiavać?

– Inicjatyva ab stvarenni chora naležyć spadaryni Janinie Chvalko, jakaja na praciahu dziesiaci hadou zjaulajecca naszym dyryžoram i mastackim kiraunikom. Można skazać, szto kalektyu byu stvorany z patreby serca, tamu szto sama sp. Chvalko, jak i bolszaść charystau – praktykujuczyja kataliki. Hłybokaja viera nie patrebuje pasiunaści, a dziejannia. Naszym śpievam majem mahczymaść służyć Bohu i ludziam. Dziesiać hadou prajszło vielmi chutka, majecca urażannie byccam by heta minuu adzin tydzień – u pastajannym ruchu, biezupynnaj dziejnaści: repietycyjach, vystuplenniach, pracy. Za hety czas arhanizavali vialikuju kolkaść kancertau, sotni razou jeździli pa usioj Biełarusi, śpiavali taksama u Polszczy, Litvie, Ukrainie i Niamieczczynie.

U Internecie można praczytać, szto vy chor parafialny i palanijny, ale siarod czlenau nia tolki palaki. Nie karystajciesia akreślenniem „palanijny", tamu szto u Polszczy pryniata, szto adnosicca jano da mihrantau i ich naszczadkau.

– 70 % naszych charystau liczyć siabie palakami, abo prynamsi majuć polskija karani navat na uzrouni pradziedau, tamu szmat siarod nas biełarusau. Prynależać piersz za usio prychadżanie naszaha kaścioła, ale jość taksama i pravasłaunyja. Relihijnyja pieśni vykonvajem u każnuju niadzielu u polskamounaj imszy, jakaja adbyvajecca u Czyrvonym Kaściole u 13 h. Ale u repertuary choru mnoha biełaruskich tvorau, taksama i śvieckaha charaktaru, jakija czasta vykonvajem pa-za chramami.

Vielmi udziaczny, szto prynamsi adnuu pieśniu zaśpiavali na biełaruskaj movie. U katalickim chramie u Polszczy heta nadzvyczajnaje zdarennie.

– Moża nia budu nadta ścipły, ale skażu, szto heta moj tekst. Kali jechali siudy, rychtavali polskamouny repertuar – tamu u naszym sionniasznim vystuplenni nie prahuczali biełaruskamounyja tvory. Ciapier pierażyvajem specyjalny pieryjad źviazany z kananizacyjaj papieżau, tamu pradstaulajem pieravażna spakojnyja, vyciszanyja tvory, biaz lohkich pieśniau. Abiacaju, szto kali pryjedziem nastupnym razam, budzie bolsz pa biełarusku – i sakralnyja, i śvieckija tvory.

Pryjemna mnie pasłuchać vaszych śpievau. Mova uschodnich palakau maje takoje pryhożaje miakkaje i zvonkaje uschodniasłavianskaje vymaulennie, tamu mnie vielmi padabajecca. My – polskija biełarusy i biełaruskija palaki sabie vielmi blizkija, tolki padzielenyja miażoj, jakaja paustała zusim niadauna.

– Mnie zdajecca, szto jana douha nie pieratryvaje, tamu szto niszto u hetym śviecie vieczna nie tryvaje. Prypaminajucca tut słovy pieśni Anny Jantar: „Nic nie może wiecznie trwać" . Adczuvajecca blizkuju mentalnaść, taksama padobnuju kulturu ludziej z adnaho i druhoha boku miaży. Akreślennie „kresowianie" pakazvaje toje, szto możam usprymać siabie jak adnu siam'ju.

Ci prabyvajuczy u Biełastoku majecie urażannie, szto tut Vam bolsz svojska czym, naprykład, na zachadzie Polszczy, szto nasz horad maje nieszta supolnaje z vaszaj rodnaj staronkaj? Heta było zausiody kulturnaje i dziarżaunaje pamieżża – zdajecca, szto tut sutykajucca z saboju Uschod z Zachadam, cerkvy stajać pobacz kaściołau.

– Sapraudy u Bielastoku adczuvajusia vielmi svojska. Padobnyja urażanni vyklikaje np. pabyt u Vilni, dzie

zdajecca mnie byccam by prabyvau u svaim domie, szto heta maja stalica, chacia nie razumieju ni adnaho słova pa-litousku. Ale takaja douhaja supolnaja historyja musić vyklikać siarod życharou naszaha pamieżża svojskaje samaadczuvannie. Taksama u Biełastoku, dzie mahu skazać, szto u mianie jano kamfortnaje. Majecca uražannie, szto adnosiny ludziej na Biełastocczynie bolsz sardecznyja czym u inszych czastkach Polszczy. Mahu skazać, szto nidzie nie prymajuć nas tak sardeczna jak tut u vas. My dobra viedajem, szto heta centr biełaruskaj mienszaści u Polszczy, chacia žal, szto niemahczyma paczuć ni adnaho słova na biełaruskaj movie – na vulicy, u kramie, rynku, dzie-niebudź, kali pytajemsia pra nieszta.

Kažuć, szto toj, chto śpiavaje, byccam by dva razy molicca. Ci kali śpiavajecie sakralnyja tvory – adczuvajecie kantakt z Boham? Jakija z hetym źviazanyja paczucci?

– Nie mahu adkazvać za uvieś chor, ale u vypadku mianie i najbliżejszych mnie asob, kali śpiavajem nabožnyja pieśni, pajaulajecca uzruszennie i uražannie, szto nasz śpieu pachodzić ad serca – jak heta pakazvaje nazvannie chora. Czasta śpiavajuczy majem mahczymaść adczuć charakternyja fluidy, jakija pierapływajuć ad adnaho da druhoha i usich nas spałuczajuć. Navat zimoju, kali u kaściole chaładna, moža nam padczas śpiavannia być horacza, tak szto i pot ściakaje pa spinie. Usie tyja paczucci źviazanyja z naszym śpievam nabliżajuć nas da Boha.

Chaciełasia b daužej pahutaryć, ale nieuzabavie budzie zaczynieny kaścioł i u autobusie Vas usie czakajuć.

– Viadoma, szto pryjemna było b sabracca i spakojna, nie śpiaszajuczysia parazmaulać – ale takaja razmova mahła b być bez kanca!

Sardeczna dziakuju za toje, szto zaśpiavali, i naszuju razmovu.

Razmaulau

Chrystafor Hos

Po białorusku na Święto Wyzwolenia

czyli jak widzą Białoruś w Mediolanie

25 kwietnia we Włoszech obchodzi się Święto Wyzwolenia (Festa della Liberazione). Tego dnia 1945 r. spod okupacji niemieckiej zostały wyzwolone jedne z ostatnich zajmowanych przez nazistów miast – Turyn i Mediolan. Ten dzień symbolizuje koniec II wojny światowej, niemieckiej okupacji i rządów faszystów.

W tym roku w Mediolanie wieloletni nauczyciel, felietonista i dziennikarz, zaangażowany w promocję szkolnych teatrów i upamiętnianie prześladowań Żydów, Claudio Facchinelli, postanowił uczcić Święto Wyzwolenia, zapraszając miński zespół teatralny „Laboratium Eksperymentalne *TeatralnY Kwadrat*" ze swoim spektaklem „Bez nazwy", poświęconym Holokaustowi. Po raz pierwszy zobaczył go w czerwcu 2012 r. podczas IX Międzynarodowego Festiwalu Teatrów Studenckich „Teatralny kufer" w Mińsku. Spodobał mu się i zapragnął sprowadzić go do Italii.

Założycielką teatru, reżyserką i jedną z aktorek jest Anna Sulima, wykładowca Białoruskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury i Sztuki w Mińsku. Zespół składa się z czternastu osób, w większości dwudziestolatków, choć najstarszy aktor liczy 64 lata, a najmłodszy, syn reżyserki, 12. Aktorzy na co dzień zajmują się pracą zarobkową, są wśród nich m.in. dziennikarze, psycholodzy, tłumacze, nauczyciele i historycy. Spotykają się w weekendy i pracują od rana do wieczora. *TeatralnY Kwadrat* jest teatrem amatorskim, eksperymentalnym. Założycielka uważa się za uczennicę takich twórców teatru awangardowego jak Tadeusz Kantor czy Jerzy Grotowski. Jednocześnie jest to teatr dokumentalny, gdyż jego sztuki powstały na kanwie dokumentów historycznych.

Teatr istanieje od trzech lat. W dorobku ma dwa spektakle. Pierwszy, od którego się wszystko zaczęło, to właśnie wspomniany „Bez nazwy", poświęcony zagładzie Żydów podczas drugiej wojny światowej, w tym także Żydom z mińskiego getta. Tytuł swój zawdzięcza tematyce, którą porusza, a której ogromny tragizm uniemożliwia obdarzenie go jakąkolwiek nazwą. Drugi, „Mensch" („Człowiek") opowiada historię ojca najstarszego z aktorów, etnicznego Niemca urodzonego na Ukrainie, który najpierw został zwerbowany jako Ostarbeiter, a następnie zaciągnięty do armii niemieckiej, z której trafił do niewoli amerykańskiej, później zaś do stalinowskiego łagru. Spektakl ten zdobył nagrodę Grand Prix na jednym z międzynarodowych festiwali, a w październiku b.r. zespół wystawi go

Fot. Celina Głogowska

Prezentacja na temat historii i kultury Białorusi i białoruskich Żydów. Od lewej: Anjuta Butjanova, Inna Bezdežkaja, Victoria Brumina, Evelina Schatz, Claudio Facchinelli, Anatolij Anatolevič Glaz

we Włodawie podczas konferencji poświęconej niemieckiemu obozowi zagłady w Sobiborze.

Ze spektaklem „Bez nazwy" *TeatralnY Kwadrat* wystąpił na deskach mediolańskiego teatru „Teatro ATIR Ringhiera" trzykrotnie w dniach 25-27 kwietnia br. i następnie udał się do Wenecji, by zaprezentować się tamtejszej publiczoności. 26 kwietnia spektakl poprzedziła prezentacja historii i kultury Białorusi oraz białoruskich Żydów. Prowadził ją Claudio Facchinelli. Prezentację rozpoczął Anatolij Anatolevič Glaz – pierwszy radca ambasady Białorusi w Rzymie, który ciekawie przedstawił historię Białorusi od czasów Wielkiego Księsta Litewskiego, przez panowanie królowej Bony, wywodzącej się z mediolańskiej dynastii Sforzów, po czasy współczesne. Ostatnia część jego prezentacji zachwalała obecne rządy i dobrobyt panujący na Białorusi.

Następnie głos zabrała Evelina Schatz, urodzona w Odessie, a zamieszkała od lat w Mediolanie, poetka i krytyk sztuki. Opowiadała o XX-wiecznych artystach związanych z Witebskiem, o malarzach – Marcu Chagallu i Kazimierzu Malewiczu oraz o literaturoznawcy Michaile Bachtinie. Później o wspólnocie żydowskiej w Mińsku opowiadziały jej przedstawicielki – Inna Bezdežkaja i Victoria Brumina. One także wypowiadały się pozytywnie o obecnych władzach Białorusi. Na koniec, o spektaklu i teatrze *TeatralnY Kwadrat*, opowiedziała Anna Sulima. Całość była przeplatana muzyką klezmerską w wykonaniu piosenkarki i aktorki Lee Colbert (Argentynki, której dziadek był podmińskim młynarzem, a ojciec wyjechał za chlebem do Ameryki Południowej, gdzie też ona przyszła na świat) i akordeonisty Gianpietro Marazzy. Jako tło dla prezentacji wyświetlone, przez większą cześć czasu, było godło Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z hasłem „Proletariusze wszystkich krajów, łączcie się" w czterech językach – białoruskim, jidisz, rosyjskim i polskim; a następnie zdjęcie fasady dworca kolejowego w Mińsku z początku XX wieku, z nazwą miejscowości również w czterech wymienionych językach.

Po krótkim poczęstunku przyszedł czas na występ. Spektakl trwa godzinę i składa się z luźnych etiud. Grze aktorów towarzyszy akompaniament muzyczy w wykonaniu gitarzysty i akordeonisty obecnych na scenie. Aktorzy pojawiają się i znikają, wypowiadają lub wykrzykują swoje kwestie w różnych językach – po białorusku, polsku, rosyjsku i litewsku, a także po francusku, niemiecku i włosku. Ten zabieg artystyczny został zastosowany, ponieważ celem aktorów jest oddanie czci nie tylko Żydom z mińskiego getta, ale z całej Europy. Słów jest jednak niewiele, więcej jest ruchu i gestów w rytm muzyki, przez co spektakl jest bardzo plastyczny. Fabułę sztuki stanowi los Żydów podczas II wojny światowej. Przedstawiony został m. in. sposób, w jaki Żydzi byli transportowani pociągami, traktowani w obozach pracy i zagłady, a także sposób, w jaki te doświadczenia odbijały się na ich psychice i w ich snach. W treść spektaklu wplecione się dwie autentyczne historie mińskich Żydów wywiezionych do Auschwitz – Very Smirnovej i Nauma Heifetza. Aktorzy przygotowując spektakl zapoznawali się z dokumentacją mińskiego getta, które znajdowało się niedaleko miejsca ich spotkań i pracy aktorskiej, a także oglądali liczne filmy dotyczące Holokaustu i czytali książki poświęcone tej tematyce.

Fot. Gianfranco Celeste

Anna Sulima opowiada o spektaklu „Bez nazwy" i teatrze „Laboratium Eksperymentalne *TeatralnY Kwadrat*"

Fot. Celina Głogowska

Fragment spektaklu „Bez nazwy"

Sztuka kończy się fragmentem utworu Iosifa Brodskiego, XX-wiecznego noblisty, poety rosyjskiego i amerykańskiego, „Wielka elegia dla Johna Donne'a". Tematem poezji jest świat, w którym wszystko jest uśpione – nie tylko przedmioty codziennego użytku, ale także „wszystkie złe lata i cierpienia". Pieśń zamyka spektakl, który sam jawi się jako sen. Opowiedziane wydarzenia wydają się być tak przerażające, że aż nierealne. W związku z tym ostatnie słowa, jakie padają ze sceny brzmią: „Nikt – ani artysta, ani poeta, ani aktor – nie zdoła nigdy wyrazić tego, co się wówczas odczuwało. Już dziś jest trudno w to uwierzyć, a w przyszłości prawdopodobnie nie uwierzy już nikt". Z tego powodu włoski podtytuł sztuki brzmi: „opowieść za pomocą muzyki, gestu i słowa, po to, aby nie zapomnieć". Nacisk położony jest na pamięć o wydarzeniach, które miały miejsce w przeszłości, aby już nigdy nie powtórzyły się w przyszłości.

Pomysł na spektakl nie jest oryginalny, gdyż temat Holokaustu jest szeroko obecny w sztuce. Dobrze jednak, że podejmuje lokalny wątek mińskiego getta i historię życia jego mieszkańców, uzupełniając tym samym światową twórczość poświęconą temu zagadnieniu o wątek białoruski. Niestety wykonanie pozostawia nieco do życzenia, ponieważ samo przedstawienie, bez dodatkowego komentarza i objaśnienia, nie broni się wystarczająco. Dokładne znaczenie poszczególnych scen pozostaje dość niejasne. Ogólne przesłanie jest zrozumiałe, jednak w szczegółach rozsmakować się nie sposób. Po obejrzeniu pozostaje uczucie niezrozumienia, ponieważ całość jest dość chaotyczna. Zapoznanie się z objaśnieniem spektaklu rozjaśnia wiele i dodaje widowisku głębi, bez tego symbolika wielu scen nie jest czytelna.

Niemniej, obecność białoruskiego zespołu teatralnego na deskach jednego z mediolańskich teatrów, cieszy. Cieszy także zainteresowanie tematyką białoruską ze strony włoskiego społeczeństwa – 26 kwietnia publiczność podczas spektaklu i prezentacji na temat Białorusi liczyła ok. 50 osób. Niestety również ta prezentacja pozostawiała wiele do życzenia. Historia przedstawiona była ciekawie, ale w uważnym słuchaczu nie sposób, żeby nie rodziły się pytania dotyczące obecnej sytuacji na Białorusi. Idealnych ustrojów na świecie nie ma, więc tym bardziej nieporozumieniem wydaje się wychwalanie tego, o czym powszechnie wiadomo, że do ideału ma dalej niż daleko. Szkoda zatem, że spotkanie to nie przyczyniło się do ukazania prawdziwego oblicza spadkobierczyni dziedzictwa Wielkiego Księstwa Litewskiego, a mogło.

Co więcej, spotkanie to, zorganizowane z okazji Święta Wyzwolenia, a więc końca II wojny światowej, mogło również zwrócić uwagę włoskiemu odbiorcy, nader często rozmiłowanemu w Związku Radzieckim, że tragedia tej wojny nie ogranicza się do agresji niemieckiej i jej bezspornej okrutności wobec narodu żydowskiego (ale i innych narodów, w tym Białorusinów i Polaków), lecz w równym stopniu dotyczy agresji sowieckiej, nie mniej bezwzględnej wobec narodów Europy Środkowowschodniej. Na przykładzie Białorusi można było to bezsprzecznie pokazać. Niestety i tego zabrakło. Pozostaje nadzieja, że kiedyś jeszcze będzie ku temu okazja.

Celina Głogowska

Fot. Celina Głogowska

Muzyka klezmerska w wykonaniu Lee Colbert i Gianpietro Marazzy

Pudlaśka mołodioż na rozychôdnych dorohach

Pocznu sioj tekst banalnym skazom: żywem w warunkach, jakije chutko zminiajutsia. Rozburenie dawnich, trywałych spulnotuw autochtonicznych żyteluv stałoś faktom wsiudy, de ne hlanem. Toj pokoliêniowy rozpad nastupaje i sered indyjanuw w oboch Amerykach, u kotorych diêti żywut napołowinu w interneti, a napołowinu w realnum sviêti, sered wtikajuszczych do Europy za chliêbom plemenôw w Afryci i sered nacijonalnych menszostiuv, żywuszczych w Pôlszczy. Od siêtoho odnak wypadaje poczati, koli sprawa tak ważna, jak szukanie pryczynuw mentalnoho odczużenia pudlaśkoji mołodioży od jijiê didôw.

Foto Jurki Chmialeŭskaha

Pudlaśkôj mołodioży bliżka je mistiowa zabawa, a ne starynna piêśnia pro robotu w poli

Spacerujuczy po Hajnuwci czy po Bielśkowi, baczu ot taki obrazok: kiwajuczyś na boki, z kapturami, natiahnutymi hłuboko na hołowu, idut mołodyje pudlaszuki. Z amerykanśkim dubstepom abo pôlśkim rapom z perenôsnoho projhrywalnika abo komurki, kotory zwuczyt tak, szto wsiê kruhom czujut. Wesioły i zahołôsny, koli krochu napity, i wse rozhowôrliwy: pro motory, nowu odiażku, imprezy u znakomoho abo szkoli. Ale czasom, zdajetsia, dumkami wony ne do kuncia tut, a chuczej odnoju nohoju w swiêti, kotory baczat w telewizory czy interneti: swiêti dorohich samochoduw rodom z teledyska, hulanok bez perepynku i banknotuw euro w kiszeni. Diwczata tożе z jimi. I tożе niby to z Biêlśka, niby to z Hajnuwki, ale odnak koli b jich perenesti do Paryża czy Poznania, nichto ne whadaw by, skôl wony. Korotki spudnici, modny torby i zrok zanurany w telefoni pry pisaniu SMS-a. Najmołodszy diêti jiêzdiat kruhom po okolici na rowerach i kryczat odne do odnoho, kob woroczatiś na mecz, bo zanedowho bude Liga Mistrzów, a tam Cristiano Ronaldo czy Messi – jich idoli. Czasom tiszynu pererywajut motory czy napchany samochody, u kotorych sidiat łysy chłopci. Po sztyroch abo pjatioch. Jiêdut na zabawu, smijuczyś na povny hołos. Szto spolnoho z jimi majut jich baby, kotory prodajut jabłyka na biêlśkum rynkowi, okrum nazwiska?

Nekotory z siêtych pudlotkuw hotowy praciowati za neweliki hroszy na baťkuwszczyni, a inszy wże powny wiêry w sukces, ale nażal nie tut, de wrodiliś. Baczu jich, jak kuplajut bilet na Pôlśki Bus do Warszawy z twarom okraszonym nadiêjoju, szto razom z jim kuplajut bilet do wyhôdnoho żytia, abo jak zmuczany po dowhuj dorozi wychodiat na dworcowi z pojizda – wsiê takije ż samy, szto i w inszych czastiach prowincijonalnoji Pôlszczy i welmi podôbny do tych w miêstach, kotory leżat tyszczu abo b sztyry tyszczy kilometruw od Pudlasza! Majem wiêk ruchu i peremiên, de suďbu czołowiêka możliwo zminiti namnôho loksz, czym koliś – ono buď mobilny! Tomu wsiudy bihom, i tomu persza zawwaha takaja, szto koli zakonom pryrody staryje lude prywezany do baťkuwszczyny, to mołodyje wże nakoneczno.

A czym koliś żyli pudlaszuki? Żyli tiażkoju pracioju i budionnomi obowjazkami, kotory wse powtaraliś. Żyli tak, jak żyli wsiê autochtoniczny spulnoty wsiudy na zemliê. Od małoho pomahajuczy swojim bat'kam, dohledajuczy mołodszych od sebe, praciujuczy swojimi rukami, a koli postarêli, to wże wony byli tymi, kotorych treba było dohledati. Uzorom dla jich byw cikawy susiêd, kotory wmiêw tak rozkazuwati, szto ciêłe sioło schodiłoś na takuju nahodu, batiuszka z cerkwy, abo mudry diêd, kotory nauczaw, jak rubati drowa i jak dobre flirtowati z diêwczynoju. I wsio! Disia ludi, na kotorych można rumniatisia, tak mnôho, szto treba miży jimi szcze i wybirati. I tut znow dochodim do spuwczasnoji mołodioży: dla odnoho wzorom bude popularny raper, kotory traplaje do joho lepi, czym lude z simiêjnych czorno-biêłych znimkuv, a dla druhoho joho porowesnik, kotory w interneti wede blog pro wyczynowy sport z tysiaczami ohledajuszczych każny wypusk. Czom tak? Bo żytie mołohoho bilszczanina abo hajnuwszczanina to disia czasto abo blok na Mickiewicza, u kotorum bywaje, abo żytie na chati, de wôn zakwaterowany razom z dwuma kolehami-studentami w Biłostoku. Bliżkim dla joho je tekst pro mistiowu zabawu i problemay welikoho blokowiska,

a ne starynna piêśnia pro robotu w poli, kotore baczyt czas od czasu, pryjiżdżajuczy do simjiê pekaesom. I tak to czerez teperyszni wynachody i warunki mołody czołowiêk z Plosok može byti mentalno wytiahnuty zo swoho naturalnoho seredowiszcza w swiêt, de ważne, chto peremôh w X-Factory, a mensz, czy wymyty szlubny, 100-liêtni rucznik joho baby. Chocz-ne-chocz.

Pudlaśka mołodioż perestała byti zwiazana z zemloju i siête słowo treba ponimati na dwa sposoby: zemla jak miêstie, de prychodit żyti czołowiêkowi, i zemla jak krynica hroszy. Tak de znachoditsia swiêt mołodoho pudlaszuka? Wsiudy! De-nebuď! U Krakowi, u Warszawi, abo w Madryti. Ruch i możliwosti, kotory daje XXI wiêk, to poszyrênie procesu, zaczatoho wże pered sotnioju liêt, ale z efektom, kotory widno tôlko tohdy, koli hlanem, de wiêtior zanosit naszy nazwiska – i do Londynu, i doBerlina. Jak welmi małaja zdajetsia tohdy prostora, zaniata czerez pudlaskich biłorusow! Jak że loksz, czym koliś, pokidati jijiê i pohardżuwati jeju, koli dla porumnania majem weliki bloki i budynki Londynu! Mnôho chto może i ne skaże siêtoho hołosno, ale deś hłuboko v duszê jim stydno. A taki mechanizmy rodiat kompleksy, od kotorych choczetsia wteczy.

I tut dochodimo do ważnoji wysnowy. Pudlaśka mołodioż lohko wpadaje w weliki swiêt globalizaciji i komunikaciji ne tôlko tomu, szto wôn cikawy i nowy, ale tomu, szto w jôm można dobre schowatiś i jakraz wteczy pered losom prodkuw, pered hańbowaniom „szlachty", a znajemo, szto toj wże zhadany, zakryty pered swiêtom kapturom prawosławny Andrejuk czy Oleksiuk z blokowiska czasto ne lubit howoryti kruhom, skôl wôn i chto. Ne lubit tomu, szto zhubiw vjaź z nasliêdstwom, z tym, szto wyznaczało joho pradiduw (a chutczej ne miêw toho perekazanoho), ale peredowsiêm tomu, szto w mnuhoch seredowiszczach wsio, szto odrôznivaje od hrupy i je inszym, może byti pryczynoju dla hromadśkoji marginalizaciji. A chto schocze i zmoże peretrywati, buduczy w menszosti? Ono silny, zakorêniany, pewny swoho i dumny. Odnak jak siête możliwe, koli ditia, kotore wychowujetsia czerez internet i telewizor, tam toho potrêbnoho ne znojde? Tak kruh zaczyniajetsia.

Czasom perehledaju fejsbukowy profili mołodych pudlaszukuw i zdiwlajuś, szto można tam najti. Wysnowy takije, szto najczastiêj toje same, szto i w pôlskich chłopci i diwczat z-pud Zambrowa abo Brańśka. Polajkowany profili: Rihanna, Beyonce, Kamil Bednarek, „Dziennik Bridget Jones", „Harry Potter", „Must be the music", „Donatan i Cleo", itp. Odnym słowom, niczoho czudnoho i czohoś, czerez szto można b zwtrnuti uwahu na biłoruskosť, okrum polajkowanoji „Biêlśkoji jedynki" abo paru storônok wykonawciuw muzyki z-za schôdnioji hranici Polszczy (a siête akurat dasťsia zawważyti). Tak to disia czerez spôlnoho idola mołodioż z Pudlasza i Nowoho Jorku może byti zwezana z soboju jak nikoli dosiôl u historyji! Jak ne nazwati toho perełomom?

Psychologiczny, nezapereczny mechanizmy diêjania dawnym-dawno takije, szto małomu choczetsia pryczepitiś do welikoho i silnoho. I tut nastupny obrazok, jaki choczu zhadati: sotni ruk wytiahnutych wwerch, żowto-czyrwone more, sotni hołosuw wykrykujut odnym rytmom odno hasło. Kupa ludi powtaraje joho szcze para razôw, i na znak poczynaje plaskati w ruki. To kutok, u kotorum tyje, chto na sztodeń ne do kuncia pewny sebe, mohut stati czastioju welikoho diêła – tak my znajszliś na sportowum stadyjoni „Jagi", de każny rômny i każny tak samo ważny, koli kibicuje dla swoho klubu! Czom tohdy divovatiś, szto takaja atmosfera prytiahaje mołodych prawosławnych (a diakujuczy tomu weże jich môcno z pôlśkostiu)? Tut nichto ne bude pytati, czy ty z Biłostoku, czy z-pud Narwy, czy katolik, czy prawosławny, czy polak, czy biłorus. Spulnota kibicuw może objednati wsiêch i szcze dati tôlko poczutia siły, jak mało kotora insza rêcz! Koli ty stanesz twarom w twar z ne wse prychilnym swiêtom, samomu ne welmi fajno, ale koli za toboju stojat sotni podobnych, to ty możesz tomu druhomu nasaditi job*w, koli pryjde ochwota i koli toj druhi bude wystupati protiw tebe! I tak szmat mołodioży, kotoroji praszczury byli osudżany za ruśku mowu abo pochodżenie, disia kunczajet tuju sportowuju pryhodu na Marszowi Nezależnosti 11.11, kotory je światom pôlśkoho nacjonalizmu. Żart? Koli tak, to ponury.

Pudlaśka mołodioż może takim czynom żyti w paru swiêtach odnoczasowo, i szto najważniejszaje – stadyjon to szcze odno miêstie, okrum internetu, de ne widno, chto ty, i de ty sam tworysz swoju swiêdomost w odorwaniu od dawnych podiêłuw: horod-sioło, bohaty-biedny, biłorus-polak. Diakujuczy tomu primiêrowi dotykajem welikoji raznicy miży spuvczasnym pudlaszukom i joho batťkami i didami. Koliś lohko było ociniti czołowiêka po odiażci i wytiahnuti wysnowu, chto wôn z perszoho pohladu, ale disia siête čuť ne nemżliwe. Usiê mołodyje wsiêch kontynentuw nosiat kitajski dżinsy i amerykański bluzy, tak szto unifikacija, pro jakuju tut ide howôrka, obnimaje naprawdu wsiê czastki zemliê. Ne tôlko dla tradycijnoji spulnoty, ale nawet i dla tradycyjnoji odiażki pryszli tiażki momenty!

Howoraczy ob siêtum, jak welmi pominiawsia swiêt naszych biłorusuw, treba zwernuti wwahu na toje, szto odczyniany dwery dajut ne ono możliwosti podorôża, wytwory globalizaciji i wiêdy pro omal ciêły swiêt, ale i perenikanie nowych kulturowych zjawuw do mołodoho pokolenia. Pudlaśka mołodioż sztoraz wyrazniêj stojit pered pytaniami, kotory na wsiu môć zwuczat disia w Europi: chto wyryszaje pro pôł czołowiêka? Wôn sam czy pryroda? Jakije prawa powinny miêti lude homoseksualny? De kunczajetsia poradok w chati, a de naczynaje muczenije żônki? Teper wony szcze zwuczat słabo, ale razom z siłoju mediuw perenosiatsia, i ja ne wieru, szto je wjoska, de ne czuli wże pro borodatoho chłopcia z wyhladom hożoji diêwczyny – peremôżcia Eurobaczenia z maja 2014. A chocz-ne-chocz treba zaniati jakojeś stanowiszcze, bo swiêt skurczywsia, i toje, szto koliś było oczy-

widnt, disia może byti zakwestyjonowant. Staryje każut, szto wsio stojit na hołowiê i poprawdi majut raciju, bo podumajmo: Czy dla diaďka z Trystianki abo joho porowesnika z sioła pud Krakowom było sprawoju do rozwahi, czy dati po sraci ditiatkowi, koli hulajuczy, wone omal szto ne wpało pud konia? Disia żytie czołowiêka wse porômniujut do modeluw z mediuw. „Wzorowa mati" czy „wzorowy bat'ko" importowany z USA i jich bezstresowe wychowanie może wpływati para razôw mucniêj na mołoduju paru i jich ciêłostne baczynie sviêtu, czym porady czy prykazki własnoji siêmji.

I tak pudlaśki biłorusy stojat na rozychôdnych dorohach. Nakôlko warto korystatisia tym, szto pływe z szyrokoho swiêtu, nakôlko zapluszczyti oczy na duractwa zachodu, perechoditi do pôlśkosti, a nakôlko wczutisia w mudrosť desiatkuw poperednikuw na swojôj zemliê? Nakôlko zachowati sebe, a nakôlko sliêpo powtarati wzorci z telewizora? Nakôlko zwertati wwahu na zaroblany hroszy, a nakôlko na obowiazok dohledania nasliêdstwa tut i teper? Każny wyryszaje sam i każny pud kuneć żytia bude znati, czy zyjde z joho jak peremôżcia. Tak jak wsiudy, tak i tut lepi byti deś w seredini – trymatiś toho, szto mudre i trywałe w minułym i brati wsio, szto najlepszaje z nowoho, odkidajuczy połowu, jak robit sioje mudry rolnik.

Mateusz Styrczula

Sznyt seledynowych ścian

Chocisław

Fot. Ewa Zwierzyńska

Ciągnie nas na prowincję. Staramy się omijać duże miasta, szukamy małych miasteczek i wsi, by tam się zatrzymać, powąchać tej atmosfery, poobcować z tamtejszymi ludźmi. Prowincja nas mami i czaruje. Jakiż to urok w niej tkwi, że ciągle tu wracamy? Przecież niewiele się tutaj dzieje. Ludzie jak co rano doją krowy, pielą ogródki, plotkują z sąsiadami. Miasto i prowincja są jak różnoimienne bieguny, jak plus i minus, jak lustrzane odbicie. Co tu jest lewe, tam staje się prawe, góra staje się dołem a białe – czarnym. Jeśli w miastach czas przyspiesza, to na prowincji zwalnia, tam jest ruch, a tu bezruch, tam zagęszczenie ludzkiej masy, idei i wydarzeń, tutaj powietrze rozrzedza się, nieruchomieje, zastyga niekiedy aż do nieskończoności. Prowincja jest jak wieczność, zawsze taka sama. Człowiek w wielkiej masie staje się anonimowy. Na prowincji odwrotnie, ten bezruch czasu i wydarzeń powoduje wzrost ich ciężaru właściwego. Im mniej ludzi zamieszkuje razem, tym większa staje się siła łączących ich więzów, ludzie zrastają się ze sobą jak drzewa. Każdy nowy jest zauważany, każdy jego ruch śledzony jak przez szkło powiększające, jego zakupy w sklepie, co powiedział, jak spojrzał, jak machną ręką, urasta do rangi wydarzenia.

Kierujemy się do Chocisławia w regionie małoryckim. Czeka już tam na nas Galina Iwanowna, kierowniczka miejscowego domu kultury i śpiewaczka w zespole folklorystycznym. Zimowe dnie są krótkie, jest już noc, gdy dojeżdżamy pod dom kultury. Po wejściu na hol widzimy suto zastawiony stół i gości. Okazuje się, że Galina ma dzisiaj urodziny. Od samego rana przyjmuje kolejnych gości, przychodzą jej znajomi, przyjaciele, niosą życzenia i prezenty. My też jesteśmy usadzani za stołem, a jakże. Przyjeżdżając na Białoruś należy liczyć się z tym, że mnóstwo czasu spędzi się na biesiadowaniu. Każdy chce nas ugościć, poczęstować, odmowa w ogóle nie jest brana pod uwagę, zresztą gospodarze obraziliby się, gdybyśmy wzgardzili ich gościnnością. Należy to wkalkulować w czas wyjazdu i nie stawiać sobie zbyt wygórowanych wymagań, jeśli chodzi o zaliczenie wszystkich punktów wycieczki. Kiedy już usiądzie się za stołem, trudno wstać, wznoszone są kolejne toasty, przed nami lądują kolejne potrawy i nie są to przysłowiowe paluszki i kawa. Każdy porządny posiłek zaczyna się od zupy, i to nie byle jakiej, a z mięsną wkładką.

Zupa króluje na stołach od rana do wieczora, zupę je się na śniadanie, na obiad, i jeśli ktoś ma ochotę, to i na kolację. Do tego obowiązkowo ziemniaki, mięso. Białorusinów przezywa się pogardliwie „bulbaszy", co można przetłumaczyć jako „zjadacze kartofli", ale ja nigdzie nie jadłam smaczniejszych ziemniaków niż w Białorusi. Nie wiem w czym tkwi ich sekret, ale są po prostu pyszne. Próbowałam podpytać o gatunek, ale jeszcze nikt nie potrafił mi go wymienić – „jeden u nas jest gatunek – białoruski". Mają wyraźny żółty kolor, być może jest to jakaś odmiana ziemniaków pastewnych. Przygotowuje się je w najprostszy sposób – gotuje lub smaży na patelni, podaje z usmażonym mięsem, kotletami, posypane szczypiorkiem, czasem z grzybami, albo w postaci placków ziemniaczanych, które są najlepsze na świecie. Właśnie placki ziemniaczane, nazywane tu „draniki" są sztandarową potrawą białoruską, figurują w menu każdej knajpy i restauracji, od wykwintnych lokali po zwykłe bary. Drugą potrawą, która nieodmiennie kojarzy się z Białorusią, jest słonina. Polska słonina, która leży na sklepowych ladach, ma skórę twardą jak podeszwa, ciągnie się jak guma i smakuje jak tłuszcz. Białoruska słonina to poezja! Jej produkcja zaczyna się od tego, że niektóre świnie hoduje się specjalnie „na słoninę", karmi się je tylko naturalnymi produktami, ziemniakami, zieleniną, warzywami, nie ma mowy o sztucznych mieszankach. Słonina jest solona, przyprawiana mieszanką przypraw i czosnkiem i kruszeje na strychu przez długie tygodnie, a nawet miesiące. Skutek jest taki, że białoruskie „sało" smakuje zupełnie nie jak słonina, trudno nawet powiedzieć, że smakuje jak tłuszcz, a bywały i takie, że miałam wrażenie, że jem mięso białej ryby. Jest aromatyczna, krucha i rozpływa się w ustach, nie ma mowy o połamaniu szczęki na twardej skórze. Potrawą zupełnie nieznaną u nas są kiszone pomidory. To podstawa spiżarni w każdym szanującym się domu białoruskim. Pomidorki duże i małe przygotowywane są w wielkich słojach, smakują mniej więcej jak skrzyżowanie pomidora z ogórkiem kiszonym. Wszystkie te potrawy wylądowały przed nami, do tego kanapki z czerwonym kawiorem, sałatki warzywne. Nadziewany szczupak, podany w całości, łypał na nas oczami, w głowę wbito mu rogi z dwóch patyczków, na końcu których pyszniły się oliwki. Do tego wódka ekologicznej produkcji, czyli samogonka. Podczas wszystkich swoich pobytów na Białorusi bardzo rzadko piłam wódkę ze sklepu. Nie ceni się jej wysoko. Swojski wyrób – to jest dopiero to! Jest to chluba każdej szanującej się gospodyni, jej znak jakości. Samogonki czyste i na ziołach, z miodem i przyprawami, przepisów jest mnóstwo, a każdy skrzętnie ukrywany. Nawet na oficjalnych imprezach przy stanowiskach z tradycyjnym jadłem – jak na przykład podczas festiwalu folklorystycznego w Beździerzu – każdy jest częstowany kieliszeczkiem swojskiej wódeczki, nalewanym osobiście przez panią, która go wyprodukowała.

Galina Iwanowna polewała więc do kieliszków swoją aromatyczną wódkę, doprawioną miodem i ziołami, kiedy wywiązała się dyskusja na temat ukraińskiego euromajdanu trwającego już od prawie dwóch miesięcy. „Kto to widział, aby w państwie działy się takie rzeczy? – wszyscy obecni Białorusini byli w tej kwestii jednomyślni – takie nieporządki, niepokoje, demonstracje? Ten cały euromajdan to jeden wielki burdel. Wiadomo, że to robota zachodnich agentów, przecież oni protestują za ich pieniądze, wszyscy są opłacani, bo kogo stać byłoby, żeby przez dwa miesiące nie chodzić do pracy, tylko protestować? Za czyje pieniądze oni tam jedzą? Kto płaci za benzynę do autobusów, którymi z całego kraju zjeżdżają się demonstranci? U nas na Białorusi takiego majdanu nie będzie, bo my jesteśmy patriotami – większymi nawet niż Rosjanie, a co dopiero Ukraińcy. My kochamy nasz kraj, i nie chcemy takiego bałaganu. U nas wszyscy ciężko pracują, robią co do nich należy, a należy ogródek wypielić, dzieci wychowywać, chleb upiec, a nie stać po majdanach i krzyczeć. Nie popieramy naszej opozycji, bo oni też za zachodnie pieniądze żyją, a nie z własnej pracy się utrzymują. Widzimy przecież, jakimi samochodami jeżdżą, pływają jak pączki w maśle, wszyscy przekupieni. Jest tu u nas w Chocisławiu jeden opozycjonista, wszyscy go znają, zamiast uczciwie żyć, tylko zawieruchy szuka. A zresztą, cała ta nasza malowana opozycja działa przecież z pozwolenia prezydenta, może oprócz BNF-u (Białoruski Front Narodowy). Jest po prostu częścią tego systemu i tak naprawdę żyje z nim w zgodzie. Dobrze im się żyje za te zachodnie dotacje, po co im władza? Oni tak naprawdę wcale nie chcą wygrać wyborów, dostosowali się".

***

Natalia Siemionowna aż przysiadła z wrażenia. Na jej twarzy malowało się bezgraniczne zdumienie. – Jak można mieć tyle lat i nie wyjść za mąż? – Tyle, czyli 28, bo w takim wieku byli moi znajomi, z którymi zwiedzałam Białoruś, i pomimo że większość z nich miała stałych partnerów, to nie zawarli jeszcze związków małżeńskich. – Czym można zajmować się do trzydziestki, nie mając rodziny? – Natalii nie mieściło się to w głowie. A przecież była jeszcze zbyt młoda, by podejrzewać ją o pokoleniową przepaść między nami. Ładna twarz kobiety pracującej zawodowo, aktywnej i spełnionej świadczyła o tym, że w Białorusi, a może przede wszystkim na białoruskiej prowincji, panują odmienne obyczaje niż te, do których my byliśmy przyzwyczajeni. Tutejsze dziewczyny wychodzą za mąż średnio wieku 18-20 lat, podobnie żenią się chłopcy. Po zawarciu ślubu młodzi, którzy najczęściej nic jeszcze nie mają, zamieszkują u rodziców. Za chwilę pojawiają się dzieci, z reguły więcej niż jedno. Ich wychowaniem zajmują się dziadkowie,

bo rodzice zajęci są nauką i pracą zawodową. Dziewczyna 22-letnia jest tu uznawana za starą pannę i jej szanse na zamążpójście gwałtownie spadają. Muszą się więc śpieszyć. Czy dlatego białoruskie dziewczyny wyglądają jak wycięte z żurnala? Zawsze eleganckie, na wysokich obcasach, niechętnie nakładają spodnie. Rządzą spódniczki – im krótsze, tym lepiej. Wyrazisty makijaż zawsze nienaganny i perfekcyjnie wykonany, nawet jeśli idzie się tylko na wycieczkę do lasu.

W Chocisławiu o godzinie 23 sala miejscowego domu kultury rozbłyskuje stroboskopami i migającymi reflektorami. Jak zwykle w sobotni wieczór zaczyna się dyskoteka. Miejscowi stawiają się w komplecie, sala wypchana do granic możliwości, a przecież Chocisław to tylko większa wioska. Nie charakteryzuje ją nic szczególnego, oprócz tego, że jest kolejowym przejściem granicznym między Białorusią i Ukrainą. Działa też tutaj duży zakład wydobywający kredę i kwarc. Obok niewielkiego hoteliku, w którym nie nocuje nikt poza przyjeżdżającymi do pracy robotnikami, mieści się bar. Knajpa jak knajpa, z prowincjonalnym sznytem szarej terakoty i seledynowych ścian. Po kwadratowych stolikach i na podłodze walają się góry wyłuskanych pestek słonecznika i puste butelki po piwie. Szefowa za barem, obrażona na swój los, nieustannie spogląda na zegarek, czeka na 23, kiedy to będzie mogła zamknąć bar i wrócić do domu. Pod sufitem gra telewizor, program rozrywkowy, pajacuje jakiś kabareciarz ubrany w marynarską koszulkę i majtki w palmy, usiłuje rozśmieszyć publiczność, tańcząc z wydatnie zbudowaną panią w minisukience, przewracają się, publiczność ryczy ze śmiechu. Miejscowa panna z kruczoczarnym warkoczem i kurteczce w różowe serduszka namiętnie wpatruje się w telewizor, łuszcząc pestki. Jest śliczna. Oprócz niej w barze są sami mężczyźni. No i my.

Wiktor obchodzi dzisiaj swoje 42 urodziny. Ma rękę w gipsie, więzienne tatuaże i wzrok zmącony świętowaniem. – Paliaki? Ach, Paliaki, bracia moi, wypijmy na przyjaźń polsko-białoruską! Pijemy zdrowie Witi. Za kolejne 42 lata! – Czy białoruskie piwo dobre? – Pyszne! – Hura! Za przyjaźń! Za kobiety! Za miłość! Pijemy, śpiewamy i żartujemy. Witia jest wylewny ponad miarę, gotowy pójść na wojnę z każdym, kto by nas obraził. Za chwilę będziemy mogli się przekonać, jak cienka jest granica między przyjaźnią a wrogością i jak głębokie są białoruskie kompleksy. Wspólne żarty i śmiechy kończą się niespodziewanym zwrotem akcji. Solenizant w jednej chwili spoważniał i rozległ się huk. To Witia walnął w stół swoim gipsem. Pani zza barku rzuciła w naszą stronę wymowne spojrzenie.

– Śmiejecie się z nas? – Wiktor wstał z krzesła i podniósł gipsową rękę – przyjechaliście tutaj naigrywać się z Białorusinów? – Witia, co cię ugryzło? Uspokój się, przecież widzisz, że to porządni ludzie, nie robią nic złego – jego kolega podejmował próby uspokojenia rozjuszonego solenizanta, niestety bez rezultatu. Witia najwyraźniej postanowił się zemścić za krzywdy własne i narodu białoruskiego oraz najprawdopodobniej za wszystkie krzywdy całego świata. – Pogardzacie nami, uważacie że jesteście lepsi? – krzyczał.

– Za chwilę zamykam – szefowa wyraźnie dała do zrozumienia, kto tu rządzi.

– Wiktor spokojnie, nie mamy złych zamiarów i nie śmiejemy się z ciebie. Wpadamy na genialny pomysł – zaśpiewajmy mu „Sto lat"! Śpiewamy. Wiktor jakby udobruchał się na chwilę. Szefowa zgasiła światło.

Podobne sytuacje spotykały nas podczas tego wyjazdu jeszcze kilkakrotnie. Otwartość i serdeczność białoruskich kobiet, od których wielokrotnie otrzymaliśmy pomoc, równoważyła nieufność mężczyzn, którzy w każdej sytuacji węszyli podstęp. Tak było chociażby w Osie, kolejnej wiosce w rejonie małoryckim. Gdy tam

Fot. Ewa Zwierzyńska

Na stole królował nadziewany szczupak, podany w całości

dotarliśmy, zapadał zmierzch.

– Gdzie tutaj można przenocować? – zapytaliśmy przechodzącą obok kobietę.

– U mnie – blondynka w średnim wieku uśmiechnęła się szeroko.

– Ale nas jest pięcioro!

– Nie szkodzi, mam pięcioro dzieci, ale obecnie wyjechały na ferie, mam wolne łóżka.

– Nie boi się pani? Przecież pani nie wie, kim jesteśmy.

– Wystarczy, że spojrzałam wam w oczy. Widać, kto jaki jest.

Za kilka minut byliśmy już w jej domu. Jej mąż, Wołodia, stał w korytarzu i przyglądał się, jak pięcioro obcych ludzi wchodzi do domu z plecakami i torbami.

– Swieta, skąd żeś ty ich wzięła?

– Z ulicy, nie mieli gdzie nocować. Przecież nie zostawię ludzi bez dachu nad głową, noc ciemna, zimno. A oni aż z Polski przyjechali.

I scenariusz potoczył się jak zwykle: stół, kolacja, rozmowy.

Swieta pracuje jako kucharka w pogotowiu opiekuńczym, zarabia 1,5 mln rubli białoruskich (ok. 480 zł).

– Za te pieniądze nie mogłabym nawet ubrać dzieci na zimę. Kurtki, buty kosztują tyle co w Polsce, a przecież trzeba jeszcze nakarmić, dom utrzymać. Gdyby nie mąż, nie poradziłabym sobie.

Wołodia pracuje na budowie w Petersburgu. Do domu przyjeżdża raz na trzy miesiące. Jest zachwycony poziomem życia w Rosji. O Białorusi nie

chce nawet rozmawiać, macha ręką. Nie podoba mu się tutaj, głównie dlatego, że zarobki są bardzo niskie.

– A jak żyje się w Polsce, dobrze czy źle? – dopytuje i z jego miny wnioskujemy, że dobra odpowiedź może być tylko jedna.

– Różnie, są ludzie którym także żyje się źle.

Twarz rozjaśnia mu się w szerokim uśmiechu. Jaka to satysfakcja, że nie są najgorsi!

Wołodia, były żołnierz wojny w Afganistanie, nie może zrozumieć, po co tutaj przyjechaliśmy. Etnografia? Turyści? A co tutaj jest do zwiedzania? Zbieracie pieśni od ludowych śpiewaczek? Interesujecie się historią? Coś mu tutaj wyraźnie nie pasuje. Atmosfera zaczyna się zagęszczać. Witia ma wyraźne pretensje do żony, że przyjęła pod swój dach nie wiadomo kogo. Gdybyśmy jeszcze przyjechali handlować papierosami lub wódką! A tak, do czego nas przypiąć? Jesteśmy niepasującym elementem układanki w jego świecie. Wołodia robi się coraz bardziej podejrzliwy. Wypytuje nas o różne sprawy, kim jesteśmy, czym się zajmujemy w Polsce. Zaczynamy sobie uświadamiać, że Wołodia podejrzewa nas o szpiegostwo. Jesteśmy przecież bardzo blisko ukraińskiej granicy, kręcą się tutaj różni ludzie. Postanawia zagrać vabank.

– Wiecie, ja mogę pomóc w różnych sprawach, ludzie załatwiają tu własne interesy. Gdybyście chodziło o przerzucenie kogoś przez granicę, to mam doświadczenie, skontaktuję was z kim trzeba.

Ewa Zwierzyńska ■

Замалёўка

Раман Добры

Не трэ было Раману, дзякуй Богу, ніколі па судах цягацца. Не спатрэбілася. І не судзіўся, і як сведак не ставаў, ні ў справах уласных, ні ў чужых. Калі раз трэба было ў суд ехаць на зацвярджэнне тастамента па бяздзетным браце, сваю спадчыну пісьмова пераказаў іншаму сваяку-сіраце; вядома, паперка была пацверджаная, а сам Раман, на ўсякі выпадак, „захварэў”. Бо чаго валачыцца ў Беласток, плаціць грошы за дарогу, час, прызначаны на гаспадарку, траціць! Бачылі вы такое!

Хто любіць таўчыся па свеце, а хто і не вельмі. Хопіць Раману штосераду завезці свае прадукты на рынак у гміннае мястэчка. У Беласток, да дзяцей ды ўнукаў, Раман ужо толькі жонку высылае. Хай нават і пару дзён пасядзіць яна там, а яму тут, у хаце, спакайней. Без бабы справіцца: электрычнасць у хаце і хлявах, не трэба статак кароў два разы ў дзень тузаць за вымя. Уключыў – і пайшло; іншая справа, ці карове прыемна. Усё дзівуюцца Раману: нашто яму столькі ўсяго, тая гаспадарка на старасць, калі б мог ужо здаць усё “пад панства”. А то капусты насадзіць столькі, што ўся вёска менш яе мае, то бульбы, пшаніцы, то жывіны столькі... А набірае зямлі яшчэ больш, бярэ суседскую ў арэнду, аблагі заворвае... Ну, весь век добры гаспадар быў. Без зямлі жыць не можа, рукі склаўшы. І цяпер, хоць усе аднагодкі – ужо пенсіянеры, Раман калупаецца ў зямлі, сее, збірае, гадуе. Таўчэцца. Чалавек добры, з суседзьмі добра жыве. І добра было б, каб так і да канца...

Ці прадаў Раман Верцы капусту? Ці, можа, яна накрала яе ў яго? Калі б нават украла, то, пэўна, не заўважыў бы, а калі і нават прыкмеціў, то не пашкадаваў бы тых пару галовак. Хай наварыць, наесца. Муж яе пакінуў, жыве адна, зусім апусцілася. Здаецца, штось у яе не так і з галавою ад тае самоты. Шкада старое. Прывалачэцца ў тваю хату, сядзе, транты раскіне, то злосць бярэ, што нічога не робіць – пайшла б дадому, ушчувае суседку Раман, але брыды ж не робіць. Была з яе добрая гаспадыня калісьці. Што ж зробіш, жыццё кабеце не ўдалося. І цяпер яшчэ гаспадыня з яе, на яе зямля пішацца...

Ці то хтось параіў Верцы, ці не сам Раман падказаў, каб тое зямлі пазбылася. Значыць, не ў арэнду давала, а прадала. За тыя грошы дажыве ці тутака, ці ў Дому старцаў. Дзяцей не мае, то хто ж яе дагледзіць. А і зямля тут падаражэла, народ мястовы купляе яе на дачы.

І тут раптам аб’явіўся Верчын муж, што дух ягоны быў ужо прастыў у ваколіцы. Падаў на жонку ў суд, што ненармальная, каб правы адабраць. Што ў грашах яна не разбіраецца, што ходзіць бы блудная па сяле, што вось у Рамана накрала капусты... Шкодная, значыцца, для грамадства, зачыніць яе трэба ў псіхушцы, а маёнтак перадаць мужу, каб распараджаўся. Разводу ў іх жа ж няма. Адваката нават Антон наняў.

– Рамане, я ж у цябе нічога не крала... Не? Паедзь у той суд, скажы, як то было, – узмалілася Верка.

Яна не думала пра сапраўдныя матывы дзеянняў мужа, забалела ёй толькі тое, што робіць з яе зладзейку. Яшчэ каб пэгеэрскае брала, але гаспадарскае?!

Паехаў Раман у Беласток, пасведчыць. Сказаў, што трэба: не крала суседка ў яго капусты. Гаварыў, а глядзеў усім у вочы – і суддзі, і адвакату, і Верцы, і быламу суседу Антону... Каб нікому не зашкодзіць, каб ніхто не пакрыўдзіўся... Каб добра было.

Ехаў увесь мокры дахаты.

Міра Лукша ■

Музей і асяродак беларускай культуры ў Гайнаўцы. 30 год.

музей сёння

фота з архіву музея

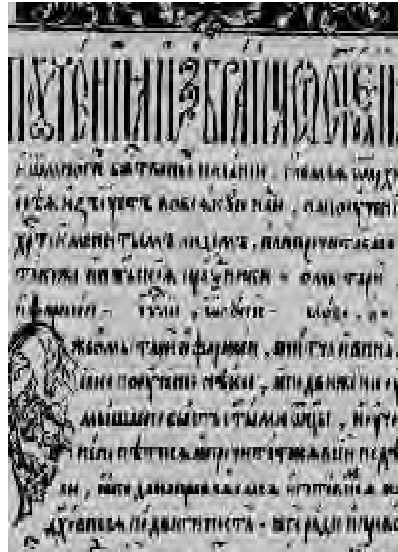

"І тут жывуць людзі"

МУЗЫКА БЕЗ ЗАСЯРОГ

МАСТАЦКІЯ СУСТРЭЧЫ ШКОЛЬНІКАЎ

Календарыюм

Чэрвень – гадоў таму

520 – 1494 г. – атрыманьне горадам Высокае самакіраваньня паводле магдэбургскага права.
210 – 1.06.1804 г. у Наваспаскім на Смаленшчыне нар. Міхал Глінка, кампазітар, заснавальнік рускай клясычнай музыкі. Найбольш вядомыя яго творы: оперы „Жыцьцё за цара” (1836), „Руслан і Людміла” (1842), „Вальс-фантазія” (1839), скэрца для аркестра „Камарынская” (1848). Памёр 15.02.1857 г.
205 – 1809 г. – заснаваньне ў Магілёве першай у Беларусі метэаралягічнай станцыі.
180 – 16.06.1834 г. у Дудзічах, Ігуменскага павету нар. Аляксандар Ельскі (пам. 10.09.1916 г.), беларускі гісторык, краязнавец, публіцыст. Пераклаў на беларускую мову першую частку «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча.
150 – 21.06.1864 г. у Бялевічах каля Слуцка нар. Аляксандр Сержпутоўскі, этнограф і фальклярыст. Закончыў Нясьвіжскую настаўніцкую сэмінарыю (1884) і Археалягічны інстытут у Пецярбургу (1904). Настаўнічаў у Слуцкім і Мазырскім паветах (1884–1893), працаваў у этнаграфічным аддзеле Рускага музэя (1906–1930). Збіраў беларускі фальклёр, выдаў „Казкі і апавяданьні беларусаў-палешукоў” (1911), „Казкі і апавяданьні беларусаў з Слуцкага павета” (1926), „Прымхі і забабоны беларусаў-палешукоў” (1930). Памёр 5.03.1930 г.
125 – 13.06.1889 г. у Цецяроўцы Слуцкага павету нар. Павел Жаўрыд, беларускі нацыянальны дзеяч, удзельнік Усебеларускага зьезду 1917 г., адзін з кіраўнікоў Слуцкага паўстаньня 1920 г. У 1923–1930 гг. працаваў у Мар’інагорскім сельска-гаспадарчым тэхнікуме, Інбелкульце, рэдакцыі газэты „Звязда”. У 1930 г. арыштаваны. Памёр 11.05.1939 г. у лагеры ў пасёлку Княж-Пагост Комі АССР.
125 – 16.06.1889 г. у Валкавыску нар. Уладзімір Каліноўскі, беларускі нацыянальны дзеяч, пасол польскага сойму (1922-1923); з 1923 г. у БССР.
105 – 26.06.1909 г. нар.у Менску Антон Адамовіч – літаратуразнавец, пісьменьнік. Скончыў у 1928 г. Белпэдтэхнікум у Менску, пачаў вучыцца ў Беларускім Дзяржаўным Унівэрсытэце. У 1930 г. арыштаваны, сасланы ў Расію. У 1938 г. вярнуўся ў Менск. Падчас нямецкай акупацыі быў, між іншым, членам Галоўнай Рады Беларускай Народнай Самапомачы. Пасьля вайны да 1960 г. жыў у Нямеччыне. Рэдагаваў „Бацькаўшчыну”, быў кіраўніком беларускай рэдакцыі радыёстанцыі „Свабода”. З 1960 г. жыў у ЗША. Аўтар шматлікіх прац па гісторыі, эканоміцы, культуры Беларусі. Памёр 12.06.1998 г.
105 – 27.06.1909 г. у вёсцы Звоня на Віцебшчыне нар. Сяргей Знаёмы (сапр. Клопаў), беларускі пісьменьнік. Закончыў літаратурна-лінгвістычны факультэт Вышэйшага Пэдагагічнага Інстытута (1930), працаваў выкладчыкам у Барысаве, з 1936 г. – літаратурным рэдактарам на Беларускім радыё. 26.11.1936 г. быў арыштаваны і асуджаны на 8 год зняволеньня. 22.01.1944 г. уцёк з Паўночна-Усходняга лагера, далейшы лёс невядомы. Публікавацца пачаў у 1929 г., выдаў зборнікі нарысаў „Дом № 31” (1930), „За дамбаю” (1931), „Лес гарыць” (1932), аповесьці „Ганчары” (1933) і „Біяграфія майго героя” (1935).
95 – 5.06.1919 г. у Вільні быў надрукованы першы нумар «Беларускага жыцьця» пад рэдакцыяй Францішка Аляхновіча.
90 – 19.06.1924 г. у Бычках Ушацкага раёна нар. Васіль Быкаў, беларускі пісьменьнік, аўтар апавяданьняў і аповесьцяў, перакладзеных на розныя замежныя мовы. Памёр 18.06.2003 г. у Менску.
80 – 6.06.1934 г. у Ленінградзе памёр Браніслаў Эпімах-Шыпіла, культурна-асьветны беларускі дзеяч, адзін з пачынальнікаў беларускага адраджэньня ў Пецярбурзе. Нар. 4.09.1859 г. у фальварку Будзькаўшчына Лепельскага пав., закончыў Пецярбургскі ўнівэрсытэт (1886), з 1891 г. працаваў у бібліятэцы Пецярбургскага ўнівэрсытэта, выкладаў старагрэчаскую і лацінскую мовы ў вышэйшых і сярэдніх навучальных установах

Пецярбурга, у пачатку XX ст. быў кіраўніком выдавецтва „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ” і студэнцкага „Беларускага навукова-літаратурнага гуртка”. У 1925 г. пераехаў у Менск, працаваў рэдактарам, а з 1927 г. старшынёй камісіі Інбелкульта па складаньні слоўніка жывой беларускай мовы. У 1930 г. беспадстаўна арыштаваны, праседзеў у турме 2 месяцы. Пасьля выехаў назад у Ленінград.

70 – 27.06.1944 г. адбыўся ў Менску II Усебеларускі Кангрэс, скліканы Беларускай Цэнтральнай Радай. Удзельнічала ў ім 1039 дэлегатаў з розных беларускіх асяродзьдзяў з тэрыторыі Эўропы акупаванай немцамі. Кангрэс аб’явіў сябе ворганам, які працягвае палітычныя традыцыі Беларускай Народнай Рэспублікі, а БЦР палічыў адзінай легальнай уладай у Беларусі.

65 – 24.06.1949 г. у Менску нар. Уладзімір Тоўсьцік, мастак. Закончыў Беларускі Тэатральна-мастацкі Інстытут (1972). З 1976 г. выкладчык Беларускай Акадэміі Мастацтваў. Аўтар карцін на гістарычныя тэмы: „Легенда старога замка”, „Год 1863. Паўстанньне”, партрэтаў: Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Максіма Багдановіча, Васіля Быкава, Уладзіміра Караткевіча і інш.

60 – 16.06.1954 г. памёр Барыс Мікуліч, беларускі пісьменьнік (нар. 19.08.1912 г. у Бабруйску). Двойчы быў арыштаваны – у 1936 г. (асуджаны на 10 гадоў зьняволеньня) і ў 1949 г. (высланы ў Сібір). Друкаваўся з 1927 г. Выдаў зборнікі апавяданьняў „Удар”, „Чорная вірня” (1931), „Яхант” (1935), аповесьці „Наша сонца”, „Ускраіна” (1932). У 1946–1949 гг. напісаў „Аповесьць для сябе” (апубл. 1993)

45 – 30.06.1969 г. у горадзе Хімкі Маскоўскай вобласьці памёр Міхайла Грамыка, беларускі пісьменьнік і вучоны. Нар. 31.10.1885 г. у Чорным Рэчыцкага пав., закончыў Маскоўскі ўнівэрсытэт (1911), працаваў у Інбелкульце і выкладаў геалёгію ў Беларускім Дзяржаўным Унівэрсытэце ў Менску. Аўтар зборнікаў „Плынь” і „Дзьве паэмы” (1927), п’ес „Скарынін сын з Полацка”, „Над Нёманам”, падручнікаў „Пачатковая Геаграфія” (1923) і „Уводзіны ў навуку аб неарганічнай прыродзе” (1926). Арыштаваны 13.07.1930 г. З 1931 г. у высылцы ў Івана-Вазьнесенску, з 1936 г. – у Кіраўску, у час вайны ў Чусавым Гарадку, да 1948 г. у Іжэўску. У 1948 – 1952 працаваў у Запалярным Горным Тэхнікуме.

25 – 4.06.1989 г. у Польшчы адбыліся першыя, часткова дэмакратычныя парлямэнцкія выбары. Удзельнічалі ў іх таксама беларускія кандыдаты: Сакрат Яновіч як кандыдат у Сэнат набраў 22,4 тыс. галасоў, а Яўген Міновіч, як кандыдат у Сойм набраў 14,4 тыс. галасоў.

25 – 24-25.06.1989 г. у Вільні адбыўся I Устаноўчы З’езд Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”.

Апрацавалі **Лена Глагоўская** і **Вячаслаў Харужы**

Leon Moenke Stawka o życie

27. Gdy urwały się wreszcie druty kolczaste, skręciliśmy w lewo ku granicy.

Lecz w tejże chwili jak spod ziemi wyrósł przed nami żołnierz, zagradzając nam drogę.

– Stój! Dokumenty wasze! – zawołał, nastawiając karabin z bagnetem.

Z przerażenia opadły mi ręce i wypuściłem żonę z uścisku. Na ten widok uśmiech przebiegł po szerokiej, rumianej twarzy żołnierza.

Skąd się on tu wziął? – nie mogłem sobie tego wytłumaczyć i sięgnąłem pośpiesznie po dowody osobiste.

– Wasze imiona i nazwiska? Skąd się tu wzięliście? W jakim celu? – zasypywał nas pytaniami, patrząc to na dokumenty, to na nas.

– Turyści z Moskwy...

– Poszliśmy na spacer...

– Przyjechaliśmy z Leningradu do uzdrowiska – odpowiadaliśmy, przerywając jedno drugiemu.

Długim badawczym spojrzeniem patrzał na nas. W szalonym napięciu nerwów zamieniłem się cały w słuch i wzrok. Sekundy trwały niby wieczność.

– Tu jest pas pograniczny i spacerować nie wolno – rzekł po chwili i znowuż zamilkł, utkwiwszy w nas wzrok.

– Nie wiedzieliśmy o tym – odparłem, ochłonąwszy już z nagłego przerażenia i również urwałem.

Znowuż zapanowało pełne szalonego napięcia milczenie. Żołnierz wahał się najwyraźniej.

„Spokój! Spokój!” – przekonywałem siebie, patrząc w niebieskie jak niebo oczy i opaloną twarz tego barczystego chłopa, który w tej chwili ważył nasze losy życia i śmierci.

– Wracajcie z powrotem i więcej tu nie spacerujcie, bo was aresztują. W więzieniu siedzieć nie jest zbyt przyjemnie – rzekł wreszcie i zwrócił nam nasze dokumenty.

– Do widzenia, towarzyszu! Dziękujemy za ostrzeżenie – mile się doń uśmiechnęła żona.

– Przyjemnego spacerku we dwoje! – rzekł on, śmiejąc się szeroko.

„Kurier Wileński” nr 95, 6.04.1938 r., s. 7

Zawróciliśmy, kierując się w głąb terytorium sowieckiego, wprost na pagórek porośnięty młodym niskim lasem sosnowym.

Gdyśmy już przeszli na drugą stronę toru kolejowego, na skraju lasku oglądnąłem się. Wysołym, frywolnym i trochę zazdrosnym spojrzeniem patrzył on za nami, silnie obejmując ręką... słup z drutami kolczastymi.

Po nieudanej próbie

Nie śpiesząc się, jak prawdziwi spacerowicze, weszliśmy na pagórek.

Musimy tu dokładnie obejrzeć całą okolicę i próbować ucieczki nocą, skoro się nam w dzień nie udała – rzekłem cicho do żony. – Jest to obecnie jedyne wyjście.

Lecz w tejże chwili skonstatowaliśmy, iż nie jesteśmy tu sami. Wśród sosenek, w odległości dziesięciu kroków od nas, na zboczu pagórka, delektowała się słońcem, powietrzem i... samotnością jakaś para młodych kuracjuszów.

Oddaliliśmy się od nich czym prędzej, szukając samotności dla całkiem innych powodów.

– Zejdźmy trochę na dół – zwróciłem się szeptem do żony – tam nie ma sosenek i nikt nas nie podsłucha niepostrzeżenie.

Miejsce wybraliśmy bardzo fortunnie. Zasłonięci pagórkiem od strażnika, mieliśmy przed sobą jednocześnie cały pas przygraniczny.

U stóp pagórka, wśród szmaragdowej zieleni traw, srebrnym łukiem wyginała się graniczna rzeka Siestra, zakręcając w tym miejscu na południe, w głąb terytorium sowieckiego, ku czerniejącym w oddali lasom. Na wschód zaś, po obu jej brzegach, szerokim parokilometrowym pasem ciągnęły się równe, pozbawione prawie krzaków, łąki. Teren ten nie pozostawiał żadnych złudzeń co do możliwości przekroczenia granicy w pobliżu Siestrorecka, nawet w nocy.

– Jedynie tam, koło samego Biełoostrowa, możemy przekroczyć granicę – rzekłem do żony, wskazując na miejsce, gdzie las podchodził blisko granicy, łącząc się z nią rozsianymi po łące krzakami. – Musimy dowiedzieć się tylko, z jakiej stacji kolejowej najlepiej się tam dostać niepostrzeżenie.

Browning przy skroni

Był już wieczór, gdy wzdłuż toru kolejowego wracaliśmy do uzdrowiska. Śpieszyliśmy na pociąg, by czym prędzej odpocząć. Byliśmy głodni i zmęczeni wydarzeniami tego dnia.

Tuż w pobliżu Siestrorecka ujrzeliśmy jadący nam na spotkanie pociąg do Leningradu. Przejeżdżając przed most, zwolnił biegu i mijał nas bardzo wolno.

– Następny odchodzi dopiero za godzinę. Skaczmy!... Bilety mam ze sobą...

– Nie, ja nie skoczę...Wolę zaczekać godzinę.

– Ależ nic ci się nie stanie. Pociąg idzie całkiem wolno. Za trzy kwadranse będziemy w Leningradzie – starałem się przekonać żonę i już wyciągnąłem rękę, by uchwycić się za poręcz wagonu.

– Lonku! Zatrzymaj się ! – zawołała żona... – Ktoś idzie ku nam.

Obejrzałem się. Pozostawiwszy swą damę na szosie, jakiś jegomość w białych spodniach i granatowej marynarce, z płaszczem na ręku, szybkim krokiem zbliżał się ku nam. Stanęliśmy w oczekiwaniu.

– Wasze dokumenty! – podskoczył on z boku.

I w tejże chwili ujrzałem przed oczyma czarny krążek z błyszczącą obwódką. Zamarłem. Po raz pierwszy w życiu widziałem skierowaną we mnie lufę browninga z takiej odległości.

– Proszę – odrzekłem machinalnie i podałem mu usłużnie już rozwartą książeczkę związkową, gdyż w prawej ręce ciągle jeszcze trzymał wymierzony we mnie browning. Dopiero na widok legitymacji partyjnej opuścił lufę.

Teraz, trzymając wciąż palec na cynglu, zaczął wertować nasze dokumenty.

– Wasze imię i nazwisko? – zwrócił się do mnie. – Gdzie wasz dowód osobisty?

– Pozostał w internacie leningradzkim, gdzieśmy się zatrzymali.

– Skąd i kim wy jesteście?

– Jestem aspirantem Komunistycznego Uniwersytetu Zachodu. Przyjechaliśmy z wycieczką do Leningradu i spacerujemy tu po Siestrorecku.

Następnie wylegitymował żonę.

– Myślałem, że przyszliście z Finlandii – rzekł po chwili. – Możecie iść.

Teraz dopiero nastąpiło odprężenie nerwów: zrobiło się lekko i słabo zarazem. Czułem nudności.

Wolnym krokiem poszliśmy ku stacji.

„Kurier Wileński” nr 96, 8.04.1938 r., s. 7

W oczekiwaniu na pociąg w bufecie kolejowym piliśmy wodę sodową przy stoliku, gdy raptem w drzwiach ukazał nam się ze swą damą nasz gepista.

Z szerokim uśmiechem zbliżył się do nas jak do starych znajomych.

– Przepraszam towarzyszy – rzekł, kłaniając się żonie i podając nam rękę – że was niepokoiłem, lecz było to, niestety, moim obowiązkiem służbowym.

– Ależ nic nie szkodzi – odrzekliśmy w jeden głos, również mile, wesoło i nieskrępowanie się doń uśmiechając.

W tejże chwili rozległ się odgłos zbliżającego się pociągu.

– Przepraszam towarzysza, lecz pociąg nasz już przybył. Być może innym razem spotkamy się znowuż – rzekłem pośpiesznie.

– Do widzenia towarzyszu! – i znowuż uścisnęliśmy sobie dłonie.

Nazajutrz niezwłocznie przeprowadziliśmy się na nowe mieszkanie, jak zawsze „odjeżdżając do Moskwy”.

Sprzedajemy rzeczy

Znowu popsuła się pogoda. Dni nastały dżdżyste i pochmurne. W tych warunkach byłoby szaleństwem udawać w pasie pogranicznym spacerujących turystów. Siedzieliśmy więc znowuż w Leningradzie. Tym razem jednak mieliśmy zajęcie. Wyczerpały się nasze pieniądze i musieliśmy sprzedawać rzeczy.

Zaczęliśmy od spieniężania świecidełek żony w „Russkom Samocwietie". Następnie zdecydowaliśmy, iż doskonale możemy się obyć jednym zegarkiem, wobec czego mój zegarek, jako gorszy, został przeznaczony na sprzedaż. Kłopotu z nim nie mieliśmy wcale. Był to najwyraźniej towar „ostro deficytowy", którego w sklepach państwowych nie sprzedawano, lecz kupowano od ludności. W oknach sklepów zegarmistrzowskich widniały napisy: „Kupujemy zegarki dla armii".

Potem przyszła już kolej na materiały i jedwabie żony. Sprzedawaliśmy je w sklepach komisowych.

Sklepy te pełne były przepięknych obrazów, najróżniejszych wyrobów artystycznych i przedmiotów zbytku. Podobne sklepy w Moskwie nie wytrzymywały z nimi porównania tak co do jakości, jak i obfitości wyboru.

Również i ceny były o wiele niższe od moskiewskich.

Patrząc na to rozumiałem dopiero, dlaczego tak chętnie jeździła do Leningradu wyższa biurokracja moskiewska. Tu bowiem za psie pieniądze w walucie sowieckiej można było nabywać cenne rzeczy dla upiększenia wnętrz.

Za bezcen wprost szły tu i nasze rzeczy z ubrania.

– Wiesz, Lonku – zwróciła się do mnie pewnego dnia żona – współlokatorki moje pod pretekstem wycieczki przyjechały z prowincji istotnie w tym celu, by się tu ubrać. Chwaliły się przede mną, jak tanio kupiły na „sitnym" rynku perkalowe bluzeczki. Wyobraź sobie, że za tę tandetę zapłaciły akurat tyle, ile dano nam w sklepie komisowym za moje jedwabne, które przywiozłam ze sobą z zagranicy.

– Proponować im nabycia rzeczy od nas nie możemy – odrzekłem na to – gdyż moglibyśmy wzbudzić w nich niepotrzebne całkiem przypuszczenia i podejrzenia. Ale pod pretekstem, iż również chcesz coś nabyć w Leningradzie, dowiedz się u nich dokładnie, gdzie się ów rynek znajduje.

Od tego dnia jeździliśmy na przemian z żoną na rynek, sprzedając z rąk po jednej sztuce nasze rzeczy, gdyż większą ilość naraz baliśmy się wynieść, by nie zwrócić na siebie uwagi.

* * *

Pewnego razu żona wróciła z rynku zaniepokojona.

– Wiesz, gdy dzisiaj wychwalałam rzeczy, że jest to wyrób zagraniczny, jedna ze sprzedających kobiet ostrzegła mnie natychmiast:

– Co wy robicie, obywatelko! Was aresztują wszak za sprzedaż przemycanych rzeczy. Wystarczy powiedzieć, iż jest to wyrób przedwojenny, a nie sowiecki, i każdy już będzie miał pojęcie o jego jakości. Niebawem zaś podeszła do mnie nieźle ubrana paniusia ze słowami:

– Już kilkakrotnie widzę was na rynku, obywatelko! Zawsze sprzedajecie takie porządne i ładne rzeczy, a tak rzadko i niełatwo nadarza się sposobność kupienia czegoś porządnego. Niestety, nie mam przy sobie pieniędzy, gdyż do Leningradu przyjeżdżam jedynie po żywność. Przyjdźcie więc, proszę was, do nas z pełną walizką. Siostra i ja znamy się na dobrych rzeczach. Kupimy je u was.

„Kurier Wileński" nr 97, 10.04.1938 r., s. 9

Cdn

Świat, którego nie ma

Zofia Plewińska

9**. **Wojna. 1 sierpnia 1914 r. wybuchła I wojna światowa, a parę dni wcześniej ogłoszono ogólną mobilizację. Do dziś pamiętam okropne płacze i zawodzenia bab białoruskich, których mężów zabierali na wojnę. Płakały kobiety na wsi i żony fornali w Paulinowie. Noc i dzień słychać było stukot kół pociągów, wiozących żołnierzy na wojnę, tor kolejowy biegł w prostej linii, przez las, bardzo blisko dworu w Paulinowie. Grozę sytuacji dopełniało całkowite zaćmienie słońca w dniu 3 sierpnia 1914 r. Niesamowite wrażenie wywołała ciemność, która zapadła w samo południe, gęsta jak zmrok po zachodzie słońca. Kury poszły spać, psy były niespokojne i wyły, baby płakały, że to już pewnie koniec świata! Na szczęście nie trwało to długo i słońce znów zaświeciło. Pogoda była wciąż piękna, a my z mamą czekałyśmy na Zdzisia, że może jednak przyjedzie… A on już 6 sierpnia 1914 r. wyruszył z Oleandrów z legionami w bój! Ponieważ miał za sobą dwa lata medycyny, był w wojsku jako tzw. „łapiduch", czyli felczer. W Paulinowie byliśmy jeszcze chyba miesiąc. Ojciec mój dojeżdżał z Mińska. W miarę otrzymywanych wiadomości, przesuwaliśmy chorągiewki na wielkiej mapie świata. Dziadunio Otton bardzo się interesował wojną, czytałam mu głośno, bo słabo wi-

dział. Nie było jeszcze radia ani telewizji, więc najpewniejsze wiadomości przychodziły przez Żydów, kupców, oni wiedzieli, jak jest na froncie. Niedługo po naszym przyjeździe do Mińska przyszła depesza z Paulinowa, wzywająca ojca z powodu ciężkiej choroby dziadunia Ottona. Niestety, był to wylew do mózgu i po kilku dniach dziaduńko zmarł, nie odzyskawszy przytomności, pomimo wielkich starań mego ojca. Myślę, że w samą porę zmarł, miał już 80 lat i Bóg oszczędził mu tułaczki wojennej, która czekała jego najbliższych.

Po powrocie do Mińska cała nasza rodzina wpadła w wir pracy sanitarno-społecznej. Zaczęli do szpitali napływać pierwsi ranni z frontu i pierwsi uciekinierzy z zajmowanych przez Niemców miejscowości. Rosjanie ponieśli straszliwą klęskę na jeziorach mazurskich. Zginęła okrążona przez Niemców cała armia generała Samsonowa. To była masakra, żołnierze topili się w jeziorach, dużo dostało się do niewoli. Tam właśnie był też mój Tadzio Horodyński, wezwany do wojska jako „podporucznik zapasa". Jego pułk nie doszedł do jezior, Tadzio poległ w pierwszej bitwie niedaleko Przasnysza, pod Niedzborzem, w dawnych Prusach Wschodnich. Pochowali go żołnierze własnej roty we wspólnej mogile 23 sierpnia 1914 r. A parę tygodni po jego wymarszu na wojnę przyszło rozporządzenie, by studentów wycofać z wojska. Niestety, już było za późno! Miałam od niego kilka kartek i jeden list, pisany parę dni przed bitwą (do Paulinowa). Gdy wróciłam do Mińska, zaległo głuche milczenie, już nie żył, ale ja jeszcze długie miesiące łudziłam się, że jest w niewoli, że się odezwie. Dopiero w końcu listopada napisała mi Ina Rdułtowska, że Tadzio nie żyje! Co przeszłam wtedy, trudno opisać. Całe noce płakałam do poduszki z jego fotografią w ręku, wprost nie mogłam uwierzyć. Uratowała mnie od ostatecznej rozpaczy – praca! Przyjęto mnie jako pomocnicę, *siestrę dobrowolkę* do112. polowego szpitala, który stał wtedy w Mińsku na Trojeckiej Górze, bardzo daleko od naszego mieszkania. Musiałam bardzo wcześnie wstawać, by zdążyć na 8 godzinę do szpitala. Trzeba było jechać konnym tramwajem, a potem jeszcze na piechotę kawałek. Zastrzyki podskórne już umiałam robić, nauczył mnie ojciec, ale przeważnie praca nas, ochotniczek, polegała na usługiwaniu chorym, karmieniu ciężko rannych, pisaniu listów do rodzin, bo prawie wszyscy byli niepiśmienni. Pomagałyśmy siostrom przy opatrunkach i przy przygotowywaniu materiału opatrunkowego. Bardzo polubiłam moją pracę. Biedni ranni tak bardzo byli wdzięczni za każdą usługę, dobre słowo i uśmiech. Nazywali mnie „mała czarna siostrzyczka". Warunki w szpitalu były bardzo ciężkie, budynek nieprzystosowany dla chorych, brak często ciepłej wody, ogromna ilość robactwa, przywieziona z okopów. Bandaże, bielizna wprost ruszały się od weszek, których pełno też było w ranach! Przyjemniej było opatrywać jeńców austriackich i Niemców, wśród których było dużo Polaków. Żołnierze z głębi Rosji byli bardzo prymitywni, choć łagodni i bardzo cierpliwi. Siostry rosyjskiego czerwonego krzyża były fachowo bardzo dobrze wyszkolone, ale robotę często spychały na nas, a same flirtowały z oficerami, „morale" ich były bardzo niskie. Do dziś pamiętam twarze tych rannych, co przy mnie umierali. Dużo było wypadków tężca, nie było jeszcze szczepionki, tacy żołnierze byli skazani na śmierć, bardzo też dużo było tyfusu plamistego. Parę razy w tygodniu miałam dyżury na dworcu, wtedy do szpitala szłam po południu. Praca na dworcu polegała na karmieniu rannych z pociągów sanitarnych, które po krótkim postoju szły dalej. Na dworcu miałyśmy ciemnoniebieskie fartuchy, które wkładałyśmy na palto. Zima 1914 r. była wyjątkowo surowa, toteż często marzłyśmy, biegnąc z gorącą kawą lub herbatą z baraków dworcowych do wagonów. Trzeba było bardzo prędko się uwijać, żeby wszystkich obsłużyć, wciąż się myło kubki w gorącej wodzie i nalewało nowe porcje. Czasem przychodził cały długi pociąg z napisem „chorzy wenerycznie", wtedy specjalnie dokładnie musiałyśmy myć wszystkie naczynia. Akcję na dworcu zorganizowało Towarzystwo Pomocy Ofiarom Wojny, pracowało tam dużo pań starszych i trochę młodzieży. W styczniu i lutym zaczęły się transporty jeńców i rannych już z Rosji z okropnymi odmrożeniami. Często w czasie opatrunków odpadały palce, wprost zostawały na bandażu, a biedny chory miał już tylko kikuty zamiast rąk lub stóp. Do dziś mam w oczach rannego Niemca, przykrytego pięknym kocem z sierści wielbłądziej. Miał oczy wypalone gazem, tylko ciemne oczodoły. Przez parę miesięcy pielęgnowałam też sparaliżowanego chorego, który miał zerwany kawałek czaszki, a w mózgu były robaki. Nie mówił nic, ale chwilami patrzył przytomnie. Na tabliczce zamiast nazwiska był napisane „nieznany". Rysy twarzy i ręce miał bardzo piękne, na pewno był to jeniec austriacki, może Polak? Bardzo się do niego przywiązałam, ale w końcu zmarł, ratunku nie było. Lubiłam popołudniowe dyżury w niedzielę, kiedy było na salach szpitalnych względnie spokojnie i można było z chorymi porozmawiać i ich trochę rozweselić. Jedna moja koleżanka – ochotniczka miała bardzo piękny głos (kształciła się przed wojną w śpiewie we Włoszech). Otóż ona w niedziele śpiewała chorym w dużej sali, przychodzili ranni z innych sal i widać było, jak ten śpiew ich koił, zachwycał, jak zapominali o swoim cierpieniu i tęsknocie! Zawsze błagali, żeby śpiewała jeszcze i jeszcze… Nie było wtedy przecież radia, telewizji, nic… Po powrocie ze szpitala uczyłam jeszcze dwoje małych dzieci czytania i pisania, przychodziły regularnie i były bardzo pilne. W ten sposób miałam dzień wypełniony pracą i zaczęłam lepiej sypiać, bo bardzo byłam wieczorem zmęczona. Dom nasz tętnił życiem, wciąż przyjeżdżali różni ludzie, z głębi Rosji wysiedlano cudzoziemców, którzy nieraz znaleźli u nas nocleg i dach nad głową. Ojciec, zajęty zawsze pacjentami, miał dużo biedoty, wysiedlonych, którym pomagał materialnie i leczył. Mama pracowała przy organizowaniu szkolnictwa średniego, miała takie swoje

biuro w domu, gdzie zapisywała uczennice i uczniów do szkół średnich. W czasie wojny przepisy zelżały i można już było tworzyć polskie szkolnictwo. Mamusia troszczyła się też o urządzanie wakacji dla uczniów (np. wysyłanie ich jako korepetytorów we dworach różnych krewnych), pomagała im we wszystkich sprawach. Były też organizowane kolonie letnie. Ponieważ wśród wysiedlonych z Królestwa Polskiego było bardzo dużo młodzieży, więc szkoły średnie były koniecznie potrzebne. Powstawało też bardzo dużo szkół podstawowych, w całej Mińszczyźnie było ich przeszło sześćset. Tajne nauczanie po dworach wyszło na światło dzienne! Nauczycielki były często miejscowe lub z uciekinierek.

W drugim roku wojny 1915/16 przestałam pracować w szpitalu i zaczęłam pracę w Polskim Towarzystwie Pomocy Ofiarom Wojny. Towarzystwo otrzymało subsydia z komitetu Wielkiej Księżny Tatiany (córki cara Mikołaja), oprócz tego wpływały różne datki na ten cel ze składek członkowskich i różnych zapisów zamożniejszych ludzi. Polskie społeczeństwo w Mińsku zajęło się bardzo energicznie pomocą dla wysiedlonych z Królestwa. Fala wygnańców wciąż rosła, dochodziła do 30 tysięcy, byli wśród nich ziemianie nieraz z całym dobytkiem, ale było też moc biedoty z małymi dziećmi. Wszystko to trzeba było ulokować, nakarmić i dać możność przetrwania i zarobkowania. Polskie Towarzystwo Pomocy Ofiarom Wojny stworzyło sekcje: zapomogową, żywnościową, oświatową, sekcję ochronek dla małych dzieci, przytułków dla starców, opieki nad jeńcami, finansową i inne. Mińsk Litewski liczył przed wojną 100 tys. mieszkańców, z czego rdzennych Polaków było 15000 – reszta to Białorusini, Żydzi i urzędnicy Rosjanie. Ziemiaństwo okoliczne było polskie, a w zarządzie miasta w Towarzystwie Rolniczym zasiadali prawie sami Polacy, bo stanowili elitę miasta, inteligencję. W czasie wojny Mińsk był naprawdę miastem polskim, w biurach PTPOW i w Centralnym Komitecie Obywatelskim znaleźli pracę ziemianie i inteligencja z miast Kongresówki. Moja posada w Towarzystwie Pomocy Ofiarom Wojny była pierwszą płatną pracą. Bardzo byłam dumna, dostawałam 40 rubli miesięcznie!

Cdn

Wielki łowczy ostatnich carów rosyjskich

W czerwcu 2014 roku mija setna rocznica śmierci Józefa Newerlego – jednej z najbardziej znanych osób w Puszczy Białowieskiej końca XIX i początku XX wieku. Józef Newerly pełnił tutaj zaszczytną funkcję wielkiego łowczego dwóch ostatnich carów rosyjskich – Aleksandra III i Mikołaja II.

Ze zbiorów autora

Józef Newerly (z siwą brodą) ogląda upolowanego przez ks. Dymitra Golicyna jelenia

Przyszły carski łowczy pochodził z Czech. Urodził się w 1841 roku. W młodości początkowo praktykował, a następnie pracował na stanowisku leśniczego w ekskluzywnych gospodarstwach łowieckich hrabiego Georga von Stockau i hrabiego Berchtoltza na Morawach (kraina we wschodniej części dzisiejszej Republiki Czeskiej).

W 1872 roku młody Newerly otrzymał od feldmarszałka księcia Aleksandra Bariatyńskiego zaproszenie do organizacji gospodarstwa łowieckiego w Skierniewicach. Zajmował się tym do śmierci księcia, czyli do 1879 roku, po czym przeniesiony został do organizującego się gospodarstwa łowieckiego w Spale. Pracował tutaj do 1894 roku. Wtedy to książę Leonid Wiaziemski – naczelnik Głównego Zarządu Apanaży – złożył mu propozycję objęcia stanowiska wielkiego łowczego, czyli oberjegermajstra, w zarządzie administracji leśnej

Puszczy Białowieskiej. W tym czasie Newerly był już znany w kręgu myśliwych, skupionych wokół carskiego dworu.

Świeżo mianowany wielki łowczy przybył do Białowieży jeszcze w 1894 roku. Z zapałem zabrał się do pracy. Powierzono mu reorganizację służby łowieckiej na wzór zachodnioeuropejski. Z tym zadaniem Newerly uporał się szybko i sprawnie. Zarząd Dóbr Apanażowych zatwierdził nową administrację łowiecką Puszczy już w 1895 roku.

Obowiązki oberjegermajstra i jego podwładnych szczegółowo określała instrukcja o polowaniu, zatwierdzona dla Puszczy w 1896 roku i uzupełniona w 1902 roku. Wielki łowczy obowiązany był kierować pracą służby łowieckiej i czuwać nad prawidłowym wykonywaniem wszystkich czynności, które do niej należały. Musiał też ochraniać, rozmnażać i dokarmiać zwierzynę, a także tępić drapieżniki. Car chciał mieć bogate, zasobne w zwierzynę łowisko.

Newerly, jako specjalista w dziedzinie łowiectwa, zdawał sobie sprawę, że nadmierne rozmnożenie zwierzyny doprowadzi z czasem do jej degeneracji, a przy tym ucierpi drzewostan Puszczy. Nie mógł jednak postąpić niezgodnie z obowiązującymi go wytycznymi, musiał wypełniać nałożone na niego zadania. Później różni autorzy będą mu to wytykać.

W lecie 1894 roku oberjegermajster podjął działania mające na celu odświeżenie krwi puszczańskiej zwierzyny drogą jej wymiany. Prace te prowadził do końca swej pracy w Puszczy.

Inną istotną sprawą, którą zajmował się Józef Newerly od początku swej służby, było zakładanie w Puszczy dróg przeznaczonych do polowań. Prace te rozpoczęto już jesienią 1894 roku. Drogi miały za zadanie umożliwienie dojazdu do każdego rejonu Puszczy i śledzenie zwierzyny. Poczynając od 1896 roku, Józef Newerly budował też podjazdowe drogi myśliwskie, przeznaczone wyłącznie do polowań z podjazdu.

Budowano także na szeroką skalę paśniki i szopy na siano. Rozpoczęto regularne rozwożenie karmy ustalonymi drogami leśnymi, przecinającymi Puszczę w różnych kierunkach. W każdej z pięciu jednostek łowieckich znajdował się centralny skład paszy. W celu wzbogacenia bazy pokarmowej wprowadzano do Puszczy różne nowe gatunki roślin. Powiększający się stan zwierzyny już w 1898 roku wymusił na Zarządzie Puszczy zmniejszenie powierzchni pastwisk w lesie do około 28,6 tys. ha.

Ze zbiorów autora

W tym pałacyku w Zwierzyńcu mieściła się siedziba łowiecka Józefa Newerlego

Stan żubrów – najważniejszej zwierzyny w Puszczy Białowieskiej – wykazywał stały spadek od początku drugiej połowy XIX wieku, ale już za czasów Newerlego zatrzymał się na poziomie ponad sześciuset sztuk i zaczął wzrastać. Niestety, liczne choroby, wybuchające wśród puszczańskiej zwierzyny w latach 1904-1911, skutecznie hamowały ten wzrost.

Do podstawowych zadań Józefa Newerlego należało także przygotowywanie oraz prowadzenie carskich i wielkoksiążęcych polowań. Musiał on wybrać odpowiednie oddziały oraz ustalić ich liczbę na każdy dzień polowania. On także opracowywał porządek i plan polowania. Wyznaczał linie i stanowiska strzeleckie, zarządzał przecinkę wizurek (linii strzeleckich), a także kierował tymi robotami. Szkolił straż łowiecką i leśną oraz naganiaczy, rekrutujących się z miejscowych chłopów. Wszystkie prace przygotowawcze zatwierdzał zarządca Puszczy, ale przebiegiem polowania kierował już samodzielnie Józef Newerly.

Pierwsze polowanie w Puszczy Białowieskiej, z jakim być może miał do czynienia nowy oberjegermajster, odbyło się w marcu 1894 roku. Chodziło o odstrzelenie nadzwyczaj agresywnego żubra, który sprawiał strażnikom wiele kłopotu, przy tym zabijał inne żubry.

Chrzest bojowy jako organizator carskiego polowania przeszedł Newerly we wrześniu 1894 roku. Do Białowieży przyjechał wówczas car Aleksander III. Towarzyszyli mu między innymi caryca Maria Fiodorowna, ich syn Mikołaj, wielcy książęta Jerzy, Michał i Włodzimierz Aleksandrowiczowie, królewicz Mikołaj Grecki, generałowie-adiutanci hrabia Iłarion Woroncow-Daszkow i Otton Richter, baron Włodzimierz Frederiks, książę Leonid Wiaziemski. Upolowano wówczas 7 żubrów, 20 łosi, 1 jelenia, 15 saren-ko-

złów, 33 dziki, 4 lisy i 1 zająca. Nowy łowczy ze swojego zadania wywiązał się znakomicie.

Kolejne carskie polowanie w Puszczy Białowieskiej odbyło się we wrześniu 1897 roku. Tym razem polował car Mikołaj II, a z nim wielcy książęta Włodzimierz Aleksandrowicz i Michał Mikołajewicz, książę Albert Sachsen-Altenburg, minister dworu baron Włodzimierz Frederiks, generałowie-adiutanci Otton Richter i Piotr Hesse, książę Leonid Wiaziemski, generał-major Artur Grinwald, książę Dymitr Golicyn, księżna Aleksandra Oboleńska, fligiel-adiutant książę Wiktor Koczubej, hrabia Paweł Benkendorf. Upolowano 36 żubrów, 37 łosi, 25 jeleni, 3 daniele, 69 saren-kozłów, 16 dzików, 3 zające, 18 lisów i 2 głuszce. Służba łowiecka Puszczy wystąpiła wówczas w nowym umundurowaniu koloru ciemnoszarego z zielonym oblamowaniem, otrzymała też oznakowane dwustrzałowe strzelby.

Car Mikołaj II ponownie przyjechał do Białowieży we wrześniu 1900 roku. Towarzyszyła mu rodzina oraz goście, a wśród nich wielcy książęta Michał i Włodzimierz Aleksandrowiczowie, Michał i Mikołaj Mikołajewiczowie, królewicz Mikołaj Grecki, książę Albert Sachsen-Altenburg, generał-adiutant hrabia Iłarion Woroncow-Daszkow, minister dworu baron Włodzimierz Frederiks, baron Piotr Hesse, książęta Włodzimierz Golicyn, Artur Grinwald i Wiktor Koczubej, gubernator grodzieński Mikołaj Dobrowolski oraz płk Aleksander Mosołow. Upolowano 42 żubry, 36 łosi, 53 jelenie, 26 danieli, 325 kozłów, 3 sarny, 138 dzików, 51 lisów, 3 głuszce, 4 jarząbki i 4 słonki.

We wrześniu 1902 roku Józef Newerly zorganizował w Puszczy polowanie wielkoksiążęce. Uczestniczyli w nim wielki książę Włodzimierz Aleksandrowicz i wielka księżna Maria Pawłowa oraz kilku innych arystokratów. Upolowano 1 żubra, 3 łosie, 39 jeleni, 12 danieli, 51 saren-kozłów, 36 dzików, 5 zajęcy, 3 lisy i 1 jarząbka. W kilka dni po polowaniu znaleziono w Puszczy jeszcze 3 jelenie, 2 daniele i 1 dzika, które padły od ran odniesionych w czasie polowania. Służba łowiecka Puszczy zaprezentowała się po raz pierwszy z sygnałówkami.

We wrześniu 1903 roku odbyło się w Puszczy kolejne polowanie cara Mikołaja II. Uczestniczyli w nim także wielcy książęta Michał i Włodzimierz Aleksandrowiczowie, Mikołaj Mikołajewicz oraz minister dworu hrabia Włodzimierz Frederiks.

We wrześniu 1907 roku Newerly zorganizował w Puszczy polowanie dla wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza, któremu towarzyszyła żona – wielka księżna Anastazja Mikołajewna.

Choroby puszczańskiej zwierzyny spowodowały, że car Mikołaj II przez dłuższy czas nie pojawiał się w Białowieży. Przyjechał do niej dopiero we wrześniu 1912 roku. Carowi towarzyszyli wielki książę Dymitr Pawłowicz, wielka księżna Olga Mikołajewna, książęta Wiktor Koczubej i Sergiusz Biełosielskij-Biełozierskij, hrabiowie Włodzimierz Frederiks i Włodzimierz Orłow, generał-major Aleksandr Drenteln, gubernator grodzieński Wiktor Borzenko oraz inni dygnitarze. Obowiązywało zarządzenie wydane przez cara, że każdy uczestnik polowania może ustrzelić tylko jedną sztukę. Wśród upolowanej zwierzyny naliczono 11 żubrów. Jak się okazało, było to już ostatnie polowanie cara Mikołaja II w białowieskich ostępach.

W styczniu 1913 roku Józef Newerly przygotował polowanie dla księcia Monaco – Alberta, który przyjechał do Puszczy na specjalne zaproszenie cara. Książę upolował 2 żubry, 4 jelenie i 1 dzika.

Jesienią tego samego roku główny łowczy Puszczy urządził ostatnie już w swojej karierze polowanie. Wziął w nim udział wielki książę Mikołaj Mikołajewicz. Towarzyszyła mu wielka księżna Anastazja Mikołajewna.

W 1913 roku oberjegermajster był już poważnie chory. Mimo to uczestniczył jeszcze w organizacji muzeum przyrodniczo-łowieckiego w Białowieży, które oddano do użytku w lipcu 1914 roku. Pracę w Puszczy Józef Newerly zakończył z końcem 1913 roku. Stanowisko po nim w styczniu 1914 roku objął jego bliski współpracownik – Ewald Bark.

Zły stan zdrowia spowodował, że Józef Newerly wiosną 1914 roku wyjechał na badania lekarskie do Warszawy. Lekarze stwierdzili u niego raka żołądka. Przeprowadzono operację, której jednak wielki łowczy nie przeżył. Zmarł w czerwcu 1914 roku. Rodzina postanowiła pochować go na cmentarzu prawosławnym na Woli.

Wnuk Newerlego po kądzieli – znany pisarz i pedagog Igor Newerly (1903-1987), napisał o śmierci dziadka: „To było nie do wiary, taki mocny, nikt by mu nie dał siedemdziesięciu trzech lat, taki żywotny, dopiero co kupował sobie u Kozaków konia z siodłem, nagle rak, operacja w lecznicy warszawskiej i pogrzeb nie na rangę oberjegermajstra jego cesarskiej mości, jakiś zdławiony, roztargniony pogrzeb w zamęcie przed wielką wojną, strzelano akurat do czegoś w niebie nad Warszawą, ludzie chowali się po bramach i pod płóciennymi daszkami u witryn sklepowych, by nie wypatrzył ich niemiecki aeroplan, a ojczym przybył na cmentarz w ostatniej chwili w pełnym bojowym rynsztunku i wszyscy raz po raz zerkali to na trumnę z dziadkiem, to znów na niego, co spieszył na front nie zdążywszy wyprawić żony i dzieci w bezpieczne miejsce" („Zostało z uczty bogów", Paryż 1986).

O śmierci starego łowczego wspomniał w swoich pamiętnikach także car Mikołaj II, przy okazji krótkiego i ostatniego pobytu w Białowieży w dniu 25 czerwca 1915 roku. Dziwi jednak trochę, że napisał o nim jako o człowieku, którego nie znał? A przecież widział go wiele razy, gdyż obowiązkiem Newerlego było składanie raportu o ilości ubitych sztuk na zakończenie każdego dnia polowania.

W tzw. sztrekach (przeglądach upolowanej zwierzyny) car zawsze uczestniczył. Newerly w stroju łowieckim podchodził do każdej ustrzelonej sztuki i wskazywał na nią kindżałem (sztyletem). Sztreka odbywała się przy dźwiękach orkiestry, złożonej z funkcjonariuszy służby łowieckiej. Po zdaniu raportu Newerly chował kindżał do pochwy i oddalał się ze swego miejsca.

W Puszczy Białowieskiej Józef Newerly mieszkał w Zwierzyńcu – niewielkiej osadzie przy zwierzyńcu żubrowym – razem z żoną, Czeszką Františką, z którą miał dwie córki i trzech synów. Františka w chwili śmierci męża była już na wpół sparaliżowana. Przed wybuchem wojny światowej wyjechała razem z córką i zięciem oraz wnukiem do Penzy w Rosji, gdzie wkrótce zmarła.

Społeczeństwo Białowieży stara się podtrzymywać pamięć o Józefie Newerlym, jego wnuku Igorze Newerlym i prawnuku Jarosławie Abramowie-Newerlym. Rok 2008 został ogłoszony tutaj Rokiem Newerlych. Główne uroczystości odbyły się 5 i 6 kwietnia. Podczas uroczystej sesji Rady Gminy Białowieża Jarosławowi Abramowowi-Newerlemu nadano tytuł Honorowego Obywatela Białowieży, a Gminnej Bibliotece Publicznej imię jego ojca Igora.

Pamięć o Newerlych w Białowieży podtrzymuje też mogiła kapitana Mikołaja Abramowa (1874-1910) – ojca pisarza Igora Newerlego, która zachowała się na miejscowym cmentarzu. Obok znajduje się mogiła Ludmiły Newerly, urodzonej i zmarłej w 1906 roku. Sądząc po nazwisku i roku urodzenia – jest to najpewniej córka jednego z synów Józefa Newerlego.

A jeśli już mowa o potomkach wielkiego łowczego – warto wspomnieć, że w czasie okupacji oraz w pierwszych latach po wyzwoleniu w Białowieży mieszkał i pracował najmłodszy z synów wielkiego łowczego – Jan Newerly. Jego nazwisko znajdujemy m.in. na liście osób biorących udział w odbudowie miejscowej cerkwi po zbombardowaniu jej przez Niemców w dniu 1 września 1939 roku, a także

Fot. Kira Hakuba

Tablica na mogile Józefa Newerlego na cmentarzu prawosławnym na Woli w Warszawie.

na liście pracowników Parku Narodowego z początku 1945 roku – pracował wówczas na stanowisku adiunkta. Jest też adnotacja, że w czasie okupacji był bibliotekarzem w bibliotece niemieckiej.

Piotr Bajko ■

Нагода

Беларускі і ўкраінскі Струмень

Да 100-годдзя з дня нараджэння беларускага і ўкраінскага паэта і празаіка Васіля Струменя (Аляксандра Лебедзева)

Ёсць на Дзятлаўшчыне вёска Зачэпічы, якую беларускі літаратуразнавец Уладзімір Калеснік шчыра называў „гняздом паэтаў”. З гэтага гнязда былі родам заходнебеларускія паэты – Прамень, Граніт і Струмень. Пад псеўданімам Герасім Прамень падпісваў свае творы Іван Пышко, Петрусём Гранітам быў Іван Івашэвіч, а Васілём Струменем стаў у 1930-х гадах Аляксандр Лебедзеў. Праўда, Аляксандр Лебедзеў нарадзіўся ажно ў Кастрамской губерні Расіі. Бацька яго пайшоў на фронт Першай сусветнай вайны і не вярнуўся. Маці, Кацярына Пятроўна, працавала чыгуначніцай, дзе ў 1919 годзе пазнаёмілася з беларусам Паўлам Івашэвічам, аглядчыкам вагонаў, за якога хутка выйшла замуж. Праз пэўны час сям’я Івашэвічаў пераехала ў вёску Зачэпічы на Беларусь.

Васіль Струмень пачаў вучыцца ў пачатковай школе, а потым прыватна ў загадчыцы школы Кучынскай. У 1928 хлопчык атрымаў пасведчанне аб заканчэнні Зачэпіцкай сямігадовай школы. Тады Зачэпічы, як і ўсе іншыя вёскі Заходняй Беларусі, жылі пад уплывам нацыянальна-вызваленчага руху, у які ўключыўся і Аляксандр Лебедзеў (Васіль Струмень). Першыя здзекі і допыты ў беліцкім паліцэйскім участку юнак ужо зведаў у сакавіку 1930 года, за два тыдні да свайго 16-годдзя. А праз год у газеце „Малады камуніст” апублікаваў свой першы верш „Наша доля”.

У 1935-1936 гадах юнак з Зачэпічаў працуе на шклозаводзе „Нё-

Васіль Струмень

ман”. І там актыўна праводзіць рэвалюцыйную дзейнасць, публікуе антыўрадавыя вершы, удзельнічае ў забастоўках рабочых, дзе выступае супраць беспрацоўя рабочых і сялян. Нават на вечарынках, калі дзяўчаты збіраліся прасці кудзелю зімовымі вечарамі, не абыходзілася без палітыкі. Васіль Струмень з моладдзю развучваў песні „Ад веку мы спалі”, „Варшавянку”, „Мы – кавалі” і іншыя. Пад уплывам актывістаў Таварыства беларускай школы, сялянска-работніцкай грамады ў вёсках актыўна ставіліся спектаклі па п’есах Янкі Купалы, Францішка Аляхновіча, Леапольда Родзевіча, Міхася Чарота. На спектаклі і канцэрты прыходзілі сотні людзей. За палітычную дзейнасць юнака зноў арыштоўваюць і саджаюць у турмы ў Лідзе, Глыбокім і Вілейцы.

Пасля адбыцця тэрміну, Васіль Струмень спрабуе перайсці польска-савецкую мяжу, але яго затрымліваюць і хутка прымусова здаюць у салдатчыну. Але і там нескароны Струмень праводзіць агітацыю сярод вайскоўцаў. З войска юнака адпраўляюць у Лідскую гарнізонную турму строгага рэжыму…

Але, як паэт, Васіль Струмень да турмы шмат публікуецца. Вершы маладога паэта з Дзятлаўшчыны друкуюць „Асва”, „Наша воля”, „Беларуская газета” і іншыя заходнебеларускія выданні. У паэтычных радках аўтар распавядаў пра боль затузанага ўладамі беларуса, яго імкненні да лепшага жыцця. Няшчасная доля простага чалавека была бачна і з верша Васіля Струменя „Беспрацоўны”. Верш шмат дзе друкаваўся і перадрукоўваўся. Апублікаваў яго і Уладзімір Калеснік у зборніках „Сцягі і паходні” (Мн., 1965) і „Ростані волі” (Мн., 1990). Пачынаўся ён радкамі, якія паказваюць вобраз беларуса-беспрацоўнага, які шукае лепшай долі:

Шкандыбае з кіем ў сцюжы
і марозы,
Вопратку благую
іней серабрыць,
З вачэй люты сівер
выціскае слёзы,
Стынуць ногі ў трэпах,
але ён спяшыць…

У канцы 1938 года сям’я Васіля Струменя пераязджае на Ровеншчыну (Украіна). Там ён сустрэў уз’яднанне Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі з УССР і з БССР. На Украіне вывучыў украінскую мову, працаваў настаўнікам у пачатковых школах. А калі пачалася Другая сусветная вайна, пайшоў на фронт. Пасля дэмабілізацыі ў 1945-1948 гадах працаваў настаўнікам украінскай мовы на Ровеншчыне. Завочна скончыў Ровенскі настаўніцкі і Львоўскі педагагічны інстытуты. Жыў у горадзе Сарны, дзе працаваў і настаўнікам, і дырэктарам школы, і журналістам.

У канцы 1980-х гадоў я, шукаючы звесткі пра літаратараў Заходняй Беларусі, завочна пазнаёміўся з Васілём Струменем (Аляксандрам Лебедзем). Некалькі гадоў мы перапісваліся. Сёння вырашыў перачытаць ягоныя лісты. У адным з іх ён піша: „У асноўным пра сваіх саратнікаў-пісьменнікаў у 1930-я гады мы ведалі праз газеты і часопісы ў якіх друкаваліся нашы творы. А сустрэцца даводзілася толькі ў вельмі рэдкіх выпадках на акруговых падпольных форумах, дзе мы толькі прадстаўляліся па партыйных псеўданімах.Толькі Ігната Дварчаніна мне ўдалося бачыць шмат разоў, калі я быў яшчэ падлеткам і слухаць яго прамовы, а таксама размовы з сялянамі нашай вёскі Зачэпічы. З Піліпам Пестраком, Міхасём Васільком і Максімам Танкам сустракаўся таксама толькі выпадкова без канкрэтных дзелавых кантактаў, дзе нават не казалі мы адзін аднаму сваіх падпольных псеўданімаў, бо гэта была канспірацыя сугуба сакрэтная”.

Штогод Васіль Струмень з Сарнаў стараўся прыязджаць на родную Гродзеншчыну. Спачатку ён ехаў у Зачэпічы, потым наведваў сяброў і знаёмых у Дзятлаве, Лідзе, Гродне, Мінску. Калі заходзіў у рэдакцыі газет і часопісаў, то заўсёды пакідаў там вязанкі новых сваіх вершаў ці ўспаміны аб перажытым у Заходняй Беларусі і на вайне. Былы рэдактар лідскай раённай газеты Аляксандр Жалкоўскі (1933-2011) часта пры сустрэчах, калі ў яго пытаўся, любіў распавядаць пра Васіля Струменя. „Будучы ўжо ў сталым узросце, Васіль Струмень часта наведваў Лідчыну, Дзятлава, Мінск. Адразу ж з чыгуначнага вакзала Ліды шпарка ішоў у рэдакцыю мясцовай газеты „Уперад”, – прыгадваў Аляксандр Васільевіч Жалкоўскі. – Кожнага супрацоўніка, творчага і тэхнічнага, лічыў тут сваім прыяцелем. Даведаецца аб нашым жыцці-быцці, потым распытвае пра сваіх сяброў яшчэ даваеннага часу. У іх ліку часта называў Вікенція Салыгу з Феліксава – колішняга актывіста Беларускай сялянска-работніцкай грамады і Таварыства беларускай школы, Івана Івашэвіча (Петруся Граніта) – вернага паплечніка з

Зачэпічаў, актывіста КПЗБ Ісака Карабельніка з Ліды, Васіля Камянеўскага (Міхася Ліста) з Краснай і многіх іншых сяброў. І тут жа мяркуе, як і дзе з імі сустрэцца. З цеплынёй успамінаю сустрэчы з прыстойным і добразычлівым чалавекам: у рэдакцыі газеты „Уперад”, у маёй лідскай кватэры, на адкрыцці ў Дзятлаве помніка Ігнату Дварчаніну, пра якога так узнёсла расказваў Аляксандр Мікалаевіч у таварыскіх гутарках і апублікаваных успамінах. У час кожнага прыезду ў Ліду, Васіль Струмень заўжды запрашаў мясцовых журналістаў наведацца да яго ў Сарны. Першы раз я адправіўся туды разам з таварышам па рабоце паэтам Пятром Макарэвічам у сувязі з 70-годдзем пісьменніка, дзе ён нас частаваў і паказваў Сарны…”.

Сапраўды, Васіль Струмень, калі прыязджаў на Бацькаўшчыну, любіў распытваць пра знаёмых журналістаў і паэтаў, то сам распавядаў цікавыя выпадкі з жыцця, то дэкламаваў свае вершы, то спяваў беларускія і ўкраінскія народныя песні. У яго да апошніх дзён жыцця (памёр 25 кастрычніка 1992 года) было шмат энергіі, дабра, сілы, імпэту. Яго вершы на беларускай і ўкраінскай мовах, якія друкаваліся пры жыцці, раскіданы па розных выданнях Беларусі і Украіны. Даўно іх разам трэба сабраць пад адну вокладку і выдаць асобным зборнічкам. А гэты артыкул-згадка напісаўся да 100-годдзя з дня нараджэння Васіля Струменя, які значыцца ў календары 1 красавіка 2014 года.

Васіль Струмень

БЕСПРАЦОЎНЫ

Шкандыбае з кіем ў сцюжы і марозы,
Вопратку благую іней серабрыць,
З вачэй люты сівер выціскае слёзы,
Стынуць ногі ў трэпах, але ён спяшыць.

Чалавеку трэба к гораду дабрацца,
Бо дзяцей пакінуў ў голадзе сваіх.
Няўжо і цяпер ён не дастане працы,
Каб мог зарабіць ён на харчы для іх.

Ўжо даўно патраціў апошнія грошы
За акраец хлеба, за сівую соль.
На худыя плечы, як цяжкая ноша,
Налягае гора, рэжа сэрца боль.

У вайну прыйшлося гараваць ў акопах
І не раз пад кулі галаву насіць
За чужы дастатак, за чужую роскаш,
А цяпер нат дзетак няма чым карміць...

Ад міліцыянераў гэта нагарода
За цяжкія мукі, за праліту кроў.
Вось чым надзяліла панская «свабода»
Ў гарадах рабочых, ў вёсках батракоў...

262

Верш „Беспрацоўны” Васіля Струменя з кнігі „Ростані волі” (Мн..1990

Сяргей Чыгрын

Успаміны з 1990 г.

1. З **1-га студзеня** я з жонкаю і ўнукамі жылі ў Беластоку на вул. Сянкевіча ў каапертыўнай кватэры зяця і дачкі на першым паверсе высокага дзесяціпавярховага будынку. Кватэра ў кааперативе была выкупленая на ўласнасць, мела больш як 70 кв.м. і адзін вялікі пакой з выхадам на малы агарод, дзе раслі кветкі, ды тры меньшыя пакоямі, кухню з печкай на газ і ванны пакой. Кватэра мела цэнтральнае абагграванне з цеплавой электрастанцыі, якая стаяла метраў 500 ад дома. Паблізу нашага будынка быў вялікі пляц, дзе гулялі ўнукі з іншымі дзецьмі і недалёка былі розныя магазіны, дзе можна было ўсё што трэба купіць.

Школа была метраў 300 ад дому і старэйшага ўнука я ў кожны будзённы дзень рана вадзіў ў школу, а пасля абеда забіраў яго дамоў. І раз на тыдзень падвечар ішоў з ім у царкву, дзе ён меў урок Закона Божага ў царкоўным пакоі з іншымі вучнямі, і пасля ўрока я вяртаўся з унукам дамоў. Вучыў я яго чытаць і пісаць, хадзіў з двума ўнукамі на шпацыр. У вольны час пісаў вершы і артыкулы ў „Ніву”, якія друкаваліся. Часам ездзіў у Варшаву на сваю кватэру, дзе жыла з сынам Пятром жонка майго сына Гражына. Ад сына і дачкі з Чыкага мы часта атрымлівалі пісьмы, на якія трэба было адпісаць.

Зяць перад выездам у Чыкага купіў на вул. Сатурна пляц і збудаваў ужо трохпавярховы дом з гаражом, кухняй, з саўнай, двума ваннымі пакоямі і 7 пакоямі. Дом ужо меў падлогі, аднак да канца не быў яшчэ гатовы, каб там жыць. Не меў мэблі.

Меў агароджу і стаяў зачынены і пусты. Пры ім стаяў малы пусты домік і гаспадарчы будынак. Зяць у Чыкага працаваў у фабрыцы як інжынер, а дачка ў польскім магазіне „Чырвонэ Яблушка”. Сын пачаткова працаваў у невялікай установе, якая вырабляла розныя замкі і высылаў грошы жонцы ў Варшаву, а пасля на фабрыцы

пры камп'ютарах, як інфарматык.

1студзеня ў Польшчы атрымалі гарадскія правы мясцовасці Гольчэва, Кунаў, Абжыска, Сэндзішаў і Звежынец.

3 студзеня ля ватыканскага пасольства ў Панаме амерыканцы арыштавалі панамскага дыктатара Мануэля Нар'егу і забралі яго на Фларыду, дзе яго судзілі за кантрабанду наркотыкаў.

4 студзеня ў чыгуначнай катастрофе ў Сангі ў Пакістане згінула 350, а параненых было больш чым 700 пасажыраў.

9 студзеня наступіў ў ЗША 33 старт (STS-32) у космас па праграме Спейс Шатл і 9 палёт шатла Калумбія з касманаўтамі Даніелам Брандэнстайнам, Джэймсам Уэзербім, Бонім Данбарам, Маршам Айвінсам і Дэйвідам Лоўам.

10 студзеня ў Польшчы ў каменнавугальнай шахце КВК Галемба ў Рудзе Слёнскай ад выбуху метана згінула 19 шахцёраў.

11 студзеня ў Літоўскай ССР у Вільнюсе 300 тысяч дэманстрантаў патрабавала незалежнасці Літвы.

12 студзеня ў Румыніі забаранілі дзейнасці камуністычнай партыі.

Ад 13 да 19 студзеня ў Баку наступілі пагромы армян азербайджанцамі.

14 студзеня ў Іспаніі ў Сарагосе ў пажары дыскатэкі згінула 43 асобы.

18 студзеня Армянская ССР аб'явіла вайну Азербейджанскай ССР.

20 студзеня савецкае войска, якое ўвайшло ў Баку, забіла 300 дэманстрантаў, а 700 параніла.

24 студзеня Японія выпусціла ў космас зонд Гітэн.

25 студзеня ў Нью-Йорку разбіўся калумбійскі Боінг 707. Згінулі 73 асобы, а 83 былі паранены.

27 студзеня ў Беларускай ССР беларуская мова была аб'яўлена мовай дзяржаўнай.

29 студзеня перастала ў Польшчы існаваць ПАРП.

29 студзеня быў арыштаваны кіраўнік ГДР Эрых Хонекер.

1 лютага Югаславія скіравала ў Косава сваё войска супраць албанскіх тэрарыстаў, якія пачалі нападаць на сербаў і іх мардаваць. Зброю албанскія тэрарысты атрымоўвалі ад заходніх дзяржаў.

1 лютага ў Балгарыі ўвялі аборцыю на жаданне ў першыя 12 тыдні цяжарнасці жанчыны.

4 лютага згінула 9 ізраільскіх турыстаў, а 15 было параненых пад Каірам у палестынскім тэрарыстычным замаху.

7 лютага ў СССР ЦК КПСС скасаваў 6-ты артыкул Канстытуцыі СССР аб кіруючай ролі КПСС у СССР.

9 лютага вярнулі ў гербе Польшчы карону беламу арлу.

10 лютага ў Маскве Міхал Гарбачоў на сустрэчы з Хельмутам Колем згадзіўся на злучэнне ГДР з ФРГ.

11 лютага ў СССР выляцеў у космас Саюз ТМ-9 з касманаўтамі А .Салаўёвым і А. Баландзіным.Даляцелі яны да касмічнай станцыі ,,Мір" і вярнуліся на Зямлю 9 жніўня 1990 г.

11 лютага выйшаў на свабоду Нельсан Мандэла пасля 27 гадоў турмы.

Ад 12 да 14 лютага ад бязладдзя ў Душанбе ў Таджыкскай ССР згінула 22 асобы, а 565 асоб было параненых.

13 лютага была падпісаная згода на план двухэтапнага злучэння ГДР з ФРГ.

14 лютага пазваніла мне з Варшавы жонка майго сына, Гражына, што Кватэрны Кааператыў ,,Энергетыка" прызнаў майму сыну на ўласнасць кватэру 48,72 кв. м. у 8-павярховым будынку на вул. Баніфацага. Трэба было толькі яго хутка выкупіць ад кааператыва. Паехаў я ў Варшаву і ўплаціў у касу кааператыва 4.839.522 польскіх злотых і жонка сына ўжо за грошы сына, якія ён прысылаў ёй з Чыкага, правяла невялікі рэмонт кватэры і купіла мэблю. У кватэры раней нехта жыў і перасяліўся ў другую кватэру. Кватэра мела пярэдні пакой, кухню з газавай печкай, ванны пакой і тры невялікія пакоі. Пакуль Гражына рабіла рамонт і купляла меблю ў новую кватэру, жыла ў маёй кватэры. Сын мой некалькі год раней быў членам Кааператыва ,,Энергетыка" і толькі цяпер яму прызналі кватэру на ўласнасць.

16 лютага ў Парыжы выразілі згоду, каб 10 мільярдаў польскага доўгу Польшча магла сплачваць за 14 гадоў.

24 лютага на выбарах у Вярхоўны Савет Літоўскай ССР нацыяналісты атрымалі больш дэпутацкіх мандатаў чым камуністы.

26 лютага СССР згадзіўся вывесці сваё войска з Чэхаславакіі да ліпеня 1991 г.

28 лютага ў ЗША наступіў 34-ы старт у космас (STS-36) па праграме Спейс Шатл і 6-ы палёт шатла Атлантыс у космас з касманаўтамі Джонам Крайтонам, Джонам Каспeрам, Дэйвідам Хілмерсам, Рычардам Малейнам і П'ерам Туотам.

11 сакавіка Літва аб'явіла незалежнасць ад СССР.

14 сакавіка аб'явілі ў Польшчы, што ад сакавіка 1989 г. інфляцыя дасягнула 1360 %

14 сакавіка М. Гарбачова выбралі прэзідэнтам СССР. Быў ён першым і апошнім прэзідэнтам СССР.

15 сакавіка Вярхоўны Савет СССР аб'явіў, што акт аб незалежнасці Літвы аб'яўлены Літвой з'яўляецца незаконным.

15 сакавіка СССР устанавіў дыпламатычныя адносіны з Ватыканам.

19 сакавіка Японія выслала ў космас і змясціла на месяцы зонд «Хітэн».

20 сакавіка прэм'ер Польшчы Тадэвуш Мазавецкі паехаў з візітам у ЗША.

25 сакавіка супраць літоўскай улады, якая аб’явіла незалежнасць ад улады СССР, скіравалі ў Вільнюс танкі.

У сакавіку жонка Ніна на базары ў Беластоку сустрэла польку, грамадзянку Латвіі з Даўгаўпілса Лілю Кумпіну, якая прыехала ў Беласток прадаваць прывезеныя ёю з Латвіі тавары. Яна папрасіла Ніну, каб прынялі яе пераначаваць. Ніна згадзілася, бо ў кватэры было многа месца. Яна прыязджала некалькі раз у Беласток на гандаль і начавала ў нас. І пасля запрашала нас некалькі раз да сябе ў госці ў Даўгаўпілс. Мы разам не маглі ездзіць ў Даўгаўпілс у 1990 годзе, бо трэба было пільнаваць унукаў, таму мы паехалі аддзельна, першы раз Ніна, другі раз я і толькі ў час школьных квнікулаў.

25 сакавіка Камуністычная партыя Эстоніі аб’явіла аб выхадзе з КПСС.

25 сакавіка ў Нью-Йорку быў падпалены нелегальны клуб „Happy Land”. Ад пажару згінула 87 асоб.

29 сакавіка Чэхаславацкая Сацыялістычная Рэспубліка стала Чэхаславацкай Федэратыўнай Рэспублікай.

31 сакавіка ў Лондане ў дэманстрацыі супраць падаткаў было параненых 471 асоб, а 341 асобу арыштавалі.

У красавіку выйшаў у свет першы нумар „Часопіса”, якога галоўным рэдактарам быў Юрка Хмялеўскі.

6 красавіка ў Польшчы ліквідавалі міліцыю і ўвялі паліцыю і пачалі святкаваць дзень 3 мая, а ліквідавалі свята 22 ліпеня.

7 красавіка ў пажары нарвежскага парома „Скандынавян Стар” згінула 158 асоб.

9 красавіка Вярхоўны Савет Грузінскай ССР прыняў дэкларацыю аб незалежнасці.

11 красавіка ліквідавалі ў Польшчы цэнзуру.

13 красавіка ў час візіту прэзідэнта Польшчы В. Ярузельскага ў Маскве М.Гарбачоў перадаў яму дакументы з савецкіх архіваў аб расстрэле ў 1940 г. у Катыні польскіх афіцэраў узятых у палон у 1939 г. Першы раз СССР прызнаўся ў сталінскім злачынстве на польскіх палонных афіцэрах. Аб злачынстве ў Катыні СССР абвінавачваў немцаў.

15 красавіка ў Індыі ў штаце Утар Прадэш у час заручын атруцілі 450 асоб.

16 сакавіка пачаўся ў Швейцарыі чэмпіянат свету па хакею з шайбай, які закончыўся 2 мая. Чэмпіёнам свету стала зборная СССР.

17 сакавіка СССР увёў эканамічную блакаду Літвы, затрымаў пачаткова падачу газу, а пасля нафты і вугля.

20 сакавіка Чэхаславакія змянілася ў канфедэрацыю, у Чэшскую і Славацкую Федэратыўную Рэспубліку.

20 сакавіка ў ЗША выляцеў у комас шатл Дыскаверы з тэлескопам Хабл.

21 сакавіка папа рымскі Ян Павел II паехаў з візітам у Чэхаславакію.

24 сакавіка ГДР і ФРГ падпісалі дагавор аб злучэнні эканомікі і пераходзе на адну валюту ад 1 ліпеня.

24 сакавіка на арбіце Зямлі шатл Дыскаверы змясціў тэлескоп Хабл.

24 сакавіка прэзідэнтам Казахскай ССР стаў Нурсалтан Назарбаеў.

24 сакавіка ў ЗША наступіў 35 старт (STS-31) па праграме Спейс Шатл і 10 палёт шатла Дыскаверы ў космас з касманаўтамі Ларэнам Шрайверам, Чарлзам Болдэнам, Стывенам Хоўлім, Брусам МакКелесам і Кетрынам Салівенам.

4 мая Латвія абвяшчае незалежнасць ад СССР.

4 мая ў Кракаве змянілі назву Гуты У. Леніна на Гуту Тадэвуша Сэндзіміра.

6 мая папа рымскі Ян Павел II паехаў з візітам у Мексіку.

8 мая Эстонія абвяшчае незалежнасць ад СССР.

20 мая ў Румыніі прайшлі першыя свабодныя выбары прэзідэнта. Прэзідэнтам выбралі Іона Іліску.

27 мая ў сутыкненні ў Ерэване між армянскімі апалчэнцамі з савецкімі салдатамі згінула 24 армянскіх апалчэнцаў.

27 мая ў Польшчы прайшлі вольныя выбары ў сельскія, гмінныя і гарадскія ўлады.

28 мая выбралі Барыса Ельцына Старшынёй Вярхоўнага Савета РСФСР.

1 чэрвеня Джордж Буш і Міхал Гарбачоў падпісалі дагавор аб заканчэнні вытворчасці хімічнай зброі і аб ліквідацыі яе запасаў у ЗША і СССР.

2 чэрвеня ад тарнада ў ЗША ў штатах Іліноіс, Медыяне і Агайо згінула 12 асоб.

7 чэрвеня ў Маскве на саборы Рускай праваслаўнай царквы выбралі Патрыярхам Маскоўскім і ўсёй Русі Аляксея II. Інтранізавалі яго 10 чэрвеня.

12 чэрвеня Расія абвяшчае дэкларацыю аб незалежнасці.

20 чэрвеня Узбекская ССР абвяшчае незалежнасць ад СССР.

21 чэрвеня ў землятрусе ў Іране каля Рашта згінула некалькі дзесятак тысяч асоб.

23 чэрвеня парламент Малдавіі абвяшчае незалежнасць ад СССР.

24 чэрвеня Лех Валэнса востра скрытыкаваў урад Т. Мазавецкага.

31 чэрвеня паехалі мы, я з Нінай і ўнукамі, цягніком у спальным вагоне з Беластока ў Шчэцін, а са Шчэціна ў Свінавусце пасажырскім цягнікам, а пасля парома даехалі мы таксі ў дом адпачынку „Энергапраекта” дзе я раней выкупіў у Варшаве 4 месцы ў двух пакоях з ваннымі пакоямі. У адным пакоі спаў я са старэйшым унукам, у другім жонка з малодшым. Сталаваліся мы, як раней у Доме „Энергетыка”, які стаяў паблізу нашага дома. Дом наш стаяў метраў 100 ад пляжа ля мора. Правялі мы там час, як раней. Унукі купаліся ў моры, хадзілі

мы на шпацыр у горад, ездзілі на катэры па моры і раз паехалі мы разам праз граніцу з ГДР у Албек. Адкрылі ўжо граніцу з ГДР і маглі мы яе свабодна пераехаць. Там пабачылі мы невялікі нямецкі горад Албек і яго магазіны. 14 ліпеня вечарам спальным вагонам мы вярнуліся ў Варшаву, дзе затрымаліся да 20 ліпеня ў нашай варшаўскай кватэры і 21 ліпеня вярнуліся зноў у Беласток. Калі мы былі ў Свінавусці і ў Варшаве, нашу кватэру даглядала суседка па кватэры, Дзявонская.

2 ліпеня ў тунэлі ў Мекцы ад панікі згінула 1426 мусульманскіх пілігрымаў.

16 ліпеня ад землятрусу ў Філіпінах на востраве Лузон згінула больш чым 2500 асоб.

25 ліпеня мая хонка Ніна з бацькам зяця, Андрэем Пацэвічам, паехалі на запрашэнне Лілі Кумпінай у Даўгаўпілс у Латвійскую ССР. Я з унукамі астаўся ў Беластоку. Там пазнаёміла іх Ліля Кумпіна з настаўнікамі Марыяй і Станіславам Пупінымі, беларускімі каталікамі, у якіх яны начавалі і якія пасля не раз прыязджалі да нас у Варшаву. Вярнуліся яны ў Беласток 3 жніўня.

2 жніўня іракскае войска напала на Кувейт і 8 жніўня Ірак заняў увесь Кувейт.

3 жніўня урад у Польшчы пастанавіў увесці ад 1 верасня ўрокі рэлігіі ў школах.

16 жніўня Ірак і Іран закончылі вайну, падпісалі мірны дагавор. *(Працяг будзе)*

Дзмітры Шатыловіч

Урок паўмёртвай мовы

Тры гады таму, калі мы з жонкай і дачкой паехалі з Прагі ў летні адпачынак на Падляшша, нам моцна пашанцавала. Якраз у той час Дарафей Фіёнік, стваральнік і кіраўнік Музэю малой бацькаўшчыны ў Бельску, арганізаваў у памяшканьнях музэю двухтыднёвыя «этнаграфічна-забаўляльныя» заняткі для дзяцей малодшых клясаў. Дарафей запрапанаваў, каб на гэтыя вакацыйныя заняткі пахадзіла і наша Марыля. Мы пагадзіліся з радасьцю, ня толькі таму, што на два тыдні пазбываліся клопату, чым зацікавіць дзевяцігадовую дачку цягам большай часткі дня, але і з увагі на моўны аспэкт гэтай прапановы.

Дарафей і ягоная жонка Альжбета ня толькі гавораць на падляскай гаворцы ў сваёй сям'і, але і рупяцца прышчапіць любоў да гэтай мовы ўсім, хто пажадае. Заняткі па ткацтве, выцінанках, выплятаньні з саломы, ганчарстве і разьбе праводзілі або нашы падляшукі, або палешукі з РБ, якіх Дарафей папрасіў зьвяртацца да дзяцей выключна пасвойму. Так сказаць, акрамя забавы зь «ляпленьнем гаршкоў», хай дзеці яшчэ павучацца роднай мове ў рэальных моўных сытуацыях. Уся рэч адбывалася, паўтару, у Бельску, дзе для ўсіх беларусаў роднай мовай зьяўляецца падляская гаворка. Палескія гаворкі – настаўнік-ганчар гаварыў да дзяцей на гаворцы вёскі Сіманава (той самай, зь якой паходзіць мовазнаўца і захавальнік палескіх моўных скарбаў Фёдар Клімчук) – таксама «нашы», хоць у іх і няма нашых улюбёных дыфтонгаў. Ну дык вось, дзе яшчэ беларускае дзіця можа апынуцца ў роднай моўнай стыхіі сярод сьціжмы сваіх аднагодкаў? Дзе яшчэ на гэтым сьвеце такое магчыма – у якім горадзе, акрамя Бельска на Падляшшы?

Аднак жа рэальнасьць у Бельску аказалася крыху менш ружовай. Насамрэч, сярод трох дзясяткаў бельскіх хлопчыкаў і дзяўчынак, якія ўдзельнічалі ў тых незвычайна цікавых занятках, толькі наша Марыля ды сыны Дарафея і Альжбеты, Максім і Ільля, маглі свабодна пагаварыць паміж сабою па-падляску. Усе іншыя дзеці гаварылі наогул толькі па-польску. Хоць падляска-палескую размову збольшага разумелі. А калі не разумелі, дык Марыля з Максімам і Ільлём дапамагалі ім зразумець...

Гэтая мая сямейная згадка, як лічу, няблага вызначае рэальную моўную і культурную сытуацыю сярод падляскіх беларусаў ды ролю Дарафея Фіёніка ў ёй, пра што распавядае дакумэнтальны фільм «Сейбіт», які нядаўна быў паказаны на «Белсаце» і пра які мне захацелася напісаць некалькі абзацаў.

«Сейбіт», прысьвечаны постаці Дарафея Фіёніка ў прыватнасьці і фальклёрна-перадсьмяротнай беларускасьці на Падляшшы ў агульнасьці, быў зьняты беластоцкім тэлежурналістам Юрым Калінам. 50-хвілінная стужка зьнятая вельмі таленавіта і ў шмат якіх месцах моцна чапляе за душу. Але ў ёй таксама шмат рэгіянальных асаблівасьцяў, якія нялёгка, а то й немагчыма сходу зразумець гледачам зь Беларусі. Усе героі гэтага фільму гавораць або па-падляску, або па-палеску, і беларуская літаратурная мова ў ім зьяўляецца адно ў загалоўку ды ў тытрах перакладу. Ніякага камэнтару з-за кадру, ад аўтара, няма... А некаторыя матывы гэтага фільму варта было б растлумачыць проста словам, а ня толькі карцінкай...

Напрыклад, варта было б выразна сказаць, што падляскія гаворкі – ніякая не рэгіянальная асаблівасьць

на Падляшшы, а родная мова пераважнай большасьці падляскіх беларусаў. Калі з пэрспэктывы Беларусі сапраўды можна «махнуць рукой» і праігнараваць палескія гаворкі Берасьцейшчыны як нешта неістотнае для агульнанацыянальнай сытуацыі, то такога абсалютна нельга зрабіць ў адносінах да падляскіх гаворак. Калі на іх «махнуць рукой», то застанецца ўсяго 8 тысяч беларусаў на Падляшшы, для якіх роднымі зьяўляюцца сярэднебеларускія гаворкі. Бо роднай мовай 30 тысяч беларусаў на Падляшшы зьяўляецца тая ці іншая падляская гаворка. 30 тысяч – таксама ня богведама які вялікі лік, але, пагадзіцеся, ён амаль у 4 разы большы за 8 тысяч. А таму ўсё тое, што паказана ў фільме Юрыя Каліны, датычыць якраз сэрца беларускай праблемы на Падляшшы, а ня нейкага маргінальнага і жыцьцёва малаважнага органу, скажам, селязёнкі... Але з самога фільму гэта ніяк не вынікае. Фільм, дарэчы, быў паказаны ў белсатаўскім цыкле «Невядомая Беларусь», назва якога, як мне падаецца, якраз вельмі адэкватная да таго, што нашы суродзічы з РБ ведаюць і чаго ня ведаюць пра беларускасьць на Падляшшы...

Сам фільм пабудаваны на даволі празрыстай, хоць і ня надта арыгінальнай сюжэтнай схэме – Юры Каліна цягам году час ад часу наведваўся да Дарафея Фіёніка, здымаючы розныя эпізоды сьвяточна-працоўных рытуалаў падляскіх беларусаў, зьвязаных з гадавым царкоўна-земляробчым цыклам. Дарафей Фіёнік, які жыве на ўскраіне Бельска, у прадмесьці Студзіводы, акрамя асьветна-выдавецка-музэйнай справы, займаецца яшчэ земляробствам і, як кажа рэклямны матэрыял «Белсату» да фільму «Сейбіт», «з дапамогаю сям'і традыцыйным спосабам вядзе гаспадарку на плошчы некалькіх гектараў: малоціць збожжа цэпам, косіць касою, жне сярпом і сее ўласнымі рукамі». Фільм адкрывае сцэна, у якой Дарафей з сынам малоцяць збожжа ў сваёй клуні, у іншых сцэнах яны сеюць уручную, «абходзяць і замольваюць» пасевы на Юрыя, косяць збожжа касою ў жніво... Гэтыя сцэны з «фэрмэрскім» клопатам перабіваюцца сцэнамі сямейнай Куцьці; царкоўнага Вадохрышча (Дарафей Фіёнік, які закончыў праваслаўную духоўную сэмінарыю, зьяўляецца псаломчыкам у адной зь бельскіх цэркваў); калядаваньнем моладзевага фальклёрнага калектыву «Жэмэрва» (па падляску: падшыванцы) у амаль вымерлай вёсцы Войшкі; сустрэчай з жыхарамі іншай паўпустой вёскі (Гусакі); сустрэчай зь яшчэ адным падляскім культуртрэгерам, бацюшкам Рыгорам Сасном у Рыбалах; размовай з народным разьбяром Уладзімірам Наумюком зь вёскі Канюкі над Нарвай; усталяваньнем крыжа і капліцы ў вёсцы Раманаўка каля Сямяцічаў, адкуль пайшоў род Фіёнікаў...

Зноў жа, перш за ўсё дзеля прасьвятленьня нашых суродзічаў зь Беларусі, тут варта было б даць нейкі кароткі, але талковы камэнтар з-за кадру пра ролю праваслаўя ў падляскай беларускасьці. Бо для «сярэднестатыстычнага змагара» за беларушчыну ў РБ праваслаўе асацыюецца выключна з Расейскай праваслаўнай царквой, якая, як прынята лічыць, сваім кадзілам толькі дапамагае расейскаму штыху і расейскаму буквару ў зьнішчэньні сінявокай... Сытуацыя абсалютна іншая на Падляшшы, дзе праблемы русыфікацыі беларусаў не існуе. Існуе, затое, праблема палянізацыі. Таму праваслаўе, нягледзячы на сваю сацыяльную кансэрватыўнасьць і інтэлектуальную інэртнасьць ды амаль нікому зь вернікаў не зразумелую літургічную царкоўнаславяншчыну, традыцыйна зьяўляецца вельмі істотным складнікам нацыянальнай тоеснасьці беларусаў... І ніхто на Падляшшы праваслаўя ня зьвязвае ні з Расеяй, ні, тым больш, з Пуцінам, як гэта робяць у Беларусі...

Фільм Юрыя Каліны «Сейбіт» – хутчэй зьвернуты ў чароўна-настальгічнае і незваротнае мінулае Падляшша, чым у яго будучыню. Тыя падляскія песьні, якія гучаць як суправаджэньне сумна-прыгожых кінакадраў, сёньня можна паслухаць толькі з фальклёрных кампакт-дыскаў (запісам якіх так-

belsat.eu

Фота з плану фільма. У цэнтры рэжысёр Юры Каліна

сама займаецца нястомны Дарафей Фіёнік) або, у найлепшым выпадку, у выкананьні калектыву «Жэмэрва» (якім апекуецца сястра Дарафея Анна) ці нейкага палескага калектыву, якія час ад часу прыяжджаюць на Падляшша на фальклёрныя фэсты, арганізаваныя Дарафеем.

Аўтэнтычная песьня, якую людзі сьпявалі б на падляскай вёсцы ад душы, замоўкла ўжо як мінімум паўстагодзьдзя таму. Як, дарэчы, аўтэнтычная песьня ў кожнай іншай вёсцы, ці то польскай, ці то французскай. Немагчыма тхнуць жыцьцё нанава ў нашы паўмёртвыя вёскі, так як немагчыма вярнуцца да жніва касою і сярпом... Дый, мабыць, і ня трэба. Што падаецца ўсё яшчэ магчымым і патрэбным – дык гэта тхнуць новае жыцьцё ў падляскую мову, якая ўжо не адродзіцца да свайго папярэдняга стану ў паўмёртвых вёсках, але магла б стаць паўнапраўнай мовай беларускай культуры і беларускіх СМІ у падляскіх гарадах...

І ў гэтым мая вялікая ды, насамрэч, адзіная прэтэнзія да рэжысэра Юрыя Каліны, які, зрабіўшы ўвесь фільм на падляскім моўным матэрыяле, так і не наважыўся азвацца ў ім з-за кадру па-падляску, каб наяўна даць усім зразумець, што варта так гаварыць ня толькі старэчам з Гусакоў і Войшкаў, якія ўжо глядзяць у вочы вечнасьці, але і нам, якія ўсё яшчэ выконваем ролю іхных заступнікаў і захавальнікаў памяці пра іх. Хаця, можа, я тут занадта нецярплівы, і хачу прыскорыць некаторыя рэчы, для якіх проста не надышоў яшчэ час і людзі яшчэ не сасьпелі. Яшчэ пяць гадоў таму ў Беластоку нікому і ў галаву не магло прыйсьці, што можна зрабіць такі фільм, як «Сейбіт», у якім дакладна ўсе будуць гаварыць выключна па-падляску. Прагрэс у наяўнасьці... Ня выключана, што праз пару гадоў гаварыць па-падляску з экрану і ў эфіры стане для беларускіх журналістаў на Падляшшы такой жа звычайнай справай, як сёньня – гаварыць па-беларуску або па-польску...

На заканчэньне вось яшчэ што. У фільме «Сейбіт» ёсьць адна геніяльная сцэна, якую варта паглядзець кожнаму, нават таму, хто на нюх не пераносіць ні падляскай, ні палескай, ні якой іншай натуральнай гаворкі. У адной палескай вёсцы – у фільме ёсьць 10-хвілінны эпізод пабыўкі Дарафея Фіёніка з кампаніяй на Палесьсі, недзе каля Кобрына – удалося знайсьці дзядка, які помніў песьні, якія сьпявалі ў ягонай маладосьці, і які некалькі зь іх насьпяваў Юрыю Каліну ў фільм. У часе, калі дзядок сьпявае, ягоная жонка распавядае ў мікрафон, якія маральныя зьдзекі з пабоямі і якую здраду яна цярпела ад свайго мужа на працягу жыцьця... Яна хацела нават засіліцца, але Бог неяк не дазволіў... Фільм на момант дае «прабоіну» са свайго фальклёрна-тэатральнага сюжэту ў сапраўдную рэальнасьць, у якой бурляць сапраўдныя страсьці, калі не любоў і праўда, дык нянавісьць і крыўда... Гэтая сцэна настолькі ашаламляльная, што глядач ад яе, як той казаў, толькі разяўляе рот...

Ян Максімюк
Svaboda.org

„Мірна спіць мая бібліятэка...”

Аўтографы на кнігах з асабістай бібліятэкі Міколы Арочкі

Апошнія дваццаць тры гады жыцця доктар філалагічных навук, беларускі паэт і літаратуразнавец Мікола Арочка (1930-2013) пражыў у роднай вёсцы Вецявічы на Слонімшчыне. Там яго і правялі ў апошні шлях вяскоўцы на мясцовы пагост, правялі да сыноў, лёс якіх быў трагічным і кароткім.

У вясковай хаце засталіся на стале недапісаныя вершы і паэмы Міколы Арочкі, а на кніжных паліцах сумуюць сёння без свайго гаспадара дзесяткі кніг, многія з якіх падараваныя пісьменнікамі з аўтографамі і пажаданнямі. Жонка паэта Марыя Іванаўна Арочка дазволіла мне пазнаёміцца з бібліятэкай літаратара, а таксама ўзяць у сваю асабістую бібліятэку тыя выданні, якія мяне зацікавяць. Некалькі гадзін я сядзеў каля кніг асабістай бібліятэкі Міколы Арочкі. Даставаў з паліц то адну, то другую, то сотую кнігі… Усе яны напаміналі мне пра таленавітага літаратара-земляка, якога ведаў і з якім сябраваў шмат гадоў. Пераглядаючы кнігі, адразу прыгадаўся выдатны верш Міколы Арочкі „Мая бібліятэка” са зборніка ягоных вершаў „Колас на ржышчы” (Мн., 1980. С.78):

Мірна спіць мая бібліятэка,
Толькі гэта вонкавы спакой.
Там, пад вокладкамі, страсці веку
І мяне уцягваюць у бой.
Часам, прахапіўшыся спрасоння,
Я да кніг цягнуся, да радкоў:

Чую – сэрца грукае і сёння
Ў гулкім рытме – цоканне падкоў.
Пазнаю па обліках паэтаў,
Іх усмешкі з сумам папалам.
Колькі іх тут песень недапетых
І нялёгка абарваных драм!
Словы, як мячы цяжкіх стагоддзяў,
Бразгаюць з пабоішчаў-арэн.
Са старонак песняры сыходзяць,
Як жывыя, скідваючы тлен…
Вашы мары, сённяшнюю яву
Раздзяляю я з прыязню ўвачччу…
Мусіць, завару яшчэ я кавы –
З крэўнымі сваімі пасяджу.

З „крэўнымі сваімі" Мікола Арочка ўжо не пасядзіць, бо ягоная бібліятэка „мірна спіць", як і ён сам. Толькі дзесяткі аўтографаў на кнігах, якія падаравалі беларускія літаратары Міколу Арочку, нагадваюць пра яго, як асобу, як чалавека, як літаратара. З вялікай колькасці аўтографаў на кнігах, падараваных літаратару, я ўзяў тыя, якія прыцягнулі ўвагу, зацікавілі. Яны адкрылі перада мной вялікі, найцікавейшы свет чалавечых узаемаадносін, любові да роднай літаратуры, да мовы, да Бацькаўшчыны.

Найбольш кніг з аўтографамі ў асабістай бібліятэцы Міколы Арочкі ад слонімскіх літаратараў. Алег Лойка (1931-2008) на аўтарэферацэ „Максім Багдановіч і праблемы развіцця беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя" (Мн., 1969) напісаў: „Дарагому Міколу Арочку, каб не затрымліваўся ў дарозе. Трымаймася, браце, пакуль маладыя, крылаты вецер Слонімшчыны з намі. Пакуль жа мы ёсць самі, ён – з намі. Твой Алег. У красавіку 1969 г.".

У аўтографе на сваім зборніку вершаў „Каб не плакалі кані" (Мн., 1967) Алег Лойка зноў нагадвае Міколу Арочку пра зямляцтва: „Дарагому Міколу Арочку. З над Бяздоннага возера гэтыя матывы, нашага з табой, браце, возера. На дружбу, на ўсё найлепшае. Твой Алег. Кастрычнік, 1967 г.".

У 1968 годзе Алег Лойка выдаў кнігу „Сустрэчы з днём сённяшнім". У ёй аўтар распавядаў пра лепшыя творы беларускай паэзіі, напісаныя паэтамі розных пакаленняў, пра новыя імёны ў ёй і пра заканамернасці яе развіцця. Адну з кніг ён падпісаў Міколу Арочку: „Дарагому Міколу Арочку са словамі дружбы, душэўнай блізкасці. Твой Алег. 15.12.1968".

Зямляк Арочкі Уладзімір Сакалоўскі (1930-2013) на сваёй кнізе „Пара станаўлення" (Мн., 1986) – пра вопыт параўнальнага вывучэння беларускай і некаторых класічных замежных літаратур – пакінуў аўтограф у вершаваных радках: „Дарагому сябру і земляку Мікалаю Мікалаевічу Арочку. Цяжкі твой шлях, які суровы лёс! Ты крыж збаўлення цярпліва нёс. Ахопленыя зайздрасцю яны ці зналі? Якое сэрца на той пласе крыжавалі… Ты ж адплаціў ім шчодрасцю і дабратою, радкі запоўніўшы сваёю плоццю і крывёю. 12.12.86 г. Уладзімір Сакалоўскі".

Старэйшы сябра і зямляк Міколы Арочкі паэт Анатоль Іверс (1912-1999) пакінуў аўтографы на дзвюх сваіх паэтычных кнігах. На тытульным лісце зборніка „Жыву ў бацькоўскім краі" (Мн., 1982) паэт напісаў: „Міколу Арочку – майму найлепшаму земляку на добры ўспамін і шчасце. Анатоль Іверс. 11.10.83". А на зборнічку „Прыдарожныя сосны" (Слонім, 1995) паэт пажадаў: „Дарагі Мікола! Хай табе і тваім родным будзе добра. Анатоль Іверс.16 сакавіка 1995 г.".

Кандыдат філалагічных навук, паэт-зямляк Іван Чыгрын (1931-2006) сваю кнігу „Крокі: проза „Узвышша" (Мн.. 1989) падпісаў Міколу Арочку коратка: „ Міколу Арочку па-сяброўску, па-зямляцку. Аўтар. 22.10.1989".

Гісторык і краязнавец Аляксандр Талерчык, які напісаў і выдаў гісторыка-краязнаўчы нарыс пра родную вёску Парэчча Слонімскага раёна і пра беларускага нацыянальнага героя, аднаго з кіраўнікоў

паўстання 1830-1831 гадоў супраць Расійскай імперыі Міхала Валовіча (1806-1833), на сваёй кнізе „Парэчча" (Гродна, 2002) напісаў: „Шаноўнаму Міколу Арочку з павагай да тваёй творчай і патрыятычнай дзейнасці. Ад аўтара ў дзень нарадзін Міхала Валовіча 18.06.2002 г. Аляксандр Талерчык".

Яшчэ адзін зямляк Уладзімір Кароткі на сваёй кнізе „Творческий путь Мелетия Смотрицкого" (Мн., 1987) зычыў: „Дарагому Мікалаю Мікалаевічу Арочку – майму земляку, добраму і шчыраму чалавеку, з пажаданнем новых, цікавых паэтычных і навуковых кніг. З удзячнасцю Ул. Кароткі. 16.01.87".

Сваім земляком Міколу Арочку лічылі і Мікола Грынчык, і Янка Брыль. У бібліятэцы Міколы Арочкі захаваліся і іх кнігі з аўтографамі. „Дарагому Міколу Арочку, земляку і сябру з сардэчнымі пачуццямі і пажаданнем далейшых, яшчэ большых і большых творчых поспехаў – аўтар. 8.4.1969. Мінск", – такі аўтограф пакінуў Мікола Грынчык (1923-1999) на сваім даследаванні „Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычніцкай паэзіі" (Мн.. 1969). А Янка Брыль (1917-2006)

на кнізе сваіх апавяданняў, замалёвак і нарысаў „Працяг размовы” (Мн.,1962) напісаў: „Міколу Арочку – земляку і паэту. Янка Брыль. 31.8.62”.

Мікола Арочка і яго жонка Марыя Іванаўна шчыра сябравалі з паэтам Уладзімірам Дубоўкам. Упершыню Мікола Арочка наведаў Уладзіміра Дубоўку (1900-1976) у Маскве ў лютым 1976 года. З самага ранку да цямна за сталом дубоўкаўскай маскоўскай кватэры ў Новых Чаромушках яны гутарылі пра жыццё, літаратуру, пра тых, хто быў рэпрасаваны, хто выжыў, а хто назаўсёды застаўся на Салаўках і ў Сібіры. Мікола Арочка ў Маскве быў праездам, бо як навуковец ехаў у Казань на святочныя мерапрыемствы з выпадку 70-годдзя нараджэння татарскага паэта Мусы Джаліля. Ён – ці не апошні з беларускіх паэтаў, хто з Дубоўкам сустракаўся ў Маскве за месяц да ягонай смерці (Уладзіміра Дубоўкі не стала 20 сакавіка 1976 года. – С.Ч.). Седзячы за сталом, Уладзімір Дубоўка падпісаў яму сваю кнігу казак „Залатыя зярняты” (Мн., 1975): „На добры ўспамін, ад шчырага сэрца М.М.Арочку – з сардэчным прывітаннем Ул.Дубоўка. 9.02.76”.

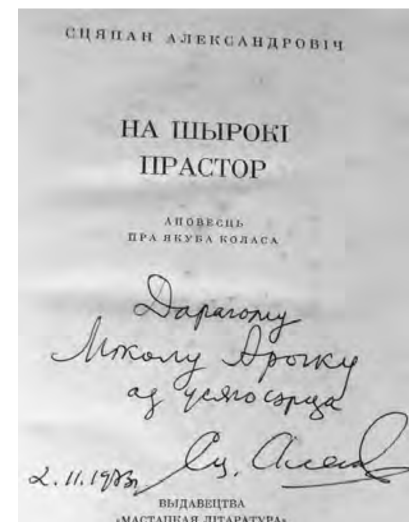
У 1960-х гадах жонка Міколы Арочкі Марыя Іванаўна працавала ў рэдакцыі літаратурна-драматычных перадач на Беларускім радыё. І калі ў Мінск прыязджаў Уладзімір Дубоўка, яна заўсёды яго запрашала на радыё, дзе ён чытаў свае празаічныя і вершаваныя творы. У 1961 годзе на зборнічку сваіх вершаў „Палеская рапсодыя” (Мн., 1961) ён напісаў: „Марыі Іванаўне Арочка з вялікай пашанай, ад шчырага сэрца. Уладзімір Дубоўка. 31.06.61 г.”. А ў 1966 годзе Уладзімір Дубоўка падараваў Міколу і Марыі Арочкам свой двухтомнік „Выбраныя творы ў двух тамах” (Мн., 1965): „Дарагім, сардэчна паважаным Марыйцы і Міколу Арочкам з вялікай пашанай, ад шчырага сэрца. Ул. Дубоўка. 12.05.66”.

Шмат гадоў Мікола Арочка сябраваў з доктарам філалагічных навук, член-карэспандэнтам АН БССР, дырэктарам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, беларускім літаратуразнаўцам Віктарам Каваленкам (1929-2001). Амаль усе прыжыццёвыя кнігі Віктара Каваленкі падпісаны Міколу Арочку. На тытульным лісце кнігі літаратурна-крытычных артыкулаў „Давер” (Мн., 1967) Віктар Каваленка напісаў: „Міколу Арочку – вядомаму беларускаму паэту, які адзін з нямногіх нашых паэтаў захапіўся літаратуразнаўствам і даказаў, што ён самы сапраўдны літаратуразнаўца. З пажаданнем поспехаў. 21.01.1968. Віктар Каваленка”. А на сваёй кнізе гуманістычных матываў у беларускай літаратуры „Голас чалавечнасці” (Мн.. 1970) Віктар Каваленка пакінуў такі надпіс: „Міколу Арочку – таленавітаму паэту, літаратару шырокіх творчых магчымасцей, каму паэзія памагае быць выдатным крытыкам. З глыбокай павагай В. Каваленка. 25.09.1970”. А сваю кнігу „Прага духоўнасці” (Мн., 1975) Віктар Каваленка падпісаў так: „Міколу Мікалаевічу Арочку, які выдатна нясе галоўную службу ў паэзіі і ў крытыцы. З пажаданнем, каб часцей дзяліўся вопытам. Шчыра – Віктар Каваленка.10.03.1975”.

У 1975 годзе Віктар Каваленка выдаў добрую сваю кнігу пра развіццё беларускай літаратуры XIX-XX стагоддзяў „Вытокі. Уплывы. Паскоранасць”, якую таксама падараваў слонімскаму літаратару: „Мікалаю Мікалаевічу Арочку – з найлепшымі пажаданнямі і ўдзячнасцю за сур’ёзныя заўвагі па рукапісу гэтай кнігі. З павагай Віктар Каваленка. 11.05.1975”. У аўтографе на ўласнай кнізе „Жывое аблічча дзён” (Мн., 1979) яе аўтар шчыра прызнаецца: „Дарагому Міколу Мікалаевічу, у якога даўно вучуся пісаць страсна, вобразна і натхнёна і буду вучыцца далей, хоць сёння таксама дасягнуў у гэтым напрамку. З глыбокай павагай і добрай зайздрасцю В.Каваленка. 2.08.79 г.”. На кнізе „Покліч жыцця” (Мн., 1987) прачытаў такі аўтограф ад аўтара: „Дарагому Мікалаю Мікалаевічу Арочку – беларускаму паэту і даследчыку буйнага таленту, з пажаданнем ніколі не стамляцца, ідучы сваёй пуцяводнай зоркай. Удзячны В. Каваленка. 30.04.87 г.”. А кніга „Веліч праўды” (Мн., 1989) таксама захавалася ў бібліятэцы Міколы Арочкі: „Дарагому Мікалаю Мікалаевічу Арочку – сапраўднаму паэту, сапраўднаму грамадзяніну, сапраўднаму вучонаму, чыя ўвага да мяне лесціць мне і радуе, з самымі найлепшымі пажаданнямі В. Каваленка. 30.10.89 г.”.

У 1972 годзе Віктар Каваленка, Міхась Мушынскі і Алесь Яскевіч выдалі сумесную кнігу „Шляхі развіцця беларускай савецкай прозы”. І першы экземпляр з аўтографам аўтары прынеслі Міколу Арочку: „ Міколу Мікалаевічу Арочку – хадзі, дружа, на падсочку з нязменным поспехам у крытычную, паэтычную і празаічную дзялянку, а пры выпадку і яшчэ ў якую-небудзь. В.Каваленка, М.Мушынскі, А. Яскевіч”.

У добрых адносінах Мікола Арочка заўсёды быў з Народным

Аўтограф Сцяпана Аляксандровіча

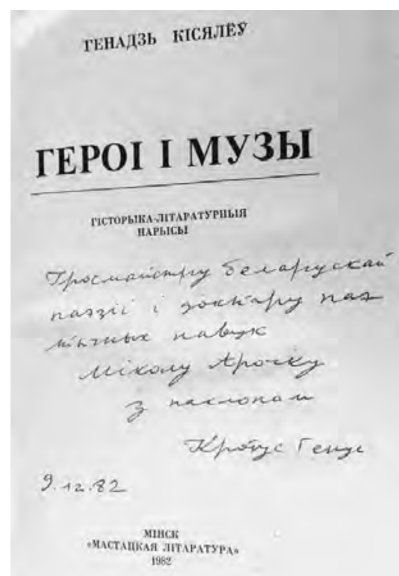
паэтам Беларусі Максімам Танкам (1912-1995). Пра Максіма Танка слонімскі даследчык выдаў у 1984 годзе кнігу „Максім Танк. Жыццё ў паэзіі". У ёй аўтар даследаваў жыццёвы і творчы шлях Максіма Танка, а таксама яго паэтычныя набыткі. Аўтар спыніўся на эстэтычных каштоўнасцях, створаных на высокім узроўні сучаснай паэтычнай культуры, разгледзеў майстэрства, паэтыку, багацце жанрава-стылёвых пошукаў паэта. Захаваліся і некалькі паэтычных зборнікаў Максіма Танка з аўтографамі. На зборніку „Хай будзе святло" (Мн., 1973) народны паэт напісаў: „Дарагому другу Мікалаю Мікалаевічу Арочку з любоўю і найлепшымі пажаданнямі. Максім Танк. Мінск, 7.01.1973". А на кнізе вершаў „Ключ жураўліны" (Мн.. 1972) чытаюцца такія радкі: „Майму цудоўнаму другу Міколу Арочку ад усяго сэрца. Максім Танк. 12.01.1973". А на „Дарозе закалыханай жытам" (Мн., 1976) Танк так напісаў: „Дарагому другу Мікалаю Мікалаевічу Арочку – з наваготнімі віншаваннямі і найлепшымі пажаданнямі. Ад усяго сэрца Максім Танк. Мінск. 7.01.1977".

Наогул, беларускія паэты пакінулі на ўласных кнігах аўтографы для Міколы Арочкі вельмі кароткія, але яркія. Напрыклад, Сяргей Дзяргай (1907-1980) на сваім зборніку вершаў „Свята ў будзень" (Мн., 1964) размашыстым почыркам напісаў: „Другу Міколу Арочку. Сяргей Дзяргай. 6.12.64 г.". Алесь Разанаў на зборніку вершаў „Каардынаты быцця" (Мн., 1976) пісьмова прамовіў: „Галоўнаму тэарэтыку паэмы – Міколу Арочку. Хай разважа. Аўтар. 12.05.76". А Кастусь Цвірка на сваім зборніку вершаў „Бягуць раўчукі" (Мн., 1962) пакінуў аўтограф вельмі просты: „Міколу і Марыйцы Арочкам – шчыра, пасяброўску. К. Цвірка".

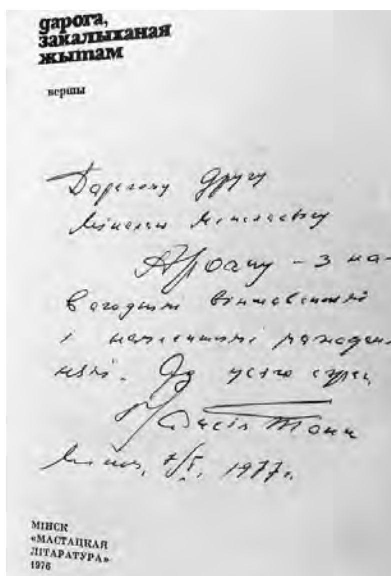
Мікола Арочка заўсёды быў рады, калі выходзілі з друку кнігі Генадзя Кісялёва (1931 – 2008) – ягонага сябра і аднадумца. А кожную новую кнігу Генадзь дарыў Міколу Арочку, якога называў гросмайстрам беларускай паэзіі: „Гросмайстру беларускай паэзіі і доктару паэтычных навук Міколу Арочку з паклонам Кротус Генус. 9.12.1982", – напісаў Генадзь Кісялёў на сваёй кнізе „Героі і музы" (Мн., 1982), куды ўвайшлі артыкулы, якія напісаны былі даследчыкам на працягу больш як дваццаці гадоў пошукаў у архівах, і ўсе яны аб'яднаны былі адной тэмай – літаратура, культура, грамадскі рух Беларусі XIX стагоддзя.

У бібліятэцы Міколы Арочкі захаваліся і яшчэ кнігі Генадзя Кісялёва з аўтографамі. „Жыхару Парнаса Міколу Арочку з заўсёднай сімпатыяй Кротус Генус Кісялёў. 23.02.88", – такі аўтограф пакінуў наш даследчык на кнізе „Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча" (Мн., 1988). А сваю кнігу „Ад Чачота да Багушэвіча" (Мн., 1993) Генадзь Кісялёў падпісаў наступным чынам: „Бліскучаму майстру паэзіі і літаратуразнаўства Міколу Арочку – са спазненнем на чатыры гады. Генадзь Кісялёў. 26.05.97 г.".

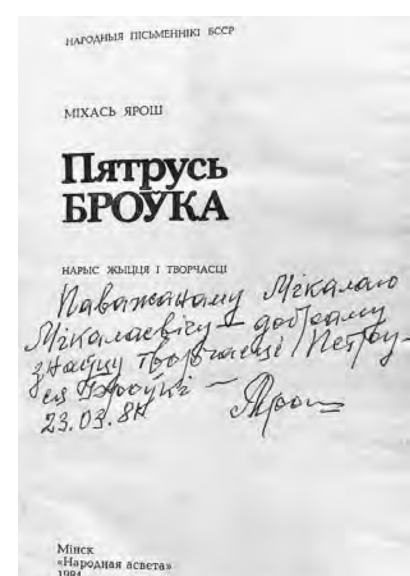
У 1985 годзе з друку выйшла цікавая праца „ Беларускія пісьменнікі і літаратурны працэс 20-30-х гадоў". У ёй была паказана станаўленне беларускай савецкай літаратуры. Асноўная ўвага была звернута на творчасць беларускіх пісьменнікаў пачатку XX стагоддзя. Асобныя раздзелы ўпершыню ў гісторыі беларускай літаратуры былі прысвечаны А. Александровічу, А. Дудару, Я. Пушчу, П. Трусу, У. Хадыку, С. Баранавых, В. Кавалю, Б. Мікулічу, Р. Мурашку, Я. Нёманскаму, Хв. Шынклеру. Над кнігай пра-

Аўтограф Генадзя Кісялёва

Аўтограф Максіма Танка

Аўтограф Міхася Яраша

цавалі Павел Дзюбайла, Уладзімір Конан, Альфрэд Матрунёнак, Кузьма Хромчанка. Усе яны паставілі свае аўтографы на выданні і падаравалі кнігу Міколу Арочку: „Мікалаю Мікалаевічу (Міколу) Арочку – нашаму песняру-земляробу (літаральна: „землю попашет – попишет стихи"), мужнаму чалавеку, добраму таварышу – з глыбокай пашанай, пажаданнем дабра, здароўя, новых песень. Калегі-сябры".

Пра развіццё беларускай лірычнай паэзіі Міхась Яраш (1929-1987) і Варлен Бечык (1939 –1985) выдалі кнігу „Беларуская савецкая лірыка" (1979). Аўтараў кнігі даўно ўжо няма на гэтым свеце, але засталіся іх аўтографы: „Мікалаю Мікалаевічу Арочку, творцу цудоўнай лірыкі і глыбокаму даследчыку, з удзячнасцю, павагай і самымі добрымі пажаданнямі. Міхась Яраш, Варлен Бечык. 27 мая 1979 г.". Паспеў падараваць Варлен Бечык і сваю ўласную кнігу „Прад высокай красою" (Мн., 1984), якая пасля смерці аўтара была адзначана Літаратурнай прэміяй імя Івана Мележа. Аўтар напісаў: „Мікалаю Мікалаевічу Арочку – ад душы і з многім добрым. Хай Вам пішацца, хай высокая краса будзе з Вамі, як і раней, пасвойску. Варлен. 14.12.84". А дзесяць гадоў таму гэты самы Варлен Бечык падараваў Арочку і першую сваю кнігу літаратурна-крытычных артыкулаў „Свет жывы і блізкі" (Мн., 1974): „Мікалаю Мікалаевічу Арочку з многім добрым (у тым ліку – і шчодрай рэкамендацыяй). З вялікай павагай, з добрымі пажаданнямі. Сцежкі не разыходзяцца. В. Бечык. 22 лістапада 1974 г.".

У „мірнай" бібліятэцы Міколы Арочкі захаваліся аўтографы на кнігах Веры Палтаран, Пятра Шаўцова, Вячаслава Жыбуля, Антаніны Лысенка, Янкі Шпакоўскага, Уладзіміра Мархеля, Алеся Яскевіча, Барыса Сачанкі, Фёдара Янкоўскага і многіх іншых вядомых, малавядомых і забытых сёння літаратараў. „Міколу Арочку – добраму, шчыраму хлопцу, паэту, якога люблю і ў якога багата спадзяюся. З пажаданнямі найлепшых поспехаў ва ўсім. Шчыра Барыс Сачанка. 28.04.62 г.", – аўтограф Барыса Сачанкі (1936 – 1995) на кнізе „Барвы ранняй восені" (Мн., 1962). А вядомы беларускі даследчык літаратуры Юльян Пшыркоў (1912 –1980) на сваёй кнізе „Эпас рэвалюцыі" (Мн., 1975), прысвечанай паэмам Якуба Коласа „Новая зямля", „Сымон-музыка" і трылогіі „На ростанях", напісаў: „Глыбокапаважанаму Мікалаю Мікалаевічу Арочку з павагай і сімпатыяй, добрымі пажаданнямі. Юльян Пшыркоў. 29 мая 1975 года".

Трапілі мне ў рукі кнігі з аўтографамі Івана Ралько (1929-1979), які першы паспрабаваў напісаць гісторыка-тэарэтычныя даследаванні праблем беларускага верша. Іван Ралько пражыў толькі пяцьдзесят гадоў, але паспеў выдаць некалькі кніг. На зборніку „Беларускі верш: старонкі гісторыі і тэорыі" (Мн., 1969) ён напісаў: „Міколу Арочку – з пажаданнем самых высокіх вяршынь у паэзіі і ў навуцы. І.Ралько. 13.06.1969". А на кнізе „Вершаскладанне" (Мн., 1977) Іван Ралько пакінуў такі аўтограф: „Мікалаю Мікалаевічу Арочку – таленавітаму паэту і навукоўцу, слаўнаму ва ўсіх адносінах чалавеку з заўсёднай сімпатыяй і самымі шчырымі пажаданнямі вялікага плёну і ў наступныя дзесяцігоддзі – аўтар Іван Ралько. 22.08.77.".

З цікавасцю чытаю аўтографы на кнігах Адама Мальдзіса, Серафіма Андраюка, Івана Штэйнера, Уладзіміра Гніламёдава, Міхася Тычыны, Уладзіміра Казберука і іншых літаратуразнаўцаў.

Пераглядаю, перачытваю кнігі за кнігамі, аўтаграфы за аўтографамі. „Добраму паэту, крытыку, па-суседску, ад душы Вера Палтаран" (на кнізе „Дзівасіл" (Мн.,1974). „Самаму зямному і самаму ўзнёсламу паэту, шаноўнаму Мікалаю Мікалаевічу Арочку з пажаданнем выдатных творчых поспехаў, сямейнага ладу і – час ад часу – грэшнай мары. Хай жа будзе ўсё добра! Аўтар Сцяпан Лаўшук. 8.08.1989 г." (на кнізе „"На драматургічных скрыжаваннях" (Мн.,1989). „Заўсёды шаноўнаму Мікалаю Мікалаевічу Арочку, які пранікліва зазірае ў нашу гісторыю і прароча бачыць шляхі адраджэння. Здароўя і плёну! 1 верасня 1989 г. Уладзімір Мархель (на кнізе „Вяшчун славы і волі" (Мн., 1989)…

У 1969 годзе Мікола Арочка выдаў свой крытыка-біяграфічны нарыс „Валянцін Таўлай" (гэта была яго кандыдацкая дысертацыя). А пяць гадоў таму назад – у 1964 годзе – у Кіеве на ўкраінскай мове выходзіць зборнік „Паэзія" Валянціна Таўлая. Жонка Валянціна Таўлая Лідзія Сяргееўна напісала словы падзякі Міколу Арочку за напісанае пра Таўлая: „Паважанаму Міколу ад шчырага сэрца свайго і Валянціна ў дзень абароны дысертацы за мужнасць даследчыка, які не збаяўся зазірнуць у таямніцы творчасці і з гонарам выканаў задуманае. Лідзія Таўлай.12.10.67 г.".

Сярод кніг з бібліятэкі Міколы Арочкі трапіла на вочы і кніжка твораў маладых беларускіх літаратараў „На сонечных сцежках" (Мн., 1953), дзе былі апублікаваны і першыя вершы юнака-паэта са Слонімшчыны. Гэтую кніжку спадар Мікола адразу падараваў сваёй сяброўцы-зямлячцы па жыцці, якая потым стане ягонай жонкай – Марыі Кароцька, якая да самай смерці будзе яго вернай сяброўкай і правядзе яго ў апошні шлях на пагост роднай вёскі Вецявічы. Але гэта будзе праз 60 гадоў пасля таго першага аўтографа любай сяброўцы. А тады малады Мікола Арочка ёй напісаў: „Свае першыя вершы пад вокладкай зборніка даю ў знак сардэчнай павагі і ўдзячнасці свайму першакрытыку Марыі Іванаўне Кароцька. Мікола Арочка. 12 лютага 1954 года. Мінск".

Сяргей Чыгрын ■

Anioł z Puszczy Białowieskiej

Anioł na spotkanie przyjechał na rowerze. Ubrany był w t-shirt i dżinsy. Usiedliśmy na przystanku autobusowym w Kamieniukach, najbardziej znanym puszczańskim miasteczku turystycznym, będącym odpowiednikiem naszej Białowieży. Anioł oprócz nadziemskiej, oświeconej świadomości miał całkiem ludzkie imię i nazwisko. Nazywał się Hieorhij Kazulka i był wybitnym naukowcem, a także wicedyrektorem Parku Narodowego Puszcza Białowieska. Był, dopóki go nie wyrzucono zarówno ze stanowiska, jak i w ogóle z puszczy. Z dnia na dzień znalazł się na bruku.

Fot. Ewa Zwierzyńska

Hieorhij Kazulka

– Nie zgadzałem się z polityką prowadzona przez ówczesnego dyrektora i jako jedyny otwarcie krytykowałem jego działania – wyjaśnia dr Kazulka. – W puszczy odbywał się wówczas ukryty kryminał. Dyrekcja jawnie gwałciła prawo i lekceważyła ekologiczne zasady gospodarowania. Wycinano tysiące żywych drzew, chociaż obowiązujące prawo tego zabraniało, nagminnie naruszano też inne zasady ekologicznej gospodarki według międzynarodowych standardów FSE. Na Białorusi nie ma żadnych organizacji ekologicznych zajmujących się ochroną puszczy, nie ma też niezależnych instytutów naukowych. Wszyscy pracują dla państwowego reżimu. Stanąłem w pojedynkę oko w oko z mafią, ale to nie była zwykła mafia. To mafia działająca pod auspicjami samego prezydenta.

Aby móc się utrzymać, zatrudnił się jako pracownik w pasiece pszczół. Całe jego życie legło w gruzach. Wtedy, jak twierdzi, przewartościował swoje życie i wstąpił na ścieżkę duchowego rozwoju. Zaczął na nowo poszukiwać celu i zadawać sobie pytania o sens swego życia. W sprawie ochrony puszczy nie złożył broni, przeciwnie: założył stronę internetową, na której zamieszczał tysiące zdjęć bezprawnie wyciętych drzew wraz ze szczegółowymi wyjaśnieniami i odniesieniem do poszczególnych aktów prawnych, które zostały naruszone. Wykrywał kolejne afery, pisał pisma. W kraju, w którym nie ma demokracji, gdzie wszystko podporządkowane jest państwowej kontroli i nie działają obywatelskie mechanizmy, jedynie internet dawał możliwość swobodnej wypowiedzi i oddziaływania na społeczną świadomość. Wielka kampania informacyjna, którą rozpętał na pomocą bloga, zaczęła zataczać coraz szersze kręgi. Tym co dzieje się w Puszczy Białowieskiej zaczęły interesować się międzynarodowe organizacje ekologiczne oraz Rada Europy, grożąc Białorusi cofnięciem Dyplomu Europejskiego oraz podważeniem przez UNESCO tytułu Rezerwatu Biosfery, przyznanego Puszczy Białowieskiej, co poważnie uderzyłoby w prestiż państwa białoruskiego, a także niekorzystnie wpłynęło na turystyczny biznes. Na to prezydent pozwolić sobie nie mógł. W tym samym czasie zaczyna zmieniać się świadomość na różnych szczeblach władzy, również na tych najwyższych, ministerialnych.

– Kiedy tych fotografii pojawiły się setki i tysiące, wtedy rzeczywiście wszyscy przekonali się, że w Puszczy Białowieskiej dzieje się coś strasznego – ciągnie swoją opowieść Hieorhij – od 2006 roku zaczęły pojawiać się akty prawne, służące lepszej ochronie Puszczy Białowieskiej. Pojawiły się głosy, że nie tylko należy powstrzymać nielegalną wycinkę, ale w całości zmienić system zarządzania puszczą. Od tego czasu obszar ochrony ścisłej powiększył się dziesięciokrotnie - z 5 do 57 tys. ha. i stanowi obecnie ponad połowę białoruskiego obszaru Parku Narodowego. W 2012 roku prezydent zatwierdził nowe zasady zarządzania puszczą. Oprócz rezerwatu ścisłego puszczę podzielono na cztery zony o różnym stopniu ochrony. Prowadzi się w nich mniej lub bardziej agresywną gospodarkę leśną. Przeanalizowałem wówczas sytuację i stwierdziłem, że moja osoba znajduje się w centrum siły, która doprowadziła do tej historycznej zmiany. To był pierwszy poważny moment, kiedy zrozumiałem, że dokonują się tu rzeczy, których nie można racjonalnie wytłumaczyć. Puszcza Białowieska to jeden z czakramów planety Ziemia, centrum duchowe i energetyczne. Od wieków na jej terenie odpoczywali carowie i królowie, podczas biesiad i polowań prowadzono ważne rozmowy, zapadały historyczne decyzje, jak chociażby podpisanie w 1991 roku decyzji o rozpadzie Związku Radzieckiego, co miało wpływ na całą światową geopolitykę. Ziemia to nie tylko byt materialny, ale też energetyczny, i jej systemie puszcza stanowi ważny punkt. – tłumaczy dr Kazulka, przekrzykując huk przejeżdża-

jących po ulicy ciężarówek i motocykli. Kiedy w końcu się przetoczą, przez chwilę słychać dźwięki czerwcowego popołudnia – wesołe krzyki dzieci na pobliskim placu zabaw, śpiew słowika i pogwizdywanie kosów. – Wówczas uświadomiłem sobie moje nowe powołanie: zostałem przeznaczony na Anioła Stróża Białowieskiej Puszczy.

Na polu bitwy wciąż pozostaje sam, pomimo hałasu i zmiany klimatu puszczy wciąż brakuje tu organizacji pozarządowych, które byłyby zainteresowane ochroną tego szczególnego lasu. Do dzisiaj chodzi po Puszczy Białowieskiej, chociaż oficjalnie ma zakaz wstępu. Władza nie lubi, gdy ktoś jej patrzy na ręce i bardzo niechętnie wpuszcza na teren puszczy dziennikarzy i ekologów, ale Hieorhij i tak chodzi. Sprawdza czy i w jakim stopniu są przestrzegane nowe zasady. Jego wnioski są optymistyczne – puszcza obecnie jest dużo lepiej chroniona i nie zauważa już rażących naruszeń prawa. Mimo to wciąż pozostaje publicznym wrogiem nr jeden. Przyznaje, że wciąż brakuje jasnych regulacji dotyczących pozostawiania martwego drewna w lesie. Nowemu dyrektorowi parku zaproponował pomoc w tym zakresie, chciał opracować metodyczne zasady gospodarowania martwym drewnem i prowadzić kursy dla lenników. Mińsk nie wyraził zgody.

– Muszę działać profesjonalnie i ostrożnie, bo każda nieścisła informacja, którą podam, grozi skierowaniem sprawy do sądu pod zarzutem rzucania oszczerstw i w ostatecznym rachunku – więzieniem.

Jeśli chodzi o wycinkę drzew, sytuacja w puszczy bardzo się poprawiła, wciąż jednak pozostaje gro problemów nierozwiązanych, jak melioracja czy sztuczna regulacja pogłowia. Zwierzęta dokarmiane przez cały rok rozmnażają się nadmiernie, by następnie zostać wyprowadzone pod myśliwska kulę. Dyrekcja aktywnie wspiera myśliwski biznes, rocznie zarabia na nim 750 tys. euro. Przy okazji wielka ilość zwierząt wychodzi na okoliczne pola i niszczy uprawy rolnikom. Ci zaczęli rezygnować z siania i sadzenia, bo ich plony pożerają dziki.

Anioł Stróż żegna się ze mną, musi wracać do pasieki. Czerwiec to pracowity okres dla pszczelarzy.

Ewa Zwierzyńska ■

Egzorcyzmy żubrzej duszy

W sklepie spożywczym w kolejce obok rolnika w gumofilcach stoi Japończyk z lornetką na szyi. Obok drwala z łapami twardymi jak u niedźwiedzia – pracownik naukowy Zakładu Badania Ssaków o dłoniach delikatnych jak jedwab. Przez płot mieszkają ekolog i zwolennik wycinki puszczańskich drzewostanów. Za nimi, przed nimi i wokół nich mieszkają turyści, których miejscowi określają pogardliwie – „nawołocz". Całe szczęście, że Japończyk po białorusku nie rozumie.

Białowieża to intrygująca miejscowość. Ni to wieś, ni to miasto. Na wioskę – zbyt miejska, na miasto – zbyt wiejska. Moja ciocia, która się w niej wychowała, określa ją słowem: „przedmieścia", i mimo że mówiła o Białowieży przedwojennej, opis ten nie stracił na aktualności. Białowieża jest chyba najbardziej znaną wsią w Polsce. Ba, śmiem twierdzić, że jest najbardziej znaną polską wioską na świecie. Nie wiem też, ile jest miejscowości w Polsce, w których jedna z głównych ulic nazwana jest imieniem działaczki białoruskiej partii komunistycznej całkowicie zależnej od Moskwy, której celem była negacja państwowości polskiej i przyłączenie tych ziem do ZSRR. Nie wiem, czy gdzieś jeszcze stoi pomnik, na którym widnieje tablica upamiętniająca bohaterów walk o socjalizm. I czy jeszcze gdzieś można na ulicy spotkać wałęsającego się żubra.

I właśnie o tego żubra rozchodzi się wszystkim. Leon Tarasewicz, projektant logo Podlasia to właśnie zwierzę wybrał na jego symbol. Znaleźli się tacy, którym było to nie w smak. Lamentują oni, że nasz region w świecie reprezentuje smutne, nieufne zwierzę z kołtunem pełnym gzów. Nie mogąc tej żubrzej duszy zaakceptować, proponują porzucenie jej dla otwartych, słonecznych przestrzeni podlasko-mazowieckich nizin Tykocina i Szepietowa. Ja uważam, że rezygnacja z żubra nie jest ani mądra, ani możliwa. Żubr wszak zawsze żubrem pozostanie, niezależnie od tego, jak bardzo chcielibyśmy widzieć w nim motylka. Zaklinanie rzeczywistości nic tu nie pomoże. Egzorcyzmy żubrzej duszy mogą co najwyżej zachwiać psychiczną stabilnością naszej i tak pogmatwanej dostatecznie mocno jaźni. Proponuję więc żubra zaakceptować. I polubić.

W końcu Japończyk z lornetką nie do Szepietowa tu leciał przez pół świata, a wypatrywać żubra skrytego w ciemnej kniei. I o spotkaniu z tym naszym endemicznym kuriozum będzie opowiadał z wypiekami na twarzy. Żubr bezdyskusyjnym królem puszczy jest. Jst wielki, silny i niezniszczalny. Chciałoby się zakrzyknąć: jeszcze żeśmy nie zginęli, póki żyje żubr!

Z żubrem nie radzę iść na konfrontację. Grozi to zaparciem, a jak się żubr zaprze, to żadna siła go nie ruszy z miejsca. Radzę uszanować, dać mu trochę przestrzeni, a zimą siana wynieść na pole. I może się okazać, że ten żubr wcale nie taki straszny jak go malują, że nie jest taki nieufny i groźny, że pozwala całkiem blisko do siebie podejść. Oswojony ze światem zewnętrznym żubr może się okazać całkiem sympatyczną i przyjazną krową. A mieć króla za przyjaciela, to jest coś. Japończyk grube pieniądze zapłacił za audiencję a my mamy go na wyciągnięcie ręki – o tam, za drewnianym płotem.

Ewa Zwierzyńska ■

Jestem bi

„Hetaho ni hawary, a to zadziubajuć” – powiedział mi kiedyś Sokrat Janowicz. *I try żanczyny zadziubali mużyka w telewizji Biełsat*. Polityk Juraś Bieleńki został zadziobany. Jego słowa: „Mówiąc po rosyjsku, strzelasz w swoich”. Aha. Czyli ja, kochając polszczyznę, posługując się nią, uprawiając poezję w tym języku, analogicznie „strzelam w swoich”. Niezła jestem.

Jeśli mili nam tylko „swoi”, to reszta *czużaja*? Ci straszni obcy? Politycy „wychowują” nas w nienawiści. W każdym języku można zabić „swoich”, jak też można o nich opowiedzieć z miłością.

Na fb polecił tę rozmowę Tomasz Sulima, nasz kolejny niezależnie myślący facet. Uznałam, że nareszcie mam interesującą rozmowę, ale kiedy wywiązała się dyskusja, to mnie zadziobali inni nasi panowie. Według nich, były to trzy huski i jeden „ojciec wolności”, którego należy poważać. Odezwałam się w moim huskowym stylu, że mam dość „ojców wolności”.

Program prowadziła dziennikarka Kaciaryna Kibalczycz, Białorusinka, żyjąca w Moskwie. Jednak Tomasz Sulima to jednak klasa chłop. Wskazał audycję istotną.

Kaciaryna mówiła o tym, *szto jana bimoǔnaja, szto żywuczy u Maskwie, dla biełaruskaści mnoho robić*, powołała na przykład kursy języka białoruskiego. Na co dzień posługuje się językiem rosyjskim, bo żyje w Moskwie i ma za męża Rosjanina. I nie jest tak, że językiem rosyjskim „strzela w swoich”, jak chciał Bieleńki.

To jest moja sytuacja. Jestem bi i strzelam polszczyzną. Chcę tak strzelać w tych, którzy odstrzelą mi równie pięknie.

Ja kachaju polskuju mowu, a dla biełaruskaści rablu toje i toje. No niestety. Będę czarną owcą u większości. Obca! *Czużaja!* Nawet z nagród będę wypędzana. Jestem wypędzana. *Czużaja!* U swoich też tak mam?

I tu słowa Chaplina słyszę z jego filmu „Światła rampy”: „Jestem jak chwast. Ciągle wyrywają mnie, a ja ciągle odrastam”.

Też mnie ciągle wyrywają. Któregoś roku nie odrosnę. Ile można wytrzymać nieustanne wyrywanie?

Kłopotem nie są osoby jednojęzyczne i jednokulturowe.

Kłopotem są osoby o podwójnej tożsamości, bilingwistyczne, bikulturowe.

Dla kogo to kłopot? Dla nacjonalistów większości.

Nacjonalizm odżywa w Europie. Przeraża mnie pęd byłych komun do dzielenia na narodowościowo-monolityczne kawałki terenów od wieków mozaikowych!

Osoby bilingwistyczne i bikulturowe są groźne dla polityków mono. Ci politycy chcieliby wyhodować samych swoich w kulturze mono, nienawidzących obcych. Wszystkie posowieckie państwa dążą do mono – to kuriozalny mechanizm wypędzania „obcych”, ignorowania ich, zapędzania do getta.

Do Kaciaryny dołączyły dwie kobiety i mogliśmy zobaczyć skuteczne zadziobanie polityka. Tak, tak, *my takije bieleńkije, a ruskije samyje czornieńkije.* Takie zdanie padło. Kobiety były rozwścieczone, zwłaszcza Kaciaryna.

Kobiety oskarżyły białoruską opozycję o prowokowanie ucieczki od niej z powodu jej nacjonalizmu i parcia na jednokulturowość, na jednojęzyczność, w ogóle na mono narodowe na terenach, gdzie takie mono jest niemożliwe ze względu na istnienie odwiecznego konglomeratu narodowościowego, także wewnątrz rodzin.

Audycja nazywała się „Czornym pa biełym. Kultura z-pad pałki?”. Audycja była fascynująca. I dobrze, że dostało się politykowi za jego nacjonalistyczne mono. Audycja była jednak amatorska, bo polityk był duszony w połowie zdania, ale jeśli sadził głupie kwiatki, to czego chcieć?

Białorusinów żadna pałka do niczego nie nagnie. Taki mamy charakter, łudząco podobny do polskiego, tylko z podstawową różnicą: nawet pałka, naginająca nas do nas, nic nie wskóra, bo uciekniemy od tego przymusu mono. Żadna pałka nie wymusi na nas wiary i nie wymusi postaw ateistycznych.

No więc te huski mi się podobały, a nie facet mono.

Jość bimoǔnyje ludzi na świeci. My, Biełarusy, zaǔsza bimoǔnyje.

Jestem bi i nie zamierzam żyć inaczej. Inna sprawa: mam już przed sobą mało życia. Mało mogę.

Rzecz w tym, że jeśli, jak Kaciaryna, żyjemy w innej większości, z innym językiem, w rodzinie mieszanej, a zachowujemy bi językowo-kulturowe, to zmniejszamy liczbę osób, szybko asymilujących się i – co więcej – zwykle coś robimy dla języka i kultury, z której wyszliśmy, ponieważ niezwykle cenne dla nas jest to, co utraciliśmy czy też tracimy. To wieczny mechanizm, bardzo kulturotwórczy. Żeby tak więcej było takich osób jak Kaciaryna. Takie zaczynam mieć marzenia. To chyba marzenie ściętej głowy, bo politycy i media zmierzają do hodowli poletek mono. I żeby tak więcej takiego materiału pokazywał Biełsat. Za tę audycję jestem wdzięczna.

Inna sprawa: pani dyrektor Biełsatu na fb nazwała Kaciarynę brzydko, „dziennikarską *bladzią*”. Dobrze. To ja jestem nie tylko *huska*, ale i *bladź*, skoro uznaję, że to, o czym mówiła *bladź* Kaciaryna, jest niezwykle istotne dla mnie i osób tożsamościowo podobnych.

Tomasz Sulima wrzucił na fb jeszcze jeden materiał dotyczący nas. Biełsat podał link na stronę, wyśmiewającą prawosławnych, całujących… fotel. Nie. Na fotelu, to znaczy na złotym tronie, leżała ikona. To do niej zbliżali się wierni, pochylając się. Tron był tak ujęty, żeby nie za bardzo było widać ikonę. Dołączony do tej manipulacji tekst

wyśmiewał się z prawosławnych, wręcz szydził. W naszej tożsamości, w naszych umysłach brak instrumentów szyderstwa. Nie mamy, i już.

Stacja zaprasza sekciarzy i sekciarki, i protestantów, i baby nawrócone na islam, choć to nie jest istotne dla tożsamości białoruskiej.

Ale najgorsze: reportaże w wiadomościach z Ukrainy są tak kadrowane, żeby było słychać „precz z kacapami”, „z maskalami”, i znowu „z kacapami”. Znowu? Znowu jesteśmy tak wyzywani? Pytam za wszystkich prawosławnych.

W tym roku na *Wsienoszczną* ochraniała nas policja. Nigdy jej przedtem nie było. Ktoś nam groził? Ktoś baciuszkom groził? W tym roku nie było telewizji, a zawsze była.

Jasne. Prawosławni to znowu kacapy. Prawosławie jest bardzo be.

Gwoli ścisłości: czepiam się jedynie do histerycznej propagandy wojennej na tym kanale. Przecież są tu znakomite filmy Jerzego Kaliny o naszym prawosławiu, więc tym bardziej nie rozumiem pokazywania jawnej tej wrogości i pogardy w publicystyce i wyzywania od kacapów. Są na tym kanale fascynujące filmy, jak ten o Sacharowie.

Lubiłam Biełsat, a teraz nie mogę oglądać przez tę propagandę wojenną! Dobiło mnie coś jeszcze. Jakieś zaproszone pacany głosiły coś takiego: „Rosjanie to nawet nie Słowianie, to mieszanina z Mongołami”. Z mowy pacanów wynikało, ze prawdziwi Słowianie to Ukraińcy. Musicie powtarzać slogany banderowców?

Do tego, że jestem *huska, kacapka, bladź*, dodam, że jestem też Mongołka prosto od Dżyngis Chana. Krzyczała we mnie w poczuciu wielkiej krzywdy moja tatarskość.

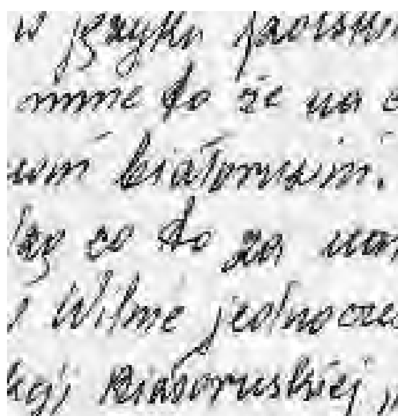
Brak klasy, ciosy poniżej pasa, propaganda, to dyskwalifikuje każde medium.

Córka nakrzyczała na mnie: po co ty w ogóle oglądasz telewizję?

Ja jej nie oglądam, ja ją usiłuję oglądać. Muszę znać stan mediów. Wieś ogląda telewizję i jej wierzy. Co głowa, to telewizor. Znajduję się pośród licznych telewizorów, a z nimi rozmowy nie ma.

Oglądanie telewizji nie jest wiernością partyjną, pani Dyrektor. Porzucam, przerzucam, poszukam czegoś ludzkiego i mądrego.

Tamara Bołdak-Janowska

Радкі з лістоў, адгалоскі

Departament Edukacji Urzędu Miasta Białegostoku

Z oburzeniem przyjęliśmy informację o tym, że do Szkoły Podstawowej nr 4 w Białymstoku nie zostało przyjętych sześcioro dzieci, których rodzice zadeklarowali chęć nauki języka białoruskiego.

SP nr 4 jest jedyną placówką publiczną w Białymstoku, w której dzieci uczą się języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej. Rodzice zrzeszeni w Stowarzyszeniu AB-BA byli inicjatorami nauki języka białoruskiego w Białymstoku na wszystkich szczeblach edukacji (Przedszkole Samorządowe nr 14, Szkoła Podstawowa nr 4, Publiczne Gimnazjum nr 7, III LO) oraz współautorami Strategii Rozwoju Oświaty Mniejszości Białoruskiej w Polsce. Nasza wieloletnia praca na rzecz edukacji białoruskiej w Białymstoku przyczyniła się do jej znacznego rozwoju, o czym świadczy między innymi tak duża liczba dzieci zainteresowanych nauką języka białoruskiego.

Decyzja Urzędu Miasta nie tylko ogranicza prawa mniejszości, jest też sprzeczna z deklarowaną polityką wielokulturowości miasta i szkodzi wizerunkowi Białegostoku. W związku z powyższym prosimy o zweryfikowanie tej chybionej decyzji. (...) Liczymy również na to, że w kolejnych latach system rekrutacji zostanie na tyle zmieniony, aby podobna sytuacja nie miała miejsca.

***Katarzyna Pawłowska**,*
przewodnicząca
Stowarzyszenia AB-BA.

Szanowna Redakcjo,

Moją szczególną uwagę przykuł ostatnio materiał red. Tomasza Sulimy „Wojna polsko-ruska?” (z numeru 3/14) z tytułem słusznie zaopatrzonym w znak zapytania, gdyż w końcu jest to tylko dość pospolita w Rzeczypospolitej wojna głupoty z historią. Pisano też o tym w „Przeglądzie” i „Przeglądzie Prawosławnym”, podkreślając racjonalną w konflikcie postawę wójta Narewki, któremu dziękuję z uznaniem.

Po blisko siedemdziesięciu latach od tamtych tragicznych wydarzeń, w których stracił życie także mój stryj Piotr Kabac, gotów byłem wyciszyć w sobie gniew na tamtą powojenną „sprawiedliwość”, ale oto budzą go znowu demony i nie tylko ci niedorośli pogrobowcy po Łupaszce, ale i pewien nowy nurt rzekomo patriotycznego upamiętniania (nie pamięci!) tamtych dramatycznych powojennych czasów, określany jako hołd „żołnierzom wyklętym”. Owszem, ci różnego autoramentu ludzie, podejmujący po wojnie walkę zbrojną z nowym państwem, których pan prezydent RP był łaskaw wynieść do rangi bohaterów, stawali się często ofiarami ówczesnych władz bezpieczeństwa, ale też pozostawiali za sobą ofiary własnych krwawych poczynań. Jeśli więc uświęcać ofiary okrutnego „powojnia”, to może wszystkich razem? Niektórzy zostali „zdradzeni o zmierzchu”, piszę o nich w moim „Młynie nad Narewką", wkrótce pozwolę sobie coś o tym przesłać... A tymczasem proszę „tak trzymać” i przyjąć moje serdeczności i dla całej redakcji.

Wierny czytelnik –
***Eugeniusz Kabac**,*
Warszawa

Запрашэнне

„Шчыты” – Зьвяз у Карысьць Адукацыі
і Прамоцыі Беларускай Культуры
Запрашае на
Першую беларускую патанцоўку ў Беластоку

„АКСАМІТНЫ ЛЕТНІ ВЕЧАР”

15 чэрвеня 2014 г.
Пачатак у 18.00
Пляц імя Станіслава Манюшкі ў Беластоку

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji
Zadanie dofinansowane ze środków z budżetu Miasta Białegostoku

100 гадоў таму – 1 жніўня 1914 года пачалася Першая сусветная вайна. З пачаткам яе ў Беларусі разгарнулася мабілізацыя вайсковаабавязаных беларусаў на вайну. З аб'яўленнем мабілізацыі 17 ліпеня 1914 года і ў адпаведнасці з сакрэтным прадпісаннем камандзіра трэцяй грэнадзёрскай артылерыйскай брыгады на выпадак вайны за № 675, выдадзеным у 1913 годзе, на вайну быў мабілізаваны і Язэп Стаброўскі (1870-1968) са Слоніма...

Podobno kiedyś objawiła się na tej gruszy Matka Boska. O tym jak to było donoszą państwowe archiwa z 1953 roku, gdy komuniści – którym można zarzucić wiele, ale nie to, że lekceważyli biurokrację – dotarli do naocznych świadków owych wydarzeń i opisali je w dokumentach. I tak, niejaki Paszkiewicz Piotr Timofiejewicz, mieszkaniec wioski Buszmicze, członek kołchozu, ur. w roku 1883 opowiadał, że w 1899 lub 1900 roku młoda dziewczyna, miesz... (dalej w następnym numerze)

Czasopis

Nr indeksu 355038, ISSN 1230-1876.
Wydawca: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich.
Adres redakcji:
Białystok, ul. Lipowa 4/221.
Adres do korespondencji:
„Czasopis", 15-001 Białystok, skr. p. 262. **E-mail**: redakcja@czasopis.pl
http://czasopis.pl
Tel. (85) 653 79 66

Redaktor naczelny: Jerzy Chmielewski, tel. 502 661 316.
Zespół redakcyjny: Wiesław Choruży, Helena Kozłowska-Głogowska, Sławomir Iwaniuk, Tomasz Sulima (sekretarz redakcji), Jerzy Sulżyk.
Stali współpracownicy: Piotr Bajko (Białowieża), Siarhiej Czyhryn (Słonim), Tamara Bołdak-Janowska (Olsztyn), Agnieszka Goral (Lublin),

Mirosława Łuksza, Janusz Korbel (Białowieża), Jan Maksymiuk (Praga), Mateusz Styrczula, Dorota Wysocka, Ewa Zwierzyńska.
Druk: Orthdruk, Białystok.

Prenumerata: Odpowiednio do liczby zamawianych egzemplarzy i okresu prenumeraty należy wpłacić wielokrotność 4 zł na rachunek: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich: Bank PEKAO S.A. Białystok 30 1240 5211 1111 0000 4928 9343.

Беларускі грамадска-культурны часопіс, прысвечаны пытанням сучаснасці, гісторыі, літаратуры і мастацтва, месца чалавека ў свеце. Форум думкі беларусаў і ўсіх тых, каму блізкая беларуская тэматыка. Пазіцыі аўтараў тэкстаў не заўсёды адпавядаюць пазіцыям рэдакцыі. Не публікуюцца матэрыялы, якія прапагандуюць камуна-фашызм, расізм, нацыянальную варожасць.
Artykuły i listy publikowane są – o ile autor nie życzy sobie inaczej – w języku oryginału: po polsku lub białorusku. Redakcja zastrzega sobie prawo do skrótów, zmian tytułów i redagowania nadesłanych tekstów.

Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.
Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji.

Numer złożono 26 maja 2014.